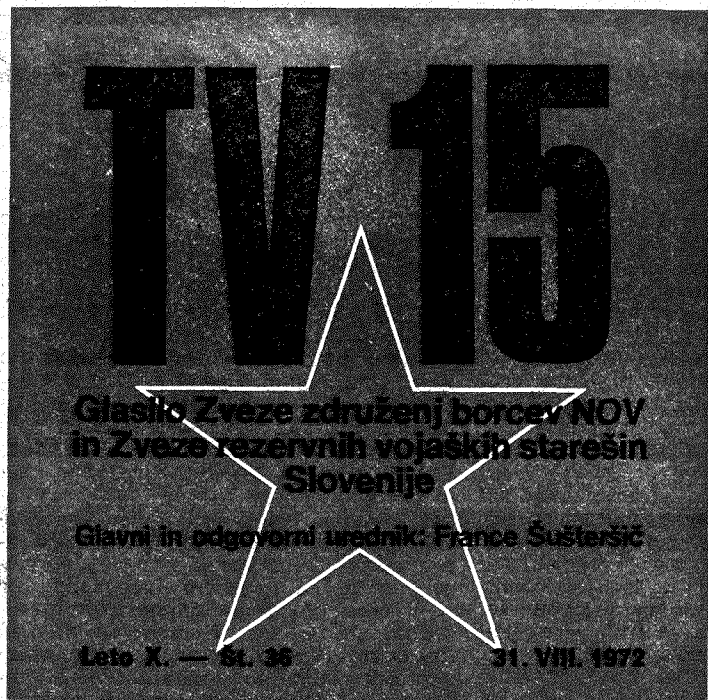
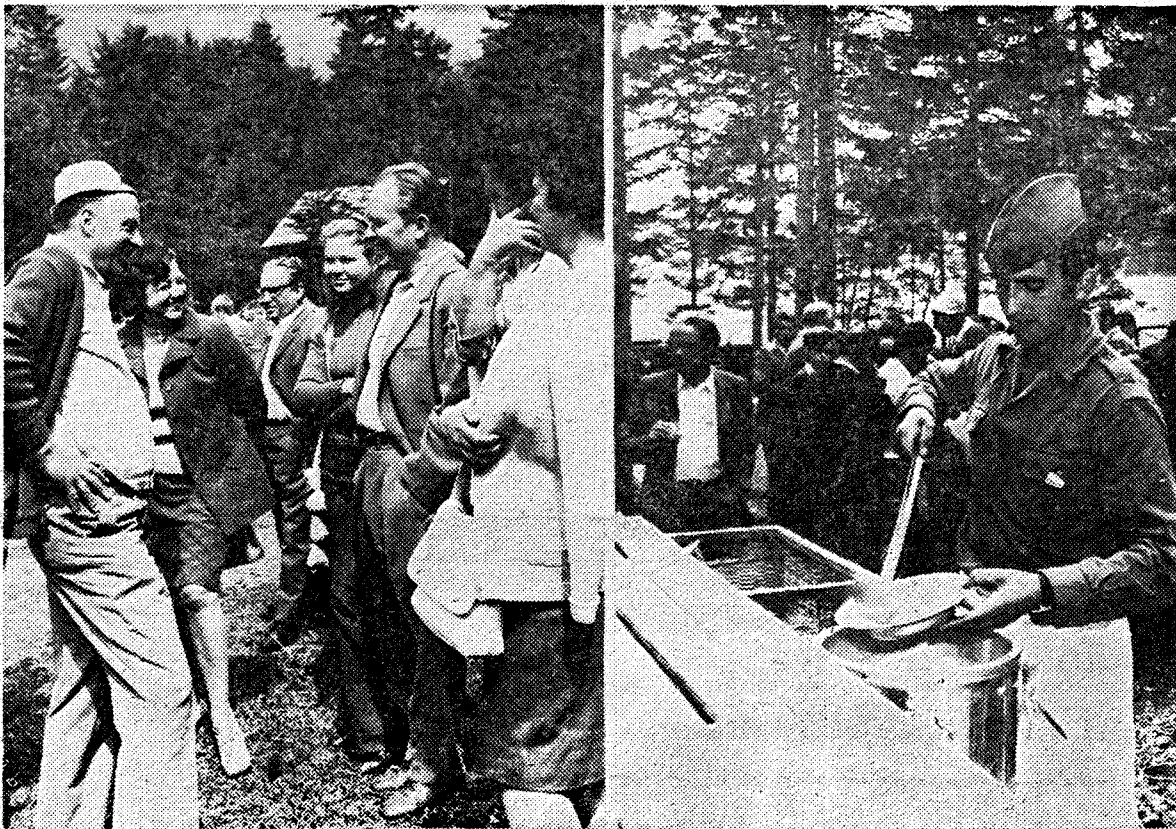

Brez partizanskega golaža tudi na četrtm srečanju vezistov NOV in POS v Logarski dolini ni šlo.

Srečanje v Logarski dolini

Planincem in drugim obiskovalcem Logarske doline so v soboto in nedeljo delali družbo mnogostevilni udeleženci četrtega zbora vezistov NOV in POS. Od dni, ko so umolknele njihove tipke in ko so izzvenele poslednje depeše v zasluženi domovini, katero so z obilnimi žrtvami pomagali osvoboditi tudi radiotelegrafisti, telonisti in tehniki mlade partizanske vojske, je poteklo že mnogo mnogo let.

Fantje in dekleta so danes že bolj ali manj osiveli, spremljajo jih že odrasli otroci, marsikomu v naročju čeb-ljajo vnučki. Tudi zdravje tu in tam ne uboga več kot nekdaj, ostala pa je trdna volja, neupogljiva pripadnost ciljem, za katere je padlo toliko ljudi, zvestoba boju, ki tudi danes še ni povsem zamrli in se nenehno obnavlja zdaj tu, zdaj tam, ki se bije zdaj za samoodločanje, zdaj zoper tuje diktate, zoper oborožene vsiljivce, zoper vse, kar hoče ovirati napredek.

Ze v petek zvečer so švigali zublji ognja, h kateremu sta prisledla celo dva tovariša iz Beograda in šestdesetletni telegrafist iz Kobarida, ki se je po osemindvajsetih letih prvič srečal z nekdanjim šefom zvez 9. korpusa. Ure so minevale naglo, prenelo za mnogoštevilne misli in neugnane spomine iz preteklih dni.

Kako prav se nam je spričo tega zdelo, da smo končno dobili knjigo o delu kurirjev in vezistov med NOB. »Ključ glavni štab« je delo, ki bo nam udeležencem osvežilo misli na pretekle dni in nas ponovno zbližalo. ČQ DGA govori o našem skupnem delu, mnogi bodo šele sedaj vedeli za napore prijateljev, s katerim so se v času bojev poznali samo prek tipke in slušalke. Pisci in uredniki, kakor tudi pokroviteljski odbor za kurirje in veziste NOV Slovenije ter komisija za izdajo knjige so opravili veliko delo, ki mu bo nemara sledila še kaka knjiga, saj je dogodkov, vrednih peresa, še nešteto.

Videti je, da si je delo vezistov pridobilo simpatije in simpatizerje daleč naokoli, da je v dobi prodora tehnike v vse naše življenje pionirsko delo iz časov vojne vse bolj cenjeno. Zato se nismo čudili, ko smo med udeleženci in gosti srečali Viktorja Avblja — Ru-

dija, Toneta Boleta, glavnega direktorja Združenega ptt podjetja Jožeta Gerbca z večino direktorjev slovenskih ptt podjetij, pomočnik republiškega sekretarja za notranje zadeve in predsednika Zveze radioamaterjev Slovenije Toneta Stipaniča ter mnoge druge prijatelje in znance.

Res, mnogo nas je bilo, še prav posebno prisrčno pa je izzvenelo čudovito srečanje z radioamaterji. Brez posebne nuje so en — dva — tri postavili anteno in radijsko postajo ter takorekoč v hipu vzpostavili zvezo z vse-

borbenostjo premagovali na tisoče zaprek, ko je sleherna napaka lahko pomenila smrt posameznika in številnih tovarišev.

Tako se je odvijalo zborovanje, ki ga je lepo povezoval tajnik sekcije, tovariš Jože Šetina.

Oglasili so se tovariši iz vrst Podjetja za ptt promet Celje, ki je bilo letošnji pokrovitelj zbora. Na prijeten, njim lasten način so izrazili zadovoljstvo nad plodnim sodelovanjem med delavci PTT in nekdanjimi vezisti zaslužnjene domo-

4. IX. GUBČEVCI NA TREBELNO!

Trebelno, ta značilna dolenska vasica sredi vinogradov, nedaleč od Trebnjega, Mokronoga in Mirne, bo tudi letos sprejela svoje drage goste, nekdanje borce 4. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade »Matija Gubec«. Kot je znano, je bila ta brigada ustanovljena 4. septembra blizu Trebelnega. Kasneje, zlasti v prvi polovici leta 1943, vse do italijanske kapitulacije, se je brigada pogosto tudi za dlje časa, zadrževala v

tem kraju ali v bližini. Zato se je za Trebelno udomačil naziv »prestoletnica Gubčeve brigade« in nekaj podobnih.

Letošnje, že tradicionalno srečanje Gubčevcev, bo v nedeljo, 3. septembra pri novi osnovni šoli na Trebelnem, ki so jo imenovali po Gubčevi brigadi. Začelo se bo ob 9. uri. Ob 11. uri se bo slavlje nadaljevalo na kraju, kjer je bila brigada ustanovljena.

Prireditveni odbor kot tudi stalni odbor Gubčeve brigade vabita na srečanje vse nekdanje borce brigade kot tudi druge, ki jim je pri srcu naša slavna revolucionarna preteklost.

mi tistimi enotami radioamaterske mreže pripravljenosti pri Zvezi radioamaterjev Slovenije, ki so to službo že utr-dile in jo dale na voljo ustreznim organom občine, v kateri delujejo.

Toda bojzani ni, zaledje je izredno. 1000 licenciranih radioamaterjev, 55 radioklubov z več kot 5000 člani predstavlja neusahljiv vir tehničnega napredka, hkrati pa tudi obrambne moči naroda. To še toliko bolj, ker so to sami prostovoljci, ljudje, ki ljubijo tehniko in se z njo kot amaterji ukvarjajo prostovoljno, iz veselja in z željo, da bi dosegli čim več uspeha. Torej isto, kot je nekdaj gnalo nas veziste NOV in PO Slovenije. Sleherni človek ve, kako smo z neupogljivo zavestjo in

vine. Veliko slednjih je v vojni pridobljene izkušnje in znanje s pridom in uspehom uporabilo v svobodi. Nekateri v industriji, številni pa prav v ptt kolektivih. Tej svoji odločitvi so ostali zvesti prav do danes, zato ni čudno, da je prav med ptt delavci toliko razumevanja za delo in napredek sekcije vezistov, ki jo prav podjetja za ptt promet z Združenim ptt podjetjem na čelu tudi materialno podpirajo. Brez vsestranske pomoči prav gotovo še ne bi bilo knjige »Ključ Glavni štab«.

Zborovalce je pozdravila tudi predsednica sekcije, znana in priljubljena aktivistka Dragica Rome, sledil pa ji je delegat sekcije kurirjev, ki je poudaril potrebo, da bi bili v boju za

skupne cilje dandanes prav tako resni in odločni, kot smo bili med vojno. Tudi današnja prizadevanja so zahtevna, tudi danes gre zares, čeprav ne teče kri in ni žrtev, ki so nekdaj padale vsak dan tudi med vezisti in kurirji.

Zato je bilo vsem zborujočim prav, ko je tajnik Jože Šetina predlagal, da trije predstavniki zborovalcev odneso venec na grob žrtev sovražnikovega nasilja v Solčavo. Koliko je bilo žrtev, koliko spomenikov? Vse premalo mislimo na njih, čeprav so prav ti mrtvi, ta prelita kri, ti požgani domovi temelj naše sedanjosti, vez, ki nas z novimi tisočermi nitmi veže na slovensko zemljo. Veže in opominja, opominja in obvezuje: »Za tisto, kar ljubiš in kar imaš, se moraš boriti vsak dan znova!«

Ljubezni organizatorji in pokrovitelji so po končanem zborovanju poskrbeli za okusno kosilo. Po partizansko, kot nekdaj dne, smo se zdrenjali ob kotlih, iz katerih so mladi vojaki iz Celja razdelili golaž s hlečkami kruha in steklenico piva za nameček. Kako so nam misli uhajale v nekdanje dni. Le kolikokrat smo si tiste čase mogli privoščiti tako razkošje? In, če smo ga že bili deležni, mar nam ga ni pogosto surovo prekinil piš in tresk granat, rezget mitraljezov?

Takoj zatem pa so poskočni zvoki ansambla mariborskih poštarjev povabili k plesu. Ta in oni se je spomnil na mitinge, ki so nam nekdaj pomagali ohraniti vedrino in potešiti mladostne želje. Pa je tudi tokrat povabil plesalko in se zavrtel pod vejami košatih smrek.

Marsikdo je tačas pogledal v knjigo, ki jo je dobil v dar od sekcije. Iskal je vrstice, ki pišejo tudi o njegovih poteh. Nekomu je uspelo, drugi pa je iskal zaman, saj tako veličastnega obdobja pač ni mogoče zajeti na straneh ene same knjige. Misli, ki so prevevale pisce in urednike, so v Logarski dolini dobile potrditev: knjiga »Ključ glavni štab« mora dobiti sestrico, če bo treba, tudi več. Spominov je še mnogo, treba jih je le zbrati in urediti, še predno usahnejo in izginejo v pozabo.

Zvečer je zopet zaplapolal taborni ogenj. Tisti, ki so sklenili, da počakajo v okrilju gora še en dan, so polagali trhljad na kamenito ognjišče in prisluhnili pokanju pregretega lesa. Spet je tekla beseda in so oživljali spomine. Nikdar in nikoli se ne bodo iztekli...

Inž. PAVLE ŠEGULA

besede in dejanja

SLOVENSKI IZVOZ

Po najnovejših podatkih je zdaj na bol. ali manj začasnem delu v tujini 150.000 jugoslovanskih strokovnjakov; med njimi je nekaj več kot deset tisoč takih, ki imajo visoko strokovno izobrazbo.

Pri sicer znanem svetovnem pojavu »izvoza možganov« iz manj razvitih v bolj razvite države si je Slovenija pribojevala — če sodimo po teh podatkih — precej nevarno vlogo. Od vseh jugoslovanskih strokovnjakov, ki zdaj delajo v tujini, jih je namreč kar 33 odstotkov iz Slovenije. Za primerjavo samo še odstotki v drugih republikah: iz BiH 12,4 odstotka, iz Črne gore 22 odstotkov, iz Hrvaške 28

odstotkov, iz Makedonije 11,7 odstotka in iz Srbije 22,1 odstotka.

Tovariš — 21. VIII. 1972.

JEZNA OBČINA

Mariborska občina se zelo jezi na carino. Mestni očetje so namreč precej agiti naj bi za odstranjevanje škode, ki je nastala ob zadnji poplavi občanom dovolili v Avstriji nabaviti ne samo pet, kot je to bilo doslej, marveč po 20 vreč cementa. Občina je carini ponudila častno besedo, da bo strogo pazila, da s tem cementom ne bodo špekulirali. Carina je privatno trdila, da ni mogoče kontrolirati, ali je nekdo kupil cement na oni strani meje ravno zato, ker mu je potreben, ali zato, da bi ga prodal a uradno je dejala, predpis je predpis, oni pa so tu zato, da predpise izvajajo. Občina se

je nato razjezila, ker carina nima razumevanja za ljudi, ki jih je zadela nesreča.

Zadeva je relativno majhna in verjetno ne bo presegla območja mariborske občine, je pa hkrati značilna zaradi prepričanja, da se pri nas lahko menja zakoni, kadar je to komu potrebno, da državni službi ni treba upoštevati državnih predpisov in da zadostuje častna beseda občine, da se lahko predpisi obidejo.

Ekonomska politika — 21. VIII. 1972

DEVIZNE HRANILNE VLOGE NARAŠČAJO

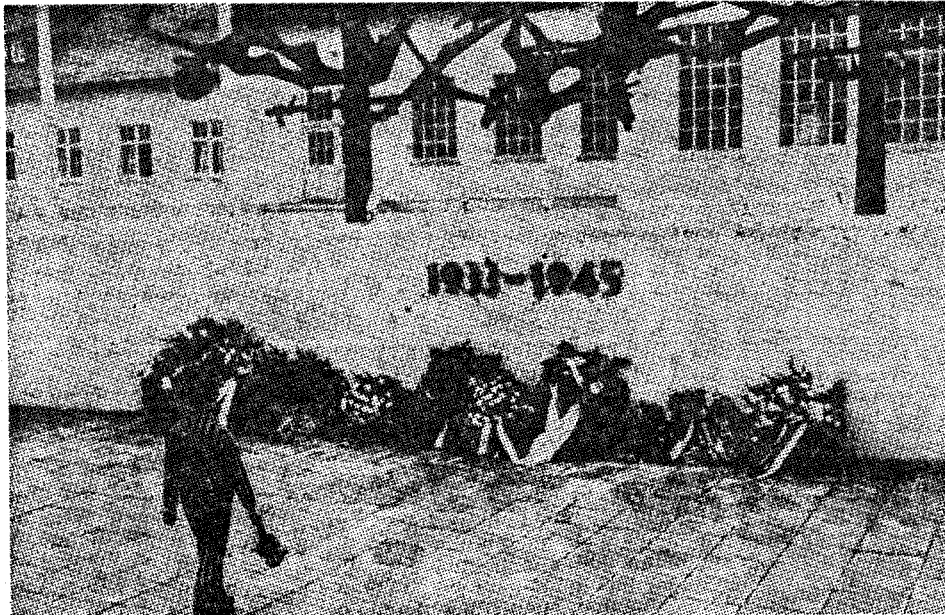
Ljubljanska banka je imela konec junija letos na deviznih računih občanov 2,149 milijarde din, kar predstavlja 42 % vseh hranilnih vlog in drugih sredstev občanov v tej banki, ki so dosegle višino 5,219 milijarde dinarjev. V primerjavi

stanjem konec leta 1971 so se skupna sredstva občanov pri Ljubljanski banki dvignila za 10 %: dinarske hranilne vloge so se povečale za 6 %, devizne pa za 16 %.

Gospodarski vestnik — 22. VIII. 1972

TELEFONSKI NAROČNIKI DOLŽNI NAD 15 MILIJONOV DINARJEV

Podjetje PTT Titograd je izključilo telefone vsem naročnikom, ki niso poravnali svojih dolgov na naročnini za prvo polletje. Samo v Titogradu so v preteklih dveh dnevih izključili 900 telefonov. Enako so začeli ukrepati tudi drugod po republiki. Telefonski naročniki namreč dolgujejo nad 15 milijonov dinarjev, a dolgov nekaterih podjetij znašajo tudi do 40.000 dinarjev. Politika — 24. VIII. 1972

Dan pred olimpiado je bila v nekdanjem nacističnem taborišču Dachau spominska slovesnost, ki so se je udeležili številni udeleženci dvajsetih olimpijskih iger moderne dobe. Na fotografiji: bivši jetnik polaga cvetje pred spomenik žrtev v dachauskem taborišču.

dogodki tedna

Na povabilo podpredsednika sovjetske vlade in predsednika za plan ZSSR Nikolaja K. Lajbakova se mudita na uradnem obisku v Moskvi podpredsednik ZIS dr. Jakob Sirotković in generalni direktor zveznega zavoda za družbeno načrtovanje dr. Borisav Jović. Spremlja ju tudi skupina gospodarstvenikov. Moskovski pogovori dr. Sirotkovića in Jovića so posvečeni predvsem uresničevanju sklepov 8. zasedanja jugoslovansko-sovjetskega odbora za gospodarsko, industrijsko in tehnično sodelovanje.

Kaže, da se je kolera nevarno približala našim krajem. Epidemijo imajo v Turčiji in Alžiriji. Nevarnost je tem večja, ker imamo s Turčijo veliko stikov. Njihovi delavci potujejo preko naše dežele na delo v Zahodno Evropo. Tudi v Indoneziji je v zadnjih dveh mesecih umrlo za kolero 110 ljudi, kakšnih 580 pa so jih morali sprejeti v bolnišnice.

Načelnik oddelka za mednarodne stike in sodelovanje predsedstva ZKJ Ignac Golob se je pogovarjal z vodjem mednarodnega oddelka CK KP Italije Sergiom Segrejem, ki je kot gost predsedstva ZKJ na obisku v Sloveniji. Pogovarjala sta se o nadaljnjem razvoju stikov med ZKJ in KPI in o nekaterih oblikah sodelovanja v prihodnjem obdobju.

Vodilni organizaciji koroških Slovencev sta sprejeli skupna stališča o predvideni uresnitvi zakona o dvojezičnih napisih v 205 vaseh. Stališča so posredovali avstrijskemu zveznemu kanclerju Kreiskemu, prepis vloge pa tudi koroškemu deželnemu glavarju Simi. V vlogi obe organizaciji opozarjata na nepravilnosti, ki spremljajo že tako nezadovoljivo sprejeti zakon o dvojezičnih napisih v 205 koroških vaseh.

Z veliko vojaško paradno in slovesnostmi so v Bukarešti proslavili 28. letnico osvoboditve Romunije. Letošnja proslava je minila v znamenju prizadevanja partije in vlade, da bi pospešili razvoj države in da bi petletni načrt izpolnili pred rokom.

Ameriški predsednik Richard Nixon je odobril 38 milijonov in 520 tisoč dolarjev za financiranje dejavnosti radiopostaje »Svobodna Evropa« in »Liberty« za prihodnje leto. Obe ameriški radiopostaji sta v Münchnu in oddajata program, namenjen Sovjetski zvezi in drugim vzhodnoevropskim državam.

Prvič v zadnjih sto letih je termometer v Moskvi pokazal 36 stopinj Celzija. Meteorologi napovedujejo, da se vreme v Moskvi ne bo bistveno spremenilo v prihodnjih nekaj dneh. Iz Švice pa poročajo ravno o nasprotnem. V tej deželi pa že 62 let ni bilo v tej dobi tako hladno. Temperatura je padla na 6 stopinj Celzija, sneg pa je zamegal prelaze v Alpah. Tudi naše vrhove nad 1500 nadmorske višine je bil zapadel sneg.

Podatki kažejo, da bomo letos v Jugoslaviji pridelali približno 4.500.000 ton pšenice, kar je za 1.100.000 ton manj kot lani. Zato bomo morali verjetno do prihodnje žetve uvoziti okrog 800.000 ton pšenice.

Jugoslovanska vlada je poslala vladi ZDA poslanico v zvezi s protijugoslovansko dejavnostjo skupin in posameznikov iz vrst skrajne emigracije, ki deluje na ozemlju ZDA.

Vlada SZ je izrazila nezadovoljstvo spriču sklepa, da postane Avstrija priključeni član zahodnoevropske skupnosti. Po sovjetski razlagi je to kršitev avstrijske nevtralnosti. V Moskvi menijo, da bi bila vsaka priključitev k evropski gospodarski skupnosti kršitev državne pogodbe.

Poveljnik izraelskih padalskih enot general Emanuel Shaked je dejal, da bodo njegove enote v prihodnje opremljene s povsem novim orožjem. Meni, da bodo helikopteri v prihodnje pomembni kot transportna in borbena vozila in da bo v vojski obveljala nova taktika in nova teorija borbene delovanja.

Egipt bo poskušal v zahodnoevropskih državah pridobiti njihove vlade za naklonjenost stališča do egiptovske politike v sporu na Bližnjem vzhodu. Menijo, da je zahodna Evropa sposobna aktivnejše vloge na Bližnjem vzhodu, saj je tudi njena varnost odvisna od miru na tem strateško pomembnem območju.

Avstralska zvezna policija raziskuje v predmestju Melbourne dejavnost ekstremističnih skupin jugoslovanskih emigrantov v Avstraliji. Neki policijski funkcionar je izjavil, da so že zaplenili precej dokumentov. Policija se je odločila za tako akcijo po protestni noti jugoslovanske vlade, v kateri je rečeno, da se v Avstraliji pripravljajo ustaški teroristi.

Tudi avstrijska vlada obsoja vsako teroristično dejavnost, ne glede na to, proti komu je naperjena. Tudi predstavnik notranjega ministrstva ZR Nemčije je izjavil, da »vlada ZRN v nobenem primeru ne želi, da bi tajne teroristične skupine, ki bi se morda na zahodnonemškem ozemlju pripravljale za akcije v drugih državah, ovirale pozitiven razvoj meddržavnih stikov.« Opozoril je tudi na odločnost in pripravljenost uradnih organov ZRN, da »v kali zatro kakršnokoli dejavnost, ki bi bila lahko nevarna tudi za druge države.«

politični razgledi

Peti krog in šesti

V bavarskem glavnem mestu Münchnu so se minulo soboto začele XX. olimpijske igre sodobnega časa, vrhunska predstava človekove telesne zdržljivosti, spretnosti in sposobnosti. Za dobra dva tedna — od 26. avgusta do 10. septembra — bo športno dogajanje v znamenju petih krogov zasenčilo vse drugo dogajanje po svetu. Ne zato, ker bi to dogajanje samo po sebi izključevalo, ga začasno zaustavilo — ampak zato, ker skuša človek, čeprav za kratek čas dveh dobrih tednov, usmeriti svojo pozornost v brezskrbno dimenzijo petih športnih krogov in tako ubežati iz tistega šestega, začaranega kroga, ki ga uklepa vsak dan. Toda ta šesti, začarani krog, ostaja kljub vsemu prisoten še naprej — in prepleta se tudi skozi peterske olimpijske kroge.

Olimpiada namreč ni zgolj športna prireditev, prežema jo tudi zelo pogosto politični duh. To, dvajseto olimpiado v Münchnu pa še toliko bolj. Že tik pred začetkom je grozila nevarnost, da pade nanjo temna politična senca, ko so številne afriške reprezentance zaradi prihoda predstavnikov rodezijskega rasiističnega režima hotele zapustiti športno prizorišče. K sreči so Rodezijcem nato prepovedali nastopati in afriške reprezentance so ostale. Mnoge so tukaj prvič. Tako kot je prvič med 124 država-

bo gorel do konca olimpiade. Toda vse to so samo — simboli človekovih želja. Izven olimpijskih petih krogov gori v tistem vsakdanjem šestem, začaranem krogu, drug ogenj, ogenj vojnih strahot in nerešenih tegob človeštva.

Malo pred začetkom olimpiade je imel ameriški predsednik Nixon svoj predvolilni nastopni govor, ko so ga uradno potrdili za predsedniškega kandidata republikanske stranke, na konvenciji v Miami Beachu. Ničesar novega ni povedal, čeprav so mnogi to pričakovali, ostal je pri svojih prejšnjih zahtevah, pri svojem nepopustljivem varovanju »ameriške časti« in prestiža v umazani vojni na azijskem jugovzhodu.

V času, ko je zahodnonemški predsednik dr. Gustav Heinemann odpiral dvajsete olimpijske igre, so saigonske enote ob močni podpori ameriških bombnikov in svetovalcev srdito napadle provincijsko središče Khe Sanh, kakih 40 km južno od Da Nanga, ki so ga nekako pred tednom dni zavzele osvobodilne sile — kar je bil najhujši poraz saigonskih enot med zdajšnjo ofenzivo v Južnem Vietnamu. Osvobodilne enote so uspešno odbijale napade, pobude pa so imele tudi na drugih bojiščih v Južnem Vietnamu, tako v osrednjem delu države, kot na severu, pri stari cesarski prestolnici Hué in pri provincijskem središču Quang Triju.

Prav tedaj, ko so se v münchenskega stadiona dvignili v zrak tisoči golobov miru, so z ameriških letalonosilk, zasidranih v Tonkinškem zalivu, podelili ameriški bombniki na svoje zločinske polete nad ozemljem DR Vietnam. V soboto, na dan slovesne otvoritve olimpiade, so izvedli nekaj manj kot 300 bojnih poletov nad Severni Vietnam in pri tem uničili ali poškodovali dvajset mostov, pa rečne nasipe, stanovanjske zgradbe, pristaniške naprave v Haifongu, železniško progo nedaleč od kitajske meje (tako blizu kitajske meje niso ameriška letala bombardirala Severnega Vietnam že nekaj tednov). Dan Prej so Američani ubili pet kitajskih mornarjev v nekem čolnu nedaleč od severovietnamske obale in s tem zanetili novo vojno napetost. Dan kasneje pa so ameriška letala znova bombardirala pristanišče Haifong in z raketami obstreljevala tudi stanovanjsko predmestje severovietnamskega glavnega mesta Hanoja: porušila so več stanovanjskih hiš, šol, tovarn, pri čemer so bile številne žrtve med civilnim prebivalstvom.

Svet pa je v času, ko je nad münchenskim stadionom gorel ogenj miru, krvavel tudi na drugih koncih. V državljanski vojni na Severnem Irskem je ravno na prvi dan olimpiade izgubilo življenje šest ljudi, tako da se je skupno število žrtev povečalo na 537. Na področju Gaze, ki ga je pred petimi leti zasedla izraelska vojska, eksplozivno bombe in zahtevajo več smrtnih žrtev. Tostran in onstran Sueškega prekopu si stojita nasproti dve do zob oboroženi armadi in za zdaj ni še nobenih izgledov, da bi ju kakšna mirovna rešitev lahko v bližnji prihodnosti ločila. In vrhu tega ima svet še celo vrsto raznih »pozabljenih vojn«, o katerih običajno ne mara govoriti: v portugalskih kolonijah na črni celini se srdito borijo osvobodilna gibanja, v sultanatu Oman se zoper absolutističnega vladarja borijo napredni gverilci, na Filipinih, v Maleziji, na indonezijskem otočju prihaja od časa do časa do krvavih spopadov med vladno in gverilsko vojsko. Drugod se ljudje borijo za kruh, zoper lakoto, revščino, pomanjkanje. Vsi ti bojovníki na različnih frontah sveta ne vedo za mirovne simbole XX. olimpiade v Münchnu: zanje traja resnični boj, ne športni boj merjenja moči.

To so kajpada nesmisli tega sveta. Toda če svet prižiga svoj ogenj miru in spušča svoje mirovne golobe, potem zgovorno kaže na to, da je želja po miru nekje globoko v njem zakoreninjena. Zda gre samo za to, da ta želja postane močnejša od vseh tistih nesmiselnih nagibov, ki pehajo človeštvo proti novim vojnám in novim tegobam. Dvajseta olimpiada na tleh države, ki je pred 33 leti zanetila enega izmed najhujših svetovnih požarov, katerega posamični plameni še danes niso ugasnili, je za človeštvo lahko priložnost, da se zamisli nad vsemi temi svojimi paradoksi. In da med uperjanjem pogleda na peterske olimpijske kroge ne pozabi tudi na tisti večni šesti, začarani krog svetovnih protislovij, ki vsak dan zahteva nove in nove žrtve.

KOMENTATOR

10. SEPTEMBRA NA RJAVČE!

Dne 10. septembra bo zbor vseh nekdanjih partizanov in aktivistov NOB iz južne Primorske na Rjavčah, ob odkritju spominskega obeležja Brklinski čet in padlim vaščanom.

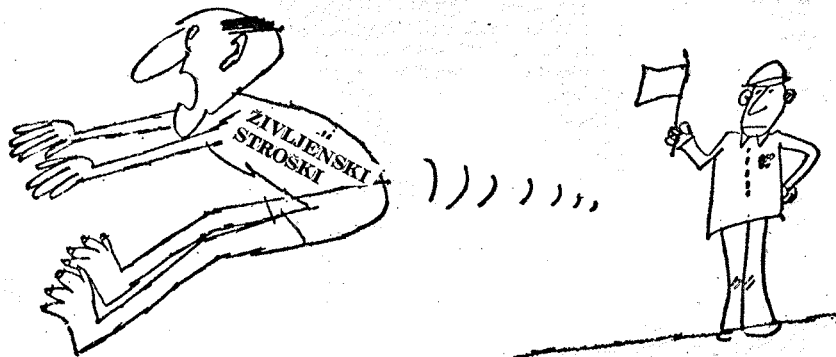
Vabi: OBČINSKI ODBOR ZZB NOV ILIRSKA BISTRICA!

mi, kolikor jih nastopa na XX. olimpiadi v Münchnu, tudi reprezentanca demokratske ljudske republike Koreje, pa reprezentanca Albanije in, prvič pod nazivom Nemška demokratska republika, Vzhodna Nemčija. Na prvi pogled se zdi, kot da je šport zabrisal politične zdrahe.

Kajpada jih v resnici ni. Športno tekmovalstvo je — pa najsi se olimpijski zanesenjaki to še tako prizadevajo prepričati — tudi merjenje moči in prestiža svetovnih sil: dve svetovni velesili, ZDA in SZ, sta tukaj dve športni velesili, ki tekmujeta med sabo za večje število kolajn. Prireditelj, Zahodna Nemčija, hoče s tem športnim velespek taklom pokazati svojo razvojno pot v zadnjih 27 letih od končane druge svetovne vojne, svoje gospodarske dosežke, svoje uspehe na vseh področjih. Hkrati skuša potisniti v pozabo tisti mračni čas izpred 36 let, ko je Hitler na berlinskem stadionu odprl prvo olimpiado na nemških tleh, tri leta pred tem, preden je začel svoj zločinski pohod nad Evropo in svet. Kot je bila tista olimpiada nasičena z vojnimi hlapi, tako naj bi zdajšnja prežemal duh sprave in pomiritve.

Sicer pa je olimpiada nasploh mirovno srečanje mladine vsega sveta. Zato ima tudi svoje mirovne simbole: z münchenskega stadiona je poletelo k oblakom 5000 golobov miru, zahodnonemški atlet Zahn je prižgal ogenj miru, ki

VSAM TEDEN ENA...

NAŠ FAVORIT NA OLIMPIADI

Konec »vroče« šole

Po enotedenskem pouku se je prejšnjo nedeljo končala poletna šola mladit. Čez tristo mladincev in mladink iz vseh krajev naše republike si je v tem poletnem in sedemdnemnem non-stop pouku pridobilo novo znanje, zlasti tisto, ki je nujno za delo z mladimi na terenu.

Delo v šoli je potekalo v osmih skupinah, ki so se občasno tudi vključevale v splošni program. Drugače je vsaka skupina imela svoj posebni program.

In kdo so bili udeleženci letošnje šole?

Pretežno zaposlena mladina, kar pomeni: fantje in dekleta, ki jim delo z mladino ni poklic, temveč njihova obveznost do naše družbe. Pouk je bil izredno zanimiv in glede na oblike zelo pester. Kot predavatelji in sogovorniki mladim poslušalcev so nastopili naši znani družbenopolitični delavci, kot na primer dr. Anton Vratuša, Sergej Kraigher, Boris Zihler, Bogdan Osolnik, Živko Pregl in drugi.

Ob zaključku šole je skupina mladit, ki v svojih občinah oziroma krajevnih skupnostih skrbi za izvajanje načel vse-

ljudskega odpora, obiskala vojaško enoto na Vrhniki ter se seznanila z učinkovitostjo pehotnega, oklepne in drugega orožja. Izkoristili smo to priložnost za pogovor z nekaterimi udeleženci letošnje šole in jim vsem zastavili le eno vprašanje: »Do kakšne stopnje je šola izpolnila vašo pričakovanja?»

»Veliko bolj, kot sem pričakoval,« je poudaril Vinko Kukman iz Črnomlja. »Priznati moram, da so mi po tej šoli mnoge stvari postale jasne, hkrati pa sem pridobil precej novega znanja, ki mi bo koristilo v delu z mladino. Kajti po poklicu sem delavec in se pripravljam za delo v komisiji za splošni ljudski odpor pri občinski konferenci Zveze mladine. Lahko trdim, da sem šele v šoli spoznal tako politične kakor tudi organizacijske vidike priprav za vse-ljudsko obrambo.«

Naš drugi sobesednik je bil Brane Tjodor, rojden v predsednik komisije za splošni ljudski odpor pri občinski konferenci Zveze mladine Slovenije Sežana: »Šola je dala veliko več, kot sem pričakoval. Posebno sem vesel, da je v šoli ves čas pouka živel in deloval aktiv Zveze komunistov. Le-ta je bil dejavnik, ki je obiskovalcem šole pomagal, da smo v tako kratkem času obvladali obsežno gradivo. Po drugi strani je aktiv skrbel za nove kadre in je ob zaključku šole predlagal nekaj mladincev in mladink za sprejem v Zvezo komunistov. Kar pa zadeva priprave za vse-ljudski odpor, mislim, da je pri tem zelo pomembna vloga borcev NOV oziroma revolucionarnih tradicij. Mladi smo namreč navdušeni za ohranjanje pridobitev NOV, toda pri vsem tem je nujno sodelovati z udeleženci naše partizanske vojne. Kajti živa beseda borca ob spomeniku ali na zgodovinskem kraju je, vsaj po mojem, zelo učinkovita oblika pouka. In naj povem, da so borci NOV v glavnem pripravljeni sodelovati z mladino, kar so na Primorskem tudi neštokrat dokazali.«

Ob zaključku šole je bila tudi majhna slovesnost. Mladi iz Slovenije so s pozornostjo poslušali besede tovariša Vinka Hafnerja, ki je med drugim dejal: »Povprečna starost članov v Zvezi komunistov Slovenije je 34 let. Pri tem ne mislimo, da so komunisti lahko le mladi ljudje ali pa izključno mladi. — Toda vsako sprejemanje mladit v partijo pomeni nove življenjske sile za Zvezo komunistov. Tretja konferenca ZKJ, ki je pred nami, je najboljši dokaz, koliko ZK skrbi za mladi rod ozi-

Mladi so se med vojaki na Vrhniki prvič seznanili s sodobnim iskalcem za mine s kovinskim obodom.

roma za njegovo vzgojo. Po drugi strani se morajo mladi povsod truditi za družbeno uveljavljanje ZK in je tako videti, da imamo skupne naloge, oziroma da je naša odgovornost vzajemna. Mislim, da bo prav ta šola, ki ste jo končali, k temu veliko pripomogla. — V imenu CK ZKS čestitam vsem udeležencem letošnje poletne šole ter jim želim čim več uspeha v delu z mladino.«

Na koncu slovesnosti so mladi poslali tudi brzojavko tovarišu Titu ter ga

obvestili o tej svojevrstni šoli: »... Prišli smo iz tovarn, šol in vasi, iz vse Slovenije. V tednu dni smo izmenjali svoje izkušnje ter se dogovorili, kako se bomo tudi mi pripravili za tretjo konferenco Zveze komunistov. Bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov ter nenehna skrb za delovnega človeka so, dragi tovariš Tito, ne samo naši ideali, marveč tudi naša prva in vsakdanja naloga.«

Besedilo in slika:
B. JAKOVLEVIČ

SREČANJE V METLIKI

Kot že vrsto let tudi letos pripravljata občinski odbor ZZZB NOV Metlika in stalni odbor 15. brigade srečanje borcev in aktivistov v Metliki. Letošnje srečanje bo povezano tudi s praznovanjem tridesete obletnice partizanskega napada na postojanko v vasi Hrast ter požiga vasi s strani fašistov.

V soboto, 9. septembra ob 16. uri bo mladina pri spomeniku v vasi Hrast izvedla kratek kulturni program.

Naslednjega dne, v nedeljo, 10. septembra, pa bo v Metliki na Pungartu srečanje borcev in aktivistov, ki jih bo pozdravil predsednik občinske skupščine Metlika. Sledila bo prosta zabava ob znanih belokranjskih dobrotah. Sportniki Metlike in Črnomlja bodo tako kot vsako leto doslej tekmovali v spomin na ustanovitev belokranjskih partizanskih enot.

Prijatelji Bele krajine, borci in aktivisti, pridite v Metliko!
Občinski odbor ZZZB NOV Metlika in odbor 15. brigade

Pričakujemo veliko udeležbo

Prejšnji teden je bila pri republiškem odboru ZZZB NOV Slovenije razširjena seja komisije za zapornike, internirance in izgnance. Udeležili so se je tudi člani pripravljalnega odbora za ureditev taborišča Podlublje in tisti člani ZB, ki sodelujejo pri pripravi programa slovesnosti ob praznovanju 30. obletnice množičnih aretacij in internacij, ki bo 10. septembra letos na preurejenem prostoru nekdanje podružnice koncentracijskega taborišča Mauthausen v Podlublju.

Na dnevnem redu je bilo poročilo o dosedanjih uspehih spomeniške ureditve tega zgodovinskega prostora iz II. svetovne vojne. Ugotovili so, da so vsa pripravljana dela za to ureditev že izdelana, da je pripravljen program slovesnosti v polnem teku in da je tudi že vse urejeno za sprejem številnih gostov in drugih udeležencev slovesnosti ob otvoritvi tega spominskega prostora. Po-

govorili so se tudi še o vsem tistem, kar bi se bilo treba urediti pred dnevom proslave.

Ker je o velikem srečanju nekdanjih udeležencev NOV 10. septembra letos v Podlublju komisija obvestila med drugim tudi vse občinske odbore ZZZB NOV Slovenije, pričakujejo veliko udeležbo od vseh povsod. Želijo seveda, da bi se te proslave udeležilo čimveč mladine. No in ker gre ob tej priložnosti tudi za srečanje nekdanjih zapornikov internirancev in izgnancev iz vse Slovenije, so prireditelji prepričani, da se ga bodo prav ti, pa tudi borci in drugi občani, udeležili v dostojnem številu. Do dneva seje je bilo najavljenih že 30 avtobusov z udeleženci iz raznih občin.

Spomeniško urejeni prostor — nekdanje nacistično koncentracijsko taborišče v Podlublju — naj po tej ureditvi postane v prihodnje simbol tiste mednarodne solidarnosti, ki smo jo spoznali prav v taboriščih.

V.M.

ob tabornem ognju

Še enkrat o naših proslavah

V eni izmed zadnjih števil TV 15 je bil natisnjen prispevek Mileta Pavlina z naslovom »O organizaciji množičnih partizanskih proslav«, ki je zadel v živo. Pisec opisuje, res da samo na splošno, pred kakšnimi težavami se znajdejo organizacijski odbori, ko pripravljajo proslave.

Pozdravljamo zamisel iz tega članka o izdaji knjižice z navodili in nasveti za organiziranje takšnih proslav. Koliko manj težav, brezplodnega sestankovanja in izgube prostega časa ter nestvarnih predlogov bi bilo, če bi imeli takšno knjižico, obogateno z mnogimi praktičnimi izkušnjami z dosedanjih proslav.

V tem smislu bi dodali še nekaj stvarnih, dobronamernih, toda kritičnih pripomb o letošnjih proslavah. Predvsem o treh: v Dražgošah, Zadobrovi in Trzinu. Vse tri so bile na splošno dobro organizirane, v odborih, ki so jih pripravljali, so sodelovali izkušeni in sposobni ljudje. Toda vendar smo s proslavo odhajali z mešanimi občutki. Lahko bi bilo namreč vse še veliko boljše, če se spet ne bi ponovilo prav tisto, o čemer smo ugovarjali na prejšnjih proslavah.

Najprej: komu so sploh proslave namenjene in zakaj dejansko pri njih gre?

Letošnja proslava ob 30. obletnici boja v Dražgošah je bila sama po sebi veličastna. Na sami proslavi in na smučarskem tekmovanju »Po stezah partizanske Jelovice« je sodelovalo, oziroma je tekmovalo več kot 1.200 udeležencev, med katerimi so bili tudi iz drugih republik. Zatorej je bila dražgoška proslava v pravem pomenu največja naša zimskošportna prireditev. Toda kljub temu bi lahko marsikaj očitali organizaciji. Naj naštejemo nekatere pomanjkljivosti:

Zaradi zastoj v prometu se je proslava začela s precejšnjo zamudo, pa tudi govor in kulturni program sta se močno zavlekla. Tekmovalce, ki so morali startati ob določenem času, pa ni nihče pozdravil. Govor in kulturni program sta trajala več kot uro, čeprav je bilo kar precej mraz. Ali ju ne bi mogli skrajšati? Se huje pa je, da je udeležba šolske mladine in delovnih kolektivov na dražgoških proslavah vsako leto precej pičila, če-

prav sta tako proslava kot tudi tekmovanje namenjena predvsem mladini. Potrebno bi bilo najti ustrezen rešitev ter doseči večjo udeležbo mladine in delavcev.

Nadaljujmo s proslavo v Zadobrovi. Organizatorji zaslužijo pohvalo. Bližina Ljubljane, dobro organiziran promet, dobro izbran prostor, senca, dobra oskrba, dostopne cene, izbran program... Toda mučno je bilo gledati utrjene pripadnike partizanskih enot, ki so prišle s pohodov, na borce in nekatere druge, ki so med govorom in programom posedali na žgočem soncu ali celo polegali. Da ne rečemo, da so mnogi tudi zapuščali slavnostni prostor, iskali senco ali kozarec pijače. Ali je bil program namenjen samo izbranim gostom pred tribuno, ki so sedeli, ali desetstisočim udeležencem. Več kot dve uri trajajoč program, sicer dober in prav tako zanimiv govor zatorej najbrž ni dosegel svojega namena.

V Trzinu smo slavili občinski praznik in 30. letnico Kokrškega odreda. Priprave na proslavo so bile dolgotrajne in skrbne, odboru je pomagalo pri pripravi več komisij. Odkrili so dve spominski plošči, položili mnogo vencev k spomenikom ter v novem paviljonu v Trzinu odprli razstavo o delovanju obeh Kokrških odredov, prvega in drugega. Več kot mesec dni so časopisi, radio in televizija spremljali priprave in seznanjali javnost z zgodovino Kokrških odredov. Kljub ne ravno najbolj primernemu času zaradi dopustov se je zbralo nad 250 nekdanjih borcev, ki so prikorakali pred tribuno. Pri paradi so nastopili tudi pripadniki sedanje partizanske enote Kokrškega odreda, mladina, gasilci, gorski reševalci, taborniki in športniki.

Toda spet se je ponovila že kar tradicionalna napaka z naših proslav. Več kot dve uri so morali stati udeleženci parade na žgočem avgustovskem soncu, da bi slišali dober govor in dober kulturni program. Medtem pa se je z zabavišnega prostora dvigal gost in dušec dim. Gostinci so namreč morali pripraviti meso na žaru. Mimogrede, cene hrane in pijače so bile kar precej zasoljene (steklenica radenskega 5 dinarjev, črna kava 2,50 dinarja, liter »starček« 20 din, porcija pečenega pujska 35 dinarjev itd.) Vsa sreča, da so organizatorji pripravili za borce in druge sodelujoče pri paradi partizanski golaž, sicer bi bilo najbrž kar precej pritoževanja. Vsekakor bi morali pristojni nekaj ukre-

niti, da ne bi bile cene gostinskih storitev tako visoke.

Se nekaj sklepnih misli: Dolgoletne izkušnje nas učijo, da morajo biti tisti, ki se lotijo organizacije proslave, ves čas tesno povezani z govornikom. Program in govor skupaj ne bi smela trajati dosti več kot eno uro. Upoštevati je treba, da poslušalci stojijo na soncu, včasih tudi na dežju ali v mrazu. Razen tega so proslave namenjene vedno manj borcem in vedno bolj mladini, zato bi morale biti takšne, ki jih bo mladina rada sprejela.

Nazadnje še nekaj besed o udeležbi častnih gostov. Občinska skupščina Trzin in odbor Kokrškega odreda sta zadosti zgodaj poslala okoli 60 vabil vsem republiškim forumom, občinskim skupščinam Gorenjske ter vodstvom družbenopolitičnih organizacij. Toda žal so se proslave udeležili samo predstavniki treh občinskih odborov ZZZB NOV z Gorenjske. Trije republiški funkcionarji so se opravičili, drugi pa niti tega niso naredili. Ali je to kak odnos do tako pomembne jubilejne proslave? Kdo komu kaj odgovarja glede tega? Mislimo, da je za vse povabljenih moralna dolžnost, da se proslave udeležijo, oziroma pošljejo nanjo svoje namestnike ali se opravičijo. To posebno velja za Trzin kot obmejno mesto, ki je tudi zemljepisno na prednji straži naše neodvisnosti. Zaman so borci med gosti iskali zastopnike republiškega odbora ZZZB NOV, glavnega ali vsaj conskega štaba splošnega ljudskega odpora in mnoge predstavnike političnih organizacij in skupščin Gorenjske. Kaj takega se v bodoče ne sme več ponoviti. Izgovor, češ da je večina predstavnikov na dopustu, je neumestno. Ali naj to pomeni, da vse te organizacije, oziroma skupščine v času letnih dopustov sploh ne delujejo?

Ne moremo zahtevati, naj bi se vseh proslav udeleževali prav predstavniki republiških organizacij ali teles osebno, saj bi bilo to tudi praktično nemogoče. Toda lahko bi poslali tja svoje predstavnike, ki bi bili uradno določeni. Take reči povzročajo precej negotovanja med borci.

To je nekaj zamisli o naših proslavah. Vsekakor so nekatere tudi kritične, zlasti tiste o udeležbi funkcionarjev. Udeležba le-teh bi pripomogla k vzpostavitvi bližjih in tesnejših stikov med njimi in borci, takšnih kot so bili med osvobodilno vojno in revolucijo in ki jih v sedanosti prav mnogi borci močno pogrešamo. FRANC ŠTEFE-MIŠKO MILOŠ RUTAR-RUŽO

KRIŽE

TABORNIŠKI ODRED

Ob 5. obletnici ustanovitve taborniške organizacije v Križah, pripravljajo taborniki odreda »Kriška gora« program prireditve, s katerimi bi proslavili svoj skromni jubilej. Res je, da delujejo malo časa, a njihovi dosežki so tem bolj vidni na področju tabornišstva v tržiški občini.

Osrednji del prireditvenega programa bo nedvomno športna prireditev, in sicer tradicionalno orientacijski pohod. Orientacijsko tekmovanje bo potekalo pod naslovom »Od spomenika do spomenika«, na približno petnajst kilometrov dolgi poti. Tekmovalne

ekipe bo vodila pot ob nekaterih pomembnejših spominskih obeležjih iz zadnje vojne, ki so na desnem bregu Tržiške Bistrice. Med pohodom bodo morale ekipe opraviti naloge iz orientacije, prve pomoči, streljanja in risanja terenske skice. Tekmovanje bo republiškega značaja in se bo izvedlo ob koncu septembra. Prireditve bo ena največjih taborniških manifestacij v Sloveniji. Prireditelji pričakujejo močno udeležbo ekip iz raznih krajev Slovenije.

J. P.

JESENICE

V SPOMIN POLDETA STRAŽIŠARJA IN STANKA BOKALA

Združeni borci NOV Plavž in Sava bosta počastili 30-letnico smrti komandanta gorjanskega odreda Poldeta Stražišarja in prvoborca Staneta Bokala. Stražišar je padel julija 1942 na Jezercih pod Triglavom, Bokala pa januarja 1942 na Lipanskem vrhu na Pokljuki. Dne 2. septembra bosta na obeh krajih, kjer sta padla borca, žalni slovesnosti. Komisija, ki pripravlja svečanost, bo določila najprimernejše pristopne poti na oba kraja.

BRANKO BLENKUŠ

OB DNEVU GRANIČARJEV

Dan graničarjev, 15. avgust, so v jesenjski občini proslavili s številnimi prireditvami ter slovesnostmi.

Dne 12. t.m. je bila nogometna tekma med graničarji stražarnic »Borba« in »Podkoren« ter med mladino iz jeseniške železarnice, Gradisa in iz Mojstrane. Na ta dan je tudi občinska konferenca ZMS Jesenice s poveljstvom

Rezervni starešine iz kamniške občine pred vajo

vom graničarjev pripravila pohod mladine po graničarskih poteh ob tromeji in stražarnicah »Slatina« in »Borba«. Na dan graničarjev so graničarje v vseh stražarnicah na območju jeseniške občine obiskali zastopniki občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij. Graničarjem so izročili spominska darila in se dalj časa z njimi pogovarjali o njihovem življenju in nalogah. Popoldne so graničarje obiskali in obdarovali s knjigami tudi zastopniki občinske konference in mladinskih aktivov ZMS jeseniške občine. Pogovorili so se z njimi o sodelovanju z mladinsko organizacijo.

BRANKO BLENKUŠ

KAMNIK

VAJE REZERVNIH STAREŠIN

Občinski odbor ZRVS je julija pripravil vaje, orientacijski patrolni pohod. Vsa zdru-

ženja so poslala na vaje skupine po pet do deset članov, glede na številnost svojega članstva. Namen teh vaj je bil, da bi se združenja kar najbolj seznanila, kako bi naj sama pripravljala in opravila takšne vaje. Udeleženci bodo že jeseni v svojih združenjih pripravili in opravili vaje.

Ta način izpolnjevanja učnega programa se je pokazal zelo dober. Udeleženci so se pohvalno izrazili; takšno strokovno vojaško izpopolnjevanje radi podpirajo.

Vaja je trajala sedem ur. Proga je bila dolga 9 km. Speljana je bila skozi gozd, po travnikih, po valovitih in ravnih zemljiščih. Patrolje so sestavljali po trije možje. Opraviti je bilo treba pet nalog, streljanje z vojaško puško, taktične naloge v zasedi, orientacija po karti, določitev azimuta in nastavljanje pehotnih min. — Po vajah so napravili kratko oceno (analizo) in opozorili na nekatere pomanjkljivosti.

-da

30 LET GORJANSKEGA BATALJONA

Meseca maja je poteklo 30 let, odkar je bil na Pragu na Gorjancih ustanovljen Gorjanski bataljon. Sestavljen je bil iz treh čet, kostanjeviške, šentjernejske in gaberske, v katerih se je do oktobra 1943 zvrstilo blizu 600 borcev, ki so uspešno kljubovali sovražniku ter mnogokrat reševali življenja in imetja podgorskega prebivalstva.

Stalni odbor gorjanskega bataljona z vrsto komisij se vneto pripravlja na proslavo tega jubileja. Proslava bo 1. oktobra v šentjerneju na Dol. Na proslavi bo sodelovalo več kot 200 pionirjev, mladine in odraslih, pri čemer ni prezreti pripadnikov JLA in partizanskih enot.

V počastitev tega jubileja in občinskega praznika novomeške občine bo vas Orehovica s 16 okoliškimi vasi in zaselki dobila vodovod, v večjih krajih pa se bodo pred samo proslavo zvrstile slavnostne akademije. Pripravljajo tudi posebno jubilejno spominsko značko.

O podrobnostih tega srečanja borcev, aktivistov in prebivalstva bomo še poročali.

REŠITEV KRIŽANKE »LEK«

VODORAVNO: Cunder, Ariana, Menges, Lek, Lal, Magi, avion, joj, Arena, cerberus, ST, Tampere, etil, eb, anali, binom, vena, globoček, irada, arak, ajdovica, ec, on, lak, et, kn, Ida note, Anatolec, apel, ron, Toni, ris, voda, DJ, za lase, ant, era, frizer KI, ato, Ami, Ivana, gojitev, satir, onemelost, na, Onager, idol, napa, Tara, len.

Knjižne nagrade založbe Borec prejmejo: Gruntar Srčan, Materija 18, 66242 p. Materija knjigo »Treblinka«; Stros Alojz, Stara Fužina 52, 64265 p. Boh. Jezero knjigo »Varšavski uporniki« in K r a š e k Milan 65213 p. Kanal, knjigo »Zločin v Oradeuru«.

Založba »Borec« bo nagradencem knjige razposlala po pošti.

Uredništvo in uprava

ZAHVALA

Pred kratkim je upravni odbor sklada za stanovanjske zadeve borcev in invalidov pri občinski skupščini Cerknica na priporočilo komisije za stanovanjske zadeve borcev in invalidov pri odboru ZB Rakek dodelil moji materi Mariji Modec stanovanje v novem bloku na Rakeku.

Za to plemenito dejanje se obe ma telesoma kot tudi vsem tistim, ki so kaj pomagali, iz srca zahvaljujem.

STANE MODEC-KOSTJA
Kamniška 11, Domžale

POPRAVEK

»Pred petdesetimi leti je tragično umrl Dragotin Milovanović, sekretar SKOJ. Ponesrečil se je pod Stolom kmalu po svoji vrnitvi domov z Dunaja. Petdeseto obletnico njegove smrti bodo 10. septembra (ne 9. septembra, kot smo zapisali!) proslavili v Završnici z žalno svečanostjo«, se pravilno glasi prvi odstavek prispevka »30-letnica Gorjanskega odreda«, ki smo ga objavili v prejšnji številki našega časnika.

PRISPEVKI ZA ŠOLO V CERKNEM

Pošiljamo vam seznam novih vplačnikov v Sklad za postavitev šole — spomenika NOB v Cerknem. »Saturus« Ljubljana 5000, Geološki zavod Ljubljana 2500, Obalni odbor ZRVS Koper 1560, Soško gozdno gospodarstvo — izplačilo lesa 3293,50, Muzej ljudske revolucije Slovenije — Ljubljana 300, Prosvetno društvo F. Bevk, Prvačina — dohodek od koncerta 389, »Varnost« Ljubljana — prispevek po sklepu PO 1000, Pirš Milan, osnovna šola P. odreda Semič — Metlika 99,45, Šola za zdravstvene delavce Ljubljana v počastitev 80 let predsednika Tita 1000, Trgovsko podjetje »Bonbonjera« Ljubljana 2000, Mestni vodovod Ljubljana 500, »Hermes« Ljubljana 2000, Avtoprevoz Tolmin — prispevek po sklepu DS 10000, Julka Rus-Brej, Slovenske Konjice 500, Rust Mirko, Mestni log, Kočevje 100, Soško gozdno gospodarstvo Tolmin — izplačilo lesa 104,65, Ljubljanska banka Ljubljana 5000, Vovk Rozika, Prestranek 200, Pajtnar Stanko — ETA Cerkno, Jori Avgust, Bovec 50, Kolektiv oddelka LM Dornberg 200, Koncut Stane, Cerkno 100, »Intertrades« Ljubljana 20.000 »ETA« Cerkno — samoprprispevek 122.316,20, Kmetijska zadruga Metlika 1000, TKI Hrastnik 1000, Kikelj Ivanka in Janko, Renče 300, Pirih Marija, Poljubin, Tolmin 100, Pionirska organizacija osnovne šole Crni vrh 300, Zavarovalnica »Sava« Centrala Ljubljana 10.000, Javor Pivka 2500, Republiški proračun Ljubljana 500.000, »Totra« Ljubljana 15.000, Komite občinske konference ZKS Trbovlje 250, Rozalija Križenič, Bargova, Kanal 100.

Odbor za izgradnjo šole — spomenika NOB v Cerknem se toplo zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun številka 5202-652-66 za izgradnjo šole v Cerknem.

Kupujte razglednice bolnice »Franja« v poslovalnici Zavoda BOREC, Ljubljana, Titova c. 17 in denarne bone po 10, 50 in 100 dinarjev.

Pomagajte graditi spomenik NOB — osnovno šolo v Cerknem.

imeli smo ljudi

Marija Tomšič

Umrla je 3. avgusta. Pokopali smo jo na pokopališču v Moravčah. — Rodila se je leta 1898 v Dobropolju. Primožila se je v Stope. Imela je pet otrok in jih vse vzgojila v napredne ljudi. V osvobodilnem gibanju je sodelovala že od leta 1941. Ze leta 1942 so ustrelili njenega moža in starejšega sina kot talca. Požgali so tudi dom in ga oropali. Vendar ni obupala in je nadalje nenehno delala za OF. Potem je leta 1943 padel mlajši sin Mirko kot borec Tomšičeve brigade. Septembra 1943 je tudi sama odšla k partizanom. Tedaj sta bila in vrstah borcev že njena hči Majda in sin Milan. Tomšičev dom so spet požgali... — Po vojni se ni vrnila domov. Delala je po raznih mladinskih domovih do upokojitve. — Mami je v slovo spregovoril v imenu organizacij in svojcev Niko Valjavec.

Franc Žerjal

Za vedno smo se poslovili od njega na pokopališču v Pliskovici na Krasu. — Rodil se je pred tridesetimi leti v Pliskovici v revni kmečki družini. Ze kot otrok je občutil hudo pomanjkanje in trpljenje našega ljudstva pod italijanskim fašizmom. Potem je moral v italijansko vojsko in kot vojak je doživel italijansko kapitulacijo v Franciji. Od tam se je po dveh mesecih vrnil peš v rojstno vas bolan, a se je takoj prijavil v Kosovelovo brigado. Zaradi splošne izčrpanosti pa ni bil sposoben za napore na bojišču, zato so ga poslali domov, kjer je delal na terenu. — Po vojni je bil zaposlen na pošti v Dutovljah do prezgodnje smrti. Med ljudmi je bil izredno priljubljen. — Za svojo dejavnost za našo skupnost je bil dvakrat odlikovan. — V naših srcih bo živel v trajnem, najlepšem spominu!

Jernej Bertonec

Dne 21. julija 1972 smo za vedno izgubili tovariša Jerneja Bertonec. V NOB se je vključil kot aktivist že leta 1941. v partizanske enote pa 9. 9. 1944. Bil je administrator v sanitetnem ekonomatu IV. operativne cone, kasneje pa namestnik vodje orožarne IV. cone. Po osvoboditvi je bil zaposlen pri komandi mesta Celje.

Ves čas po osvoboditvi je bil zelo aktiven družbenopolitični delavec. Kot strokovni učitelj je prispeval svoj delež k vzgoji velikega števila strokovnih kadrov kovinarske stroke v Celju in okolici. Ohranil ga bomo v najlepšem spominu.

Janez Rožič

Pokopali smo ga na pokopališču v Srednji vasi v Bohinju 6. avgusta letos. Pokojni se je rodil na Poljah pri Bohinju 19. septembra 1899. Izučil se je za zidarja, nato pa je postal mojster.

Med vojno je tesno sodeloval s partizani. Če je bilo potrebno, je opravljal mnoge nevarne naloge. Mimo sovražnikov se je vozil v Kranj in na Jesenice ter od tam prinašal razne potrebščine za partizane. Zlasti je bilo njegovo delo dragoceno za delovanje bohinjske partizanske bolnišnice na Pokljuki, saj je zanj redno prinašal zdravila, ki jih je dobival na Jesenicah od zdravnika Marčiča. Poleg tega je kot star vojak prinašal tudi podatke o sovražnikovih stražah in utrdbah, ki jih je videl spotoma. Posebno Jeseniško-bohinjski odred je po njegovih poročilih izpeljal marsikatero akcijo. Zaradi tega ga tudi niso mobilizirali in je ostal doma.

Po osvoboditvi je bil zelo delaven v družbenopolitičnih organizacijah. V naprednem duhu je vzgojil tudi svoje otroke. Po Bohinju je imel mnogo iskrenih prijateljev. Tudi borci Jeseniško-bohinjskega odreda so ga imeli radi in so ga pogosto obiskovali ter se nazadnje v velikem številu udeležili njegove zadnje poti.

Marija Štrukelj

Za vedno nas je zapustila junija letos. Bila je članica ZB NOV Bloška planota. — Rodila se je leta 1907. Med vojno je vneto delala za razvoj osvobodilnega gibanja in boja. Tudi njeni trije bratje so bili partizani, na kar je bila ponosna. Omožila se je v Ravnik, vas, ki je bila prva na Blokah požgana med vojno. Po vojni je marljivo sodelovala pri obnovi in delu za naš socialistični razvoj. Trajno se je bomo spominjali!

ISTRAMETAL KOVINSKO OBRTHO PODJETJE PIRAN

izdeluje kovinsko galanterijo — se priporoča.

POJASNJENA ŠE ENA UGANKA

Pisali smo že o tem, kako sta na pokopališču v Apačah na Koroškem pokopana dva partizana iz Kranjčevega bataljona II. grupe odredov, padla med nemškimi napadom na bataljon nad vasico Rodež 25. avgusta 1942. Zveza koroških partizanov jima je postavila spominsko ploščo, kjer sta zapisani samo njuni partizanski imeni Senko in Skorc ter napačen datum smrti 16. avgust 1942. Kmalu zatem je prišel na uredništvo našega lista zet pokojnega Senka in nam povedal vse Senkove podatke, tako da je zdaj znano, da gre za četnega komisarja Jožeta Vidergarja iz Polja pri Ljubljani.

Za drugega padlega pa je vse kazalo, da nikoli ne bo pojasnjeno, kdo je. Preživeli borci II. grupe odredov so sicer vedeli povedati, da je bil to šestnajst ali sedemnajst let star fant in dijak, ranjen v glavo že pri prehodu čez ljubeljsko cesto, navajali so tudi priimek in imena ter rojstne kraje,

oziroma zadnja prebivališča pred odhodom k partizanom. Nazadnje pa je med zborovanjem pri Zadobrovi, ko se je sestala tudi II. grupa, prišlo po zaslugi tovarišev Širclja in Staneta Novaka-Fužinca do razrešitve. Še nekaj dodatnih preverjanj, med drugim tudi na občinskem invalidskem oddelku in v Zborniku prispevkov iz zgodovine delavskega gibanja med vojnami in med NOB na področju občine Ljubljana-Mostje-Polje (Ljubljana 1965) in še ena uganka je pojasnjena.

Nesporno je ugotovljeno, da je v Apačah pokopani partizan Skorc dijak Jože Pavčič, rojen 21. januarja 1926 v Zadvoru pri Ljubljani, nazadnje pa je živel v Fužinah št. 5. Pavčič je odšel k partizanom maja 1942 in sicer v 1. bataljon II. grupe odredov.

Iskanje podatkov je potekalo v okviru akcije za pisanje zgodovine protifašistične ga boja na Koroškem.

MILE PAVLIN

KAKO JE V RESNICI Z »RESNICI NA LJUBO«

TV-15 je v zadnji številki objavil pritožbo Ivana Vambergerja o pisanju kronike kokrškega odreda. Če bi pisec pritožbe pogledal v dokumente, ki so vsem pristopni, bi se mu ne bilo treba pritoževati. Tako pa moram napisati odgovor:

Res škoda, da Ivanu Vambergerju »ni jasno, kdaj je bil sploh razbit kokrški odred«, saj je bil sam v tem odredu. Prav tako je škoda, da je ob opisovanju zgodovine kokrškega odreda »žaljen«, namesto da bi bil zadovoljen, če še ne ponosen na to, da bomo končno dobili širši, globlji vpogled v dogajanja te enote, ki se je bojevala v izredno težavnih okoliščinah. Ne bi bilo napak, če bi v minulih dneh, ko smo proslavljali 30-letnico odreda, malo pogledal še v kak drug časopis, saj sem ob tej priložnosti veliko objavljaj o zgodovini odreda.

Naj ponovim, nad čim se pritožuje Ivan Vamberger! Iz kratkega pregleda zgodovine kokrškega odreda (objavljen v 32. in 33. številki TV-15) je iztrgal tale odstavek:

»Po razbitju prvega kokrškega odreda sledi dolgo obdobje, ko so tudi na levem bregu Save enote gorenjskega odreda. Vse leto 1943 in čas do avgusta leta 1944 je bilo obdobje, ko kokrškega odreda ni bilo več ali ko naslednja enote še ni bila obnovljena.«

Ta odstavek »žali borce, ki so v tistem času delovali na terenu,« se pritožuje Ivan Vamberger. Toda tiste stavke bi naj vsaj natančno prebral. V izvirniku se glasi:

»Celo 1943, leto in čas do avgusta 1944 je čas, ko prvega kokrškega odreda ni več, naslednji pa še ni obnovljen (mišljen je kokrški odred).«

Nadaljujem pa takole:

»Tudi nepretrgan obstoj gorenjskega odreda nam vsiljuje vprašanje, zakaj je bil kokrški, ki je bil ustanovljen hkrati z gorenjskim odredom, razbit in uničen, in zakaj se to ni zgodilo z gorenjskim odredom? Odgovor smo dali že prej: Karavank, prehodov v Avstrijo itd. ter levega brega Save Nemci niso mogli in smeli spustiti iz nadzorstva. Zato so storili vse, da so imeli v rokah vsaj komunikacije.«

V 32. številki pa sem med drugim zapisal:

»... v hudih prelomnih dneh (konec 1942 in začetek 1943) ne moremo (defenzivnosti) imenovati s tem imenom, temveč je pravilno reči, da je bila razredčenost kokrških partizanov posledica silovite okupatorjeve moči.«

Na kokrškem področju je začetek leta 1943 ostala le še peščica borcev (Vamberger sam pravi, da jih je ostalo petnajst) in del teh pa je spet odšel med prebivalstvo. Ločevali so se političnega dela, oživljali razbite organizacije OF in ustanavljali nove itd.

Zakaj Vambergerju ni jasno, kdaj je bil odred razbit, ali, če uporabimo drug izraz — razredčen? Ali ne pove že sam, da jih je ostalo, žal, le še petnajst? Kakšna je po njegovem enota, ki je poprej štela čez dvesto borcev, potem pa jih je po hudih bojih ostala le peščica? Nemška premoč je bila pač prevelika.

Toda to bo podrobno opisano v kroniki. Vendar tudi v zelo skrajšani obliki kronika ni žalila ali podcenjevala borcev prvega odreda. Nasprotno! Drugače vse to pisanje lahko razume, kdor ne more razumeti bistva. Nedvomno sem povečeval žrtve hrabrih borcev! In če pravim, da v vsem triinštridesetem letu in do samega avgusta 1944 ni bilo kokrškega odreda, ne pomeni, da na področju (sektorju) te enote, na levem bregu Save, ni bilo več partizanov. Bili so. Toda sodili so v gorenjski odred, katerega novi štab je bil postavljen z odlokom glavnega poveljstva z dne 26. decembra 1942. Zato ta dogajanja (natančneje obdelana) so dijo v kroniko gorenjskega odreda.

Če Vamberger hoče zvedeti, kako je bilo z žrtvami in razbitjem kokrškega odreda 24. decembra 1942 na Kostarjski planini in potem 18. januarja 1943 na Kališah, čemur je sledila reorganizacija, naj pregleda Zbornik NOV VI./5, zlasti dokumente pod številkami 9, 19, 125 in druge.

»Mimogrede« tudi jaz: Le kje je Ivan Vamberger prebral, da je borec iz Ljubnega padel doma, ustreljen pri neki hiši? Vamberger potem pravi: »Resnici na ljubo: umrl je po vojni za tuberkulozo.«

Resnici na ljubo pa je takole: Tisti, ki je poleti 1942 padel v Ljubnem, je neki Tonček, ki njegovega priimka še ne vemo. (Prosim, da nam sporoči, če kdo ve priimek Tončka!). Tisti pa, ki je po vojni umrl za tuberkulozo, pa je bil Jože Solar-Joča.

Sicer pa je v Vambergerjevih opombah toliko površnih trditve, da v zvezi s tem ni mogoče česa pisati. Vsi bodo pojasnila dobili v kroniki kokrškega odreda. Med drugim na primer naj povem zdaj le to, da je boj 5. januarja 1943 na Osnovčku opisal Franc Steje-Miško že leta 1953 v »Glasu Gorenjske«, opisan je bil v »Kamniškem zborniku« 1961 in še drugod. Zgodovine pa ni mogoče pisati, kakor to morda misli I. Vamberger — le po nezanesljivih spominih.

Objava dopisa Vambergerja je torej neresno dejanje in lahko povzroči le prazne prepire med nekdanjimi borci. To še zlasti zaradi tega, ker je bil zapis o posebnostih kokrškega odreda v resnici prikaz trdživo-sti predvsem prvih gorenjskih partizanov v boju z močnimi nemškimi enotami in nevarnim gestapovskim omrežjem. Zelo pa bi si pri pisanju kronike kokrškega odreda želel drugačnih pripomb, spominov, podatkov in pomoči! Zaradi takihle in podobnih nerodnosti uredništvu predlagam, da v prihodnje take dopise kot je Vambergerjev pred objavo pošlje na vpogled prizadetim.

IVAN JAN

VABILO

Vse tovarišice in tovariše, ki so med vojno delali v ilegalnih tehnikah in tiskarnah v Ljubljani in širini Slovenije, vabimo da se po končanih dopustih zopet sestanemo prvi torek v septembru, t. j. 5. septembra v posebni sobi (I. nadst. prek verande) restavracije Slamič, Ljubljana, Gosposvetska c.

Taka srečanja bodo do konca leta še naslednje prve torke: 3. oktobra, 7. novembra in 5. decembra. Opozarjamo vse, da si te datume zapomnijo, ker v letošnjem letu ne bomo več posebej vabili na te sestanke.

ODBOR CENTRALNE TEHNIKE
PRI CK KP SLOVENIJE

PREDNOSTI:

- HITRO OGREVANJE PROSTORA
- MOČNO KONVEKCIJSKO ZRAČENJE
- BREŽŠUMNO VLAŽENJE ZRAKA
- ZUNANJE PLOŠČE PEČI HLADNE
- NI IZŽAREVANJA NA OSTALE PREDMETE
- MOŽNOST NAMESTITVE: NA STENO, OB STENO ALI OB POHIŠTVO

LIBELA

LIBELA-CELJE

LIBELA - konvektor

MARIBORSKA CESTA 1 a
63000 CELJE, telefon: 21 - 41

KOMUNALNO PODJETJE

»KOMUNALNI SERVIS«

KOPER, Goriška 6

komunalna dejavnost in usluge:

- pogrebna služba, prodaja cvetlic in vencev
- kopališče — avtopark.

RIBJI BRODET

DELAMARIS IZOLA

PRVI KORAKI ZA URESNIČITEV VAŽNIH ZAMISLI

Napotki za pisanje politične zgodovine

Ze pred časom, kmalu potem, ko so prve knjige iz zbirke Knjižnica NOV in POS šle med bralce in jih je javnost lepo sprejela, smo ugotavljali, kako malo nam je dejansko znana podrobna zgodovina našega osvobodilnega gibanja in revolucije. Vse preveč je bilo pri našem dotedanjem zgodovinsko-pisnem posploševanju, kar pa je bilo opisano bolj podrobno, so bili največkrat le drobci celote. Tudi sistematičnega dela ni bilo zadosti, vse preveč so bile raziskave prepuščene nagnjenjem tega ali onega zgodovinarja.

Ko so nam knjige Knjižnice NOV in POS zbudile upanje, da bomo dobili vsaj podrobnejše zgodovine brigad, odredov, zvrsti in služb kot tudi posameznih važnejših razdobij in večjih akcij, se je izkazalo, kako nujno bi se bilo na podoben način lotiti zbiranja gradiva in oblikovanja političnega delovanja med civilnim prebivalstvom, ali kot se je pri nas udomačilo, »na terenu«. Znano je, da brez temeljitih priprav, ki so bile bolj ali manj plod dolgoletnih naporov predvojne Partije, nikoli ne bi bilo prišlo do osvobodilne vojne in revolucije v takšni obliki, s takšno učinkovitostjo, širino in razsežnostjo, kot je bila pri nas. Vojaška dejavnost, ki jo v glavnem opisujejo knjige in že omenjene zbirke, je bila samo posledica vsega tega vztrajnega in drobnega dela, ki se ni dobilo zaslužnih priznanj predvsem zato, ker so pionirji revolucije padli že v samem začetku osvobodilne vojne in ker o tem najbolj težavnem razdobju skoraj ni nobenih dokumentov.

Tako je kot razumljiva posledica uspeha Knjižnice NOV in POS vzklikala zamisel o podobni knjižni zbirki, v kateri bi obdelali narodno osvobodilni boj in revolucijo na Slovenskem po območjih, torej predvsem »na terenu«, tako med pripravami za vstajo kot tudi kasneje, ko smo dosegli vedno večjo učinkovitost, ko so partizanske enote prešle v redno vojsko in ko so imele v »terenskih« organizacijah učinkovito oporo.

Razsežna in temeljita akcija, kakršna naj bi bila glede pisanja in pred tem tudi zbiranja podatkov, pa terja tudi temeljite priprave. Pri tem so organizatorji lahko izkoristili izkušnje pri pripravi za Knjižnico NOV in POS. Predvsem je bilo treba začeti iskati pisce. Povsem razumljivo je, da poklicni zgodovinarji vsemu delu ne morejo biti kos, ker jih je premalo in so že druga-

če preveč obremenjeni z raznim delom. Drugi, ki pridejo v poštev, pa nimajo velikokrat ne znanja ne izkušenj za tako delo. Zato so razen organizacijskih priprav, ki tečejo vzporedno, za začetek trije naši znani zgodovinarji za področje osvobodilne vojne in revolucije: dr. Tone Ferenc, Miroslav Stiplovšek in Milan Ževart sestavili nekakšno navodilo na 35 tipkanih straneh, razmnoženih na kseroksu.

Navodilo, ki ima naslov »Pregledni orisi narodnoosvobodilnega boja na območjih Slovenije« ter podnaslov »Problematika in nekaj napotil«, obsega pet poglavij.

V prvem (Namen) je nekaj splošnih navodil in, kot že naslov sam po sebi pove, pojasnilo zakaj je tako delo potrebno. V drugem (Časovna in prostorska opredelitev) sta dve podpoglavji (Časovni okvir, Prostorski okvir). Po tem naj bi se opisi omejili na razdobje april 1941-maj 1945, dogajanje nekaj let pred zadnjo vojno pa naj bi prikazali samo kot uvod v osvobodilno vojno in revolucijo. Glede na dokaj pisano zgodovino Slovenije, razdeljeno povrh med vojno še z razmejitvenimi črtami in državnimi mejami, je drugo podpoglavje bolj razsežno, saj obravnava precej obširna vprašanja. Predvsem naj bi opisovali snov po starih slovenskih pokrajinah (Gorenjska, Štajerska, Koroška, Dolenjska, Notranjska, Slovenska Primorje in Istra), znotraj pokrajine pa po medvojnih okrožjih. Načelno naj bi za vsako okrožje napisali pa eno knjigo, včasih pa tudi za dve eno, za rajone, oziroma okraje pa samo izjemno.

Tretje poglavje govori o oblikovanju vsebine v poglavju, oziroma o periodizaciji. Mnogi datumi ali krajša časovna razdobja so za določeno območje pomenili preobrat, in to naj bi pisci tudi upoštevali. Tak primer je 9. september 1943 za slovenske pokrajine pod italijansko okupacijo, delno pa tudi za pokrajine, ki so mejile na Italijo. Poglavja naj bi se delila na podpoglavja, v katerih bi opisovali važnejše akcije, organizacije, ustanove itd. Gostota opisovanja naj bi bila enakomerna, nikakor pa ne bi smeli tistega, kar je bolj znano, opisovati bolj podrobno od tistega, česar še ne vemo.

Četrto poglavje govori o vsebini in je zato tudi dokaj obširno. Lahko tudi rečemo, da je v navodilih poglavitno, kar je tudi razumljivo. Iz obširnih in dokaj podrobnih napotkov lahko izluščimo temeljno zahtevo, naj bi bili vsi opisi vsestranski, kar pomeni, da je

POZIV

ČLANOM VIDEMSKE KIPARSKE KOLONIJE »OD GUBCA DO LACKA«

Kot je znano, bo glavna proslava 500-letnice slovenskih kmečkih uporov in 400-letnice Gubčevega upora v Vidmu ob Ščavnici v dneh 4., 5. in 6. maja 1973.

Da bi kiparska kolonija čimveč prispevala k uspehu te velike proslave, bo začela zopet delati 12 dni pred glavno proslavo, to je 22. aprila 1973 ob 11. uri, tokrat ob Blaguškem jezeru v odprti lopi, ki ste jo kiparji že sami ocenili kot primerno. Želimo, da se zopet polnoštevilno odzovete našemu vabilu in pridete k nam ustvarjat. Kdor pa se v omenjenem času kolonije nikakor ne bi mogel udeležiti, naj nam čimprej sporoči.

Otvoritev razstave doslej ustvarjenih del bo 2. avgusta 1973 ob 10.30 v domu Matije Gubca. Nanjo vas tudi vljudno vabimo. Otvoritev bo manj svečana in tudi v manjšem obsegu, kot je bilo prvotno načrtovano, ker je Pomurje in del Slovenskih gorik poleg poplave, ki ste jo sami doživeli, prizadela 1. avgusta 1972 še huda toča, tako da bi se pogostitvi in nagradam odrekli v korist solidarnostnega sklada.

Dve uri pred odprtjem razstave, to je ob 8.30 istega dne (2. avg.), bo v stari šoli seja občinskega in vaškega odbora za pripravo proslave zaradi eventuelne dopolnitve programa, ki je bil sprejet na prejšnjih sejah in obsega naslednje prireditve:

4. maja 1973
1. Ogled dopolnjene razstave z deli, ki jih bo kiparska kolonija Od Gubca do Lacka ustvarila v času od 22. aprila do 4. maja 1973.
2. Predavanje o kmečkih uporih (prof. dr. J. Koropec).
3. Recital Hlapec Jernej in njegova pravica (Stane Raztresen, član tržaškega gledališča).
5. maja 1973
1. Literarni večer (Anton Ingolič, Ignac Koprivec, Ivan Potrč, Miško Kranjec, Bratko Kreft, Manko Golar in drugi).
2. Ponovitev recitala.
6. maja 1973
1. Ljudsko zborovanje, kjer zapoje dvanaest mladinskih zborov »Le vkup, le vkup uboga gmajnava«.
2. Igra »Velika puntarija«.
3. Ob Blaguškem jezeru sklepni del prireditve in počastitev udeležencev druge kiparske kolonije od Gubca do Lacka.

Kozina Kramer
Za kiparsko kolonijo

Vladimir Kreft
Predsednik občinskega in vaškega odbora za proslavo kmečkih puntov

treba upoštevati tako našo kot sovražno stran, oziroma delovanje obeh, pri sovražniku pa tudi vojaško, policijsko in upravno kot tudi politično delovanje, poleg tega pa še vlogo naših ljudi v službi okupatorja (bela garda, domobranstvo, četniki). Zlasti v prvem razdobju je zelo važno obdelati vlogo komunistov, ki so organizirali Osvobodilno fronto najprej prek zaupnikov, »simpatizerjev«, skupin »simpatizerjev«, trojk in nazadnje odborov OF. Kasneje se je mreža OF oddvojila od mreže KP, nastale so nove organizacije ali gibanja kot mladinska, ženska, Delavska enotnost, Slovenska narodna pomoč, pionirji, Rdeči križ, VOS, Narodna zaščita, Ozna in podobno. Opisali naj bi tudi vpliv naših vojaških akcij na delo na terenu ter vpliv okupatorskih policijskih in vojaških ukrepov. Vseprisod bi moralo biti čimveč imen ljudi in krajev ter ponazoril.

Zadnje, peto poglavje, tudi dokaj razsežno, govori o virih in literaturi. Torej o tem, kje naj bi zbirali gradiva in pisci dobili gradivo za svoje delo. Kot je znano, je to pogosto najtežje vprašanje. Poglavje se deli kar na šest podpoglavij. V prvem beremo o uporabljanju raznovrstnih že doslej napisanih krajših ali daljših sestankov oziroma knjig. Posebno podpoglavje je posvečeno že objavljenim dokumentom v Zborniku dokumentov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov in Dokumentih ljudske revolucije kot tudi o raznih drugih podobnih izdajah. Tretje podpoglavje je posvečeno arhivskim virom, četrto spominom posameznikov, peto pa dodatnemu zbiranju gradiva na terenu. Brez dvoma noben pisec ne bo mogel vsega najti samo v arhivih ali knjižnicah in bo moral ubrati pot pod noge ter spraševati razne ljudi. Pri tem bo naletel na mnoge težave, moral pa bo predvsem vedeti, kaj in kako bo spraševal in kako se bo dokopal zaradi časovne oddaljenosti od resnice. Zadnje podpoglavje pa govori o navajanju literature in virov.

Ob koncu zgodovinarji svetujejo piscem, naj upoštevajo tudi Programsko in metodološka načela za pripravo knjig iz Knjižnice NOV in POS, ki jih je že pred leti napisal polkovnik Zdravko Klanjšček, obenem pa sporočajo, da bo vsak pisec imel strokovnega recenzenta ali mentorja, ki mu bo pomagal pri delu.

MILE PAVLIN

beležke

NOVA IZDAJA »UKRADENIH OTROK«

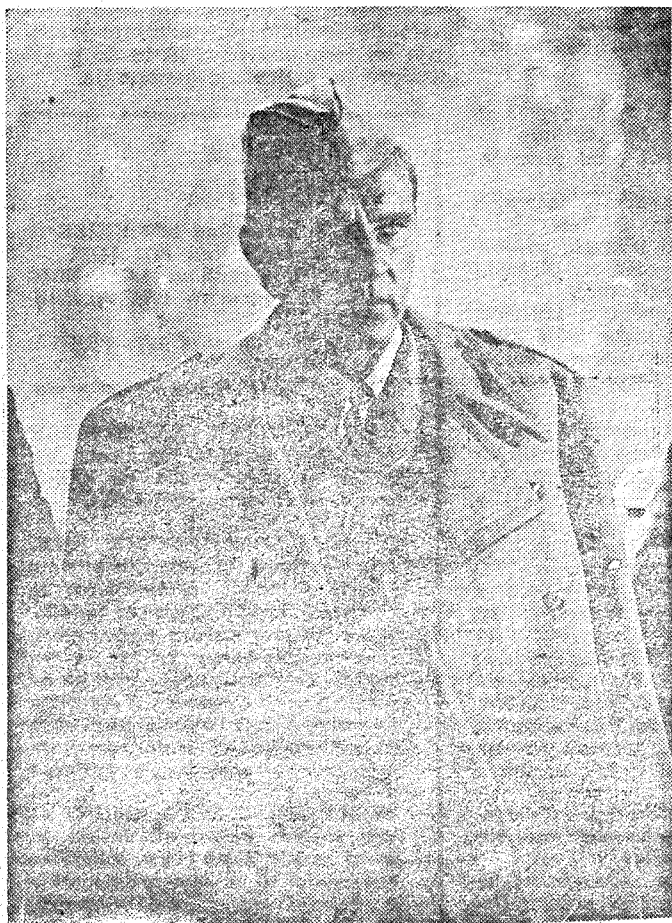
Zgodovinar Stane Terčak pripravlja dopolnjen ponatis svojega dela »Ukradeni otroci«. Knjiga je prvič izšla leta 1962 in je dobila Kajuhovo nagrado. To pretresljivo pričevanje o otrocih, ki so jih nacisti med vojno pobrali staršem v naši deželi, bo tudi tokrat izšlo pri zavodu Borec. Avtor je novo izdajo dopolnil z dokumentacijo ter izjavami otrok in staršev, tako da bo v njej nekaj popolnoma novih poglavij, slik in dokumentov pa več kot sedemdeset.

KUBA: 11 MILIJONOV KNJIG

V prvih šestih mesecih tega leta je iz kubanskih tiskarn izšlo enajst milijonov knjig, od tega sedem milijonov primerkov knjig izobraževalno-vzgojne literature.

»TERORISTI« NA FILMSKEM PLATNU

Ivo Stivičič, scenarist televizijske serije »Kam gredo divje svinje«, je končal prvo verzijo scenarija za film »Teroristi«, ki naj bi ga začeli snemati že 1. oktobra. To bo film o nedavnih dogodkih, ki so se odigrali v zahodni Bosni, kamor je vdrla znana fašistično-teroristična skupina ustašev. Režiser Miki Stamenković se še ni dokončno odločil, komu bo zaupal glavne vloge. Slišati je, da so glavni kandidati za moške vloge Ljubiša Samardžić, Boris Dvornik, Slobodan Dimitrijević, Ivo Šerdar, Darko Dameski, Faruk Begoli... Sarajevsko podjetje za proizvodnjo kratkih in dokumentarnih filmov »Sutjeska« pa pripravlja dokumentarni film o tem ustaškem vodoru v SFRJ, režira ga Žika Ristić, snemajo pa ga v okoliščini Prozora.

»Želim le, da s svojo igro zadovoljim jugoslovanske narode in predsednika Tita.« je nekaj dni pred odhodom iz Jugoslavije izjavil Richard Burton. Na fotografiji: Richard Burton kot Tito v »Sutjeski«.

PREKLICANO NAROČILO

Odbor za oborožene sile ameriškega senata je sklenil preklicati naročila britanskih reakcijskih lovcev tipa harrier za ameriško mornariško pehoto. Odbor je zavrnil zahtevo obrambnega ministrstva, naj bi v naslednjem letu kupili 30 letal te vrste, kar bi stalo 115 milijonov dolarjev. Doslej so Britanci prodali Američanom 60 teh letal.

Odbor za oborožene sile meni, da bitanska letala nimajo zadostne nosilnosti, čeprav se odlikujejo po tem, da se lahko dvigajo v zrak in spuščajo na tla navpično kot helikopterji. Hkrati s tem je odbor prepričan, da bodo že v kratkem doživela velik praznov letala, ki bodo za vzlet in pristanek potrebovala kratke steze in da se že zato ne kaže prenašati z nakupom slabših letal.

KITAJSKE RAKETE

Kitajska posveča veliko pozornost tudi najmodnejšemu orožju. Tako na primer gradi svojo prvo podmornico na jedrski pogon, raketne čolne, rušilce, ki bodo oboroženi z raketami »morje-morje«, dvomotorne lovce in izpopolnjeno različico sovjetske protiletalske rakete SAM.

Poleg tega pa ima Kitajska tudi kakih 20 strateških balističnih izstrelkov z dosegom 1000-1600 km ter nekaj raket z dosegom 2400-4000 km. Potrebovala pa bo še nekaj let, preden bo lahko razvila tudi rakete z velikim dosegom (več kot 6400 km).

ODSTAVLJENI POVELJNIK AMERIŠKEGA LETALSTVA V VIETNAMU

Načelnik generalštaba ameriških letalskih sil je sredi maja sporočil, da je poveljnika ameriškega letalstva v Vietnamu odstavil »zaradi nediscipline« pred zadnjo severno-vietnamsko ofenzivo.

Njegova napaka je bila, ker je svojim pilotom dovoljeval, da so cilje napadali iz manjših višin, kot je bilo predpisano in zato so bile izgube letal in pilotov mnogo obširnejše, kot bi bile sicer.

zanimivosti

PO UMIKU SOVJETSKE STROKOVNJAKOV IZ EGIPTA

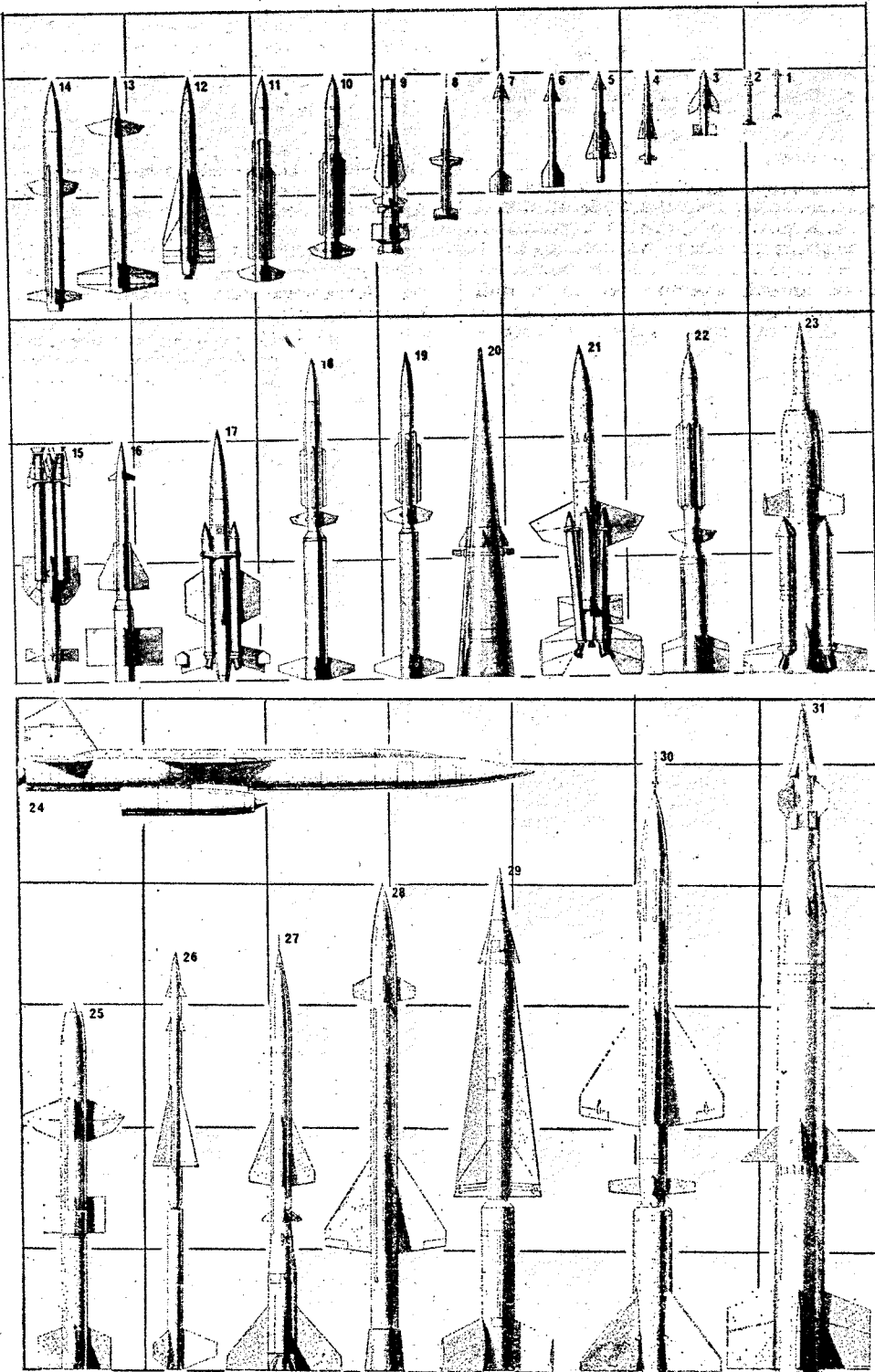
V izraelskih krogih menijo, da Sadatove trditve, češ da Sovjetska zveza Egiptu ni dobavljala zadostnih količin orožja, niso resnične. Egipt je dobil vse nove tipe sovjetskega orožja, s katerim so njegove oborožene sile lahko ravnale, in se pritožuje le zato, ker je Sovjetska zveza zavrnila dve zahtevi Egiptčanov: ni hotela dobaviti jedrskega orožja in se ni hotela neposredno vmešati v arabsko-izraelski spopad.

V izraelskih krogih ne izključujejo možnosti, da bi po odhodu sovjetskih svetovalcev utegnili biti prekinitve ognja vzdolž Sueškega prekopa ogrožena. Egiptovski oficirji lahko postanejo prizadevnejši samo zato, da bi dokazali, kako imajo sedaj proste roke. Čeprav je sedaj verjetneje kot prej, da utegne priti do manjših incidentov, ne pričakujejo, da bi prišlo do obnavljanja sovražnosti v večjem obsegu. Egiptovski vojaški vodje morajo vedeti, trdijo Izraelci, da po odhodu sovjetskih eskadrilj, ki so varovale egiptovski zračni prostor, izraelska letala lahko začno operacije, ki bi Sadatov režim ogrožale bolj, kot ga je ogrožala prisotnost Rusov.

Približno enako mnenje imajo tudi v Washingtonu. Egipčani imajo sedaj res proste roke za napad na Izraelce, vendar nihče ne verjame, da bi se to zgodilo, zakaj Izrael je še vedno močnejši od arabskih dežel.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Rakete zemlja - zrak

Sodobne armade imajo v svoji oborožitvi nad 30 različnih tipov raketnih izstrelkov vrste »zemlja-zrak«. To so vse vodljivi, včasih pa tudi povsem samostojni projektili in med njimi ni nevedljivih in balističnih. Nekateri najnovejši in najbolj izpopolnjeni so namenjeni celo za boj proti uničevalnim glavam balističnih raketnih izstrelkov. Vendar pa je večina teh izstrelkov prirejenih samo za protiletalski boj. Podali bomo pregled skoraj vseh znanih tipov te vrste raketnih izstrelkov, na risbi pa prikazujemo, kakšne so te rakete. Številke ob posameznih izstrelkih na risbi predstavljajo naslednje projekte:

1. redeye je ameriška raketa, ki jo izstreljujejo iz ročne izstrelilne naprave in jo uporabljajo za obrambo manjših pehotnih enot (vodov in čet) pred napadi letal v nizkem letu. V oborožitvi ima te izstrelke kopenska vojska in mornariška pehota ZDA, naročili pa so jih tudi Švedi in Avstralci ter najbrž še kdo;

2. blowpipe je britanski projektil z ročno izstrelilno napravo;

3. seacat, britanski izstrelke, s katerim so oborožene vojne ladje, da se branijo pred nizko letječimi letali;

4. rapier, britanska raketa na gibljivi izstrelitveni napravi za napade na letala, ki lete do 3300 m visoko;

5. roland, francosko-nemški izstrelke za izstreljevanje z lahkih tankov in oklopnih transportnih vozil;

6. crotale, francoski izstrelke, ki lahko sestrelijo letalo, tudi če leti samo 50 m visoko ali pa nekaj tisoč metrov. Njegov največji domet je približno 9,5 km, ki jih preleti v okoli 16 sekundah;

7. chapparral je ameriški izstrelke, ki ga izstreljujejo z oklepnega transportnega vozila in je namenjen za boj proti nizko letječim letalom;

8. indigo, italijanski izstrelke, namenjen za boj proti nizko letječim letalom;

9. sea dart je britanski izstrelke za oborožitev novih fregat in rušilcev. Največji domet ima okoli 20 morskih milj;

10. RIM-24 A tartar, ameriški izstrelke, ki ga imajo v oborožitvi vojne ladje ZDA, Velike Britanije, Francije, Italije, Zahodne Nemčije in Japonske. Največji domet je približno 10 morskih milj;

11. RIM-66 A standard, ameriški enostopenjski izstrelke »ladja-zrak« s srednjim dometom (do 13 milj);

12. MIM-23 A hawk, ameriški izstrelke za boj proti letalom, ki lete na malih ali srednjih višinah. Največji domet ima 19 milj ali 35 km. V oborožitvi ga imajo ZDA, evropske članice pakta NATO; države SEATO v jugovzhodni Aziji, Izrael, Švedska in še nekatere;

13. micon, najnovejši švicarski izstrelke za boj proti letalom, ki lete s hitrostjo do 2 maha. Največji domet v daljavo je 33 km;

14. gainful, NATO oznaka za sovjetski izstrelke, ki so ga prvič prikazali novembra 1967; izstreljujejo ga s trojne samohodne naprave;

15. seaslug, britanski izstrelke »ladja-zrak« in ga imajo v oborožitvi britanski raketni rušilci z oznako conty;

16. goa, NATO oznaka za sovjetski izstrelke v oborožitvi kopenske vojske (izstreljujejo ga s tovornjakov in vojnih la-

dij), namenjen pa je za boj proti letalom, ki lete na malih in srednjih višinah. Prvič prikazan leta 1964;

17. thunderbird, britanski projektil v oborožitvi kopenske vojske, imajo pa ga tudi libijske oborožene sile;

18. RIM-67 A standard, ameriški dvostopenjski projektil »ladja-zrak« z dometom do 30 morskih milj;

19. RIM-2 izboljšani terrier, je novejša in izpopolnjena varianta ameriškega projektila iz oborožitve vojnih ladij ZDA. V svoji oborožitvi ga imajo tudi nekatere italijanske križarke in nizozemske ladje;

20. sprint, ameriški izstrelke v sistemu protiletalske obrambe SENTINEL z veliko začetno hitrostjo;

21. bloodhound, britanski izstrelke z nabojno-reaktivnim motorjem (atotid) v oborožitvi britanskih in švicarskih sil. Največji domet ima približno 90 km;

22. masurca, francoski izstrelke v oborožitvi najnovejših rušilcev, največji domet je 22 milj;

23. ganef, NATO oznaka za sovjetski izstrelke z nabojno-reaktivnim motorjem (atotid) na samohodni dvojni izstrelitveni rampi;

24. vomarc, ameriški izstrelke z nabojno-reaktivnim motorjem v oborožitvi letalstva ZDA in Kanade. Največji domet v daljavo je 380 milj ali približno 700 km;

25. RIM-8 talos, ameriški izstrelke z reaktivnim motorjem v oborožitvi vojnih ladij. Največji domet v daljavo je 70 morskih milj;

26. MIM-3 A nike ajax, ameriški izstrelke v oborožitvi držav pakta NATO, SEATO in Japonske. Največji domet v daljavo znaša 70 morskih milj;

27. SAM-2 guideline, NATO oznaka za sovjetski izstrelke, ki ga ima v oborožitvi veliko držav, med njimi tudi Jugoslavija;

28. guild, NATO oznaka za sovjetski izstrelke;

29. MIM-14 A nike hercules, ameriški izstrelke v oborožitvi kopenske vojske ZDA, držav pakta NATO in SEATO ter Japonske. Največji domet ima 130 km;

30. griffon, NATO oznaka za sovjetski izstrelke, ki ga že od leta 1963 prikazujejo na vseh vojaških paradah in ki ima antiraketne lastnosti, a verjetno precej skromne. V sovjetskem tisku ga imenujejo »raketni prestreznik brez pilota«. Domnevajo, da je njegov največji domet v višino 50, v daljavo pa 180 km;

31. spartan, ameriški projektil v sistemu protiraketne obrambe SENTINEL. Prvič so ga uspešno preizkusili spomladi 1968. Domet v daljavo je verjetno nekaj sto kilometrov. Uničevalne glave balističnih raket prestreže in uniči nad atmosfero.

(PO FRONTU)

POMEMBNO ZA TEŽKE INVALIDE

Delegacija Svetovne federacije bivših borcev (FMAC), ki je sodelovala na nedavni konferenci ZN o človeški okolici, je sprožila pomembno vprašanje za invalide, ki težko hodijo. Predlagala je, naj v raziskovalnih načrtih ZN in njihovih strokovnih organih upoštevajo tudi zgraditev dostopov v hiše za invalide. Predlog delegacije je bil sprejet. Smatrajo, da je sprejetje tega predloga zelo pomembno za nadaljnje načrtovanje na tem področju in to še posebno, ko gre za prihodnje generacije.

POTUJOČA KNJIGARNA

torek, 5. septembra 1972 KRIZE
sreda, 6. septembra 1972 LOM
četrtek, 7. septembra 1972 TRZIC
petek, 8. septembra 1972 PODLJU-BELJ

sobota, 9. septembra 1972 PRISTA-VA-GOLNIK

NASE GESLO: Dobra knjiga v vsako vas!

KNJIZNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, prodaja, sprejema naročila in prednaročila za knjige, revije, in časopise VSEH SLOVENSKIH ZALOŽB.

Delovanje »PARTIZANSKE KNJIGE«: razstave in sejmi naprednih slovenskih knjig, ustanavljanje in oživljanje knjižnih servisov po Sloveniji, tržna raziskava knjigotrštva, literarno-glasbene prireditve in pogovori z literati, ohranjanje revolucionarnih tradicij, distribucija naprednega mladinskega tiska, skrb za prebujanje kulturnih potreb in vzbujanje zanimanja za kulturno dejavnost.

MEDNARODNO LETO KNJIGE — 1972 je lepa priložnost, da vsi, ki se ukvarjajo z knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

M
Mercator

SE S SVOJIMI

470

PRODAJALNAMI
PO VSEJ SLOVENIJI

PRIPOROČA ZA OBISK

Zveza s svetom prek Ivanjice

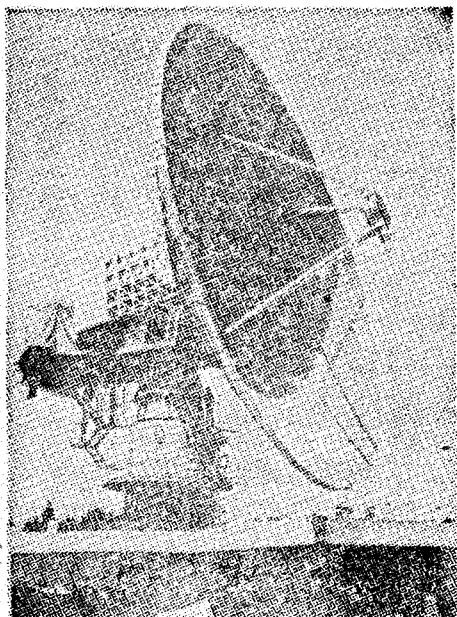
Najpomembnejši objekt v programu nadaljnega razvoja telefonskega prometa v Jugoslaviji do leta 1975 je vse-kakor postaja za zvezo prek satelitov, ki so jo začeli graditi 17. avgusta v Prilikah pri Ivanjici.

Ko bo postaja dokončana, kar se bo kaj hitro zgodilo, bo mogoče vzpostavljati neposredne telefonske zveze s skoraj vsemi deželami na svetu.

Denar, ki ga bodo vložili v to postajo (stala bo približno 120 milijonov dinarjev), se bo povrnil v desetih letih. Beograjčan, ki se želi sedaj pogo-varjati na primer s telefonskim naročnikom v New Yorku, mora najprej poklicati mednarodno centralo v Beogradu. Telefonistka mora to telefonsko številko posredovati avstrijski, ta pa zahodnonemški ali francoski centrali. Od tod poteka zveza po podmorskem kablu. Če je pogovor stal na primer 36 švicarskih frankov, so naša PTT podjetja prejela le 2,40 franka, vse drugo pa so zadržali posredniki ali lastniki podmorskih kablov.

Ko pa bo začela delovati satelitska postaja pri Ivanjici, si bodo vplačila delila le jugoslovanska in v omenjenem primeru tudi ameriška PTT podjetja. Drugih posrednikov ne bo več in zato bo našim podjetjem ostajalo več denarja. Zveza prek satelitov je torej cenejša in tudi hitrejša, ker ni treba čakati na vzpostavitev zveze prek posrednikov.

Najpomembnejša prednost take zveze je njena zanesljivost. Motenj je precej manj kot pri zvezah prek podmorskih kablov ali radijskih kratkih valov. Zvezo na velikih razdaljah so

Velikanska antena postaje za zvezo s sateliti v Ivanjici, kakršno bodo naredili.

doslej najhitreje vzpostavljali na kratkih radijskih valovih. Znano je, da se ti valovi odbijajo od ionosfere, se vračajo na zemljo in spet odbijajo. Zato se prebijajo zelo daleč. Kakovost take zveze pa je odvisna od stanja v ionosferi, to stanje pa je odvisno od raznih pojavov na Soncu. Vsaka močnejša eksplozija na Soncu vnaša za daljši ali krajši čas motnje tudi v radijske zveze.

Zvez prek satelitov ne vzdržujejo s kratkimi, ampak z ultra kratkimi valovi, na katere razni pojavi v ionosferi ne vplivajo in se nemoteno prebijajo skozi ionizirano plast.

Po drugi strani pa prek satelitov lahko vzdržujejo zveze na skoraj neomejenih razdaljah, zmogljivost teh zvez pa je zelo velika. Prav zato se svetovno telefonsko omrežje, kar zadeva medcelinski promet, čedalje bolj oslanja na satelitske zveze.

Z gradnjo postaje za zveze prek satelitov pri Ivanjici se v svetovno satelitsko omrežje vključuje tudi Jugoslavija. Najpomembnejši in največji del te postaje — poleg raznih sprejemnikov, oddajnikov, pretvornikov in ojačevalcev — bo orjaška antena, ki bo proti enemu od umetnih satelitov za zveze oddajala in usmerjala telefonske signale ter sprejemala signale, ki jih oddaja aktivni retranslator na satelitu.

Postaja v Ivanjici bo imela 64 telefonskih in en televizijski kanal. Prek te postaje bo potekal ves naš medcelinski telefonski, telegrafski in teleksni promet, pa tudi medcelinski televizijski prenos.

V sistem satelitskih telekomunikacij je doslej vključenih že 42 držav, ki so postavile 57 kopenskih postaj za zvezo prek satelitov. Na teh postajah je 69 anten, ki so bolj ali manj podobne anteni, kakršno bo imela tudi naša postaja v Prilikah pri Ivanjici. To bo parabolična antena s premerom 32 metrov.

Telekomunikacijsko satelitsko družbo INTELSAT, katere članica bo tudi Jugoslavija, so pred kakimi desetimi leti ustanovili Američani. Pod vplivom Organizacije združenih narodov so sklenili, naj postane mednarodna organizacija, v kateri nobena dežela ne more imeti več kot 40 glasov. Politične sklepe glede svetovnega sistema zvez prek satelitov pa sprejema generalna skupščina OZN, kjer ima vsaka dežela, torej tudi ZDA, samo en glas.

Čeprav je INTELSAT nedvomno mednarodna organizacija, jo v največji meri financirajo Američani, ki jo tudi oskrbujejo z večjim delom opreme, zlasti z umetnimi sateliti za zveze. To pomeni, da imajo ZDA od nje največjo korist, pa tudi največji vpliv v tej organizaciji. Nekaj opreme izdelujejo tudi v drugih deželah, na primer v Nemčiji in na Japonskem. Pri izgradnji naše postaje bodo uporabljali predvsem japonsko opremo.

Poleg kopenskih postaj za zvezo so najpomembnejši člani v sistemu INTELSAT nedvomno umetni sateliti. To so sateliti, ki so jih izstrelili na višino 35.800 m nad Zemljo in katerih hitrost kroženja je enaka hitrosti, s katero se Zemlja vrti okrog svoje osi.

INTELSAT je doslej izstrelil že več umetnih satelitov, ki se zadržujejo nad osrednjimi deli Atlantskega, Tihega in Indijskega oceana. (Gibljejo se v smeri Zemljinega vrtenja). Jugoslovanska postaja bo usmerjena proti satelitu, ki so nad Atlantskim oceanom. Tam so telekomunikacijski sateliti tipa *intelsat 2*, *intelsat 3* in najnovejši *intelsat 4*.

Omenjeni sateliti omogočajo vzdrževanje neposredne zveze med postajami na tleh v katerikoli državi Evrope, Severne Amerike in večjega dela Afrike. Prek relejnih postaj je mogoče vzpostaviti zvezo tudi s telekomunikacijskimi sateliti nad Tihim oceanom. Po tej poti lahko hitro vzpostavimo zvezo med Jugoslavijo in na primer Japonsko ali Avstralijo.

Prvi poskusni satelit za zvezo v sistemu INTELSAT je znana »rana ptica« (Early Bird), ki so ga poslali proti vesolju leta 1965. Satelit je imel le 240 kanalov, tehtal pa je 38 kg. Sateliti tipa *intelsat 2* iz leta 1967 so bili težki po 87 kg in so imeli po 280 telefonskih kanalov. Sateliti tipa *intelsat 3* iz leta 1968 pa imajo 146 kg in 1200 kanalov. Najnovejši *intelsat 4* pa tehta kar 700 kilogramov in ima 6000–8000 kg. Medtem ko je življenjska doba »rane ptice« bila poldrugo leto in satelita *intelsat 2* približno tri leta, deluje *intelsat 3* pet, *intelsat 4* pa celo sedem let.

Svetovni satelitski telekomunikacijski sistem se še nadalje razvija in se ne omejuje le na INTELSAT. Sovjetska zveza ima svoj sistem za vzdrževanje globalnih zvez prek satelitov tipa *molnja* (blisk). Sistem se imenuje ORBITA. Tudi s tem sistemom se je mogoče povezati. Hkrati s tem pripravljajo lasten sistem tudi Francozi in Nemci, ki bodo čez leto dni izstrelili v vesolje stacionirani telekomunikacijski satelit tipa *symphonie*. Ta bo tehtal 200 kilogramov, imel bo 700 kanalov, deloval pa bo pet let. Medtem ko je v sistemu INTELSAT potrebna antena, ki je široka dobrih 30 metrov, se francosko-nemški sistem zadovoljuje s polovico manjšo anteno.

Gradnja postaje v Ivanjici je le prvi korak k povezovanju naše dežele s svetovnim satelitskim telekomunikacijskim sistemom. To je hkrati tudi prvi korak praktične uporabe sodobne vesoljske tehnike. Prvem koraku bodo morali slediti še novi koraki.

STEVEAN KORDA

Dr. Teodor Tominšek:

KOČEVSKI PROCES

(Nadaljevanje)

Ta zagovor ne drži. Že uvodoma je bilo podrobno obrazloženo Novakovo izdajalsko početje ter njegove zveze z belogardističnim vodstvom in okupatorjem. Te zveze so morale biti obtoženci Sterniši, ki je po lastnem priznanju v najožjem stiku z Novakom, dobro znane. Zato je tudi moral dobro vedeti, kakšne cilje zasleduje major Novak in v posledici temu, da mora biti njegova (obtoženčeva) obveščevalna služba z vsem tem v zvezi. Sicer pa je obtoženec v svojem zaslisanju sam priznal, da ne izključuje možnosti, da so njegovi podatki prek Novakovega štaba prihajali v roke okupatorske oblasti.

Nadaljnji dokaz njegovega zvestega delovanja je tudi to, da je po njegovem lastnem priznanju in po izpovedbah soobtoženih Lisca in Milanovića nabavil svojim agentom prek belogardističnega centra v Rokodelskem domu dovoljenje MVAC za nočno kretanje in nošenje orožja. Obtoženec sam priznava, da so na ta način obstajali posredni stiki z okupatorjem, in to v »določen namen za borbo proti komunizmu«, ki jo je odredil general Mihajlović.

Povsem jasno pa postane obtoženčeva zavestno sodelovanje pri Novakovem izdajalskem početju, če se upošteva njegovo aktivno sodelovanje pri božičnih racijah MVAC leta 1942, navedenih pod b). Iz tega nadalje sledi, da obtoženčevi stiki s Kukovičem, Šmajdom in Majdičem, ki so bili po njegovem lastnem priznanju tesni, niso bili tako nedolžnega značaja, kakor jih skuša prikazati, temveč da so z njegovo vednostjo služili istim izdajalskim namenom, t.j. zbiranju podatkov za preganjanje članov OF s pomočjo okupatorja.

Kar se tiče obtoženčevega naloga za zasledovanje Sentjurčeve in Novakove, je njegova krivda dokazana po izpovedbah soobtoženega Lisca Ivana, ki je izrecno potrdil, da mu je obtoženi Sterniša dal tak nalog. O resničnosti te izpovedbe ne more biti dvoma, če se upošteva, da je po gornji obrazložitvi obtoženčeva obveščevalna služba obstajala prav v zbiranju podatkov in zasledovanju članov, predvsem pa aktivistov Osvobodilne fronte.

Vsa nadaljnja pod b) do e) navedena inkriminirana dejanja obtožencev v celoti priznava. Glede pohoda četnikov na Primorsko trdi samo to, da je imel samo propagandni namen zoper narodnoosvobodilno gibanje Osvobodilne fronte, glede dejanja pod e) pa zanika, da bi pri sestavljanju seznamov internirancev imel namen zbirati samo take osebe, ki bi bile pripravljene sodelovati pri četnikih oziroma plavi gardi.

Če se upošteva vse obrazloženo izdajalsko početje obtoženca in njegovih sodelavcev ter od njega samega priznano dejstvo, da je bila njegova glavna naloga »borba proti komunizmu« t.j. proti Osvobodilni fronti, četniški pohod na Primorsko, katerega propagandni značaj obtoženec sam priznava, pač ni mogel imeti drugega namena kakor delovanje proti osvobodilnemu gibanju Osvobodilne fronte. Ne glede na to pa je dokazan pravi namen tega pohoda po izpovedbah soobtoženca Jesenovca Gabrijela.

Po teh izpovedbah so imeli četniki namen vriniti se med partizane na Primorskem ter jih zlepa, zgrda ali z zvijačo privabiti v četniške vrste in tako razbiti partizanske vrste na Primorskem.

Po vsem povedanem tudi ne more biti nobenega dvoma, da je obtoženec pri sestavljanju seznamov zasledoval v izreku te sodbe označen izdajalski cilj.

Preostane še končni obtoženčev zagovor, ki skuša opravičiti vse njegovo sodelovanje s tem, da je delal po nalogu svojega vojaško predpostavljene majorja Novaka, ki je bil po vojnem ministru Mihajloviću po-

stavljen za komandanta »redne jugoslovanske vojske za Slovenijo« in kateremu je z ozirom na svoja prisega prisego kralju in domovini kot oficir moral slediti.

Tudi ta zagovor je neutemeljen. Tudi po zakonih in predpisih bivše jugoslovanske države ni bil službeno podrejeni dolžan izvršiti naloge svojega nadrejenega, če bi z izvršitvijo tega naloga zagrešil kakršno koli kaznivo dejanje. Nasprotno, ti predpisi so odredili, da mora v takem primeru podrejeni odkloniti izvršitev naloge. Če velja ta predpis že za navadna kazniva dejanja, mora toliko bolj veljati v tem primeru, ko gre za najtežji zločin, ki si ga je sploh mogoče zamisliti, t.j. za izdajstvo lastnega naroda v korist njegovega najhujšega sovražnika.

Pa četudi takih predpisov ne bi bilo, mora biti vsakemu narodno in moralno čutečemu človeku samo po sebi umevno in jasno, da je obramba narodove svobode in narodovega obstoja prva dolžnost, ki se ji morajo vsi drugi obziri podrediti. Tembolj bi se tega moral zavedati obtoženec kot aktivni oficir, ki si je izbral za svoj življenjski poklic braniti z orožjem in po potrebi tudi s svojim življenjem obstoj in svobodo svojega naroda in domovine. Obtoženčev ravnanje je toliko bolj obsojana vredno, ker ni sledil tistim svojim tovarišem aktivnim oficirjem, ki so se takoj po zlomu Jugoslavije zavedali svoje oficirske in narodne dolžnosti ter se brez premišljanja uvrstili med borce za narodno osvoboditev (n.pr. general Avšič, bivši jugoslovanski polkovnik). Temu nasprotno se je on postavil na stran sovražnika, kateremu je celo pomagal v borbi prav proti tistim, ki so izpolnjevali in še izpolnjujejo svojo dolžnost do naroda in domovine.

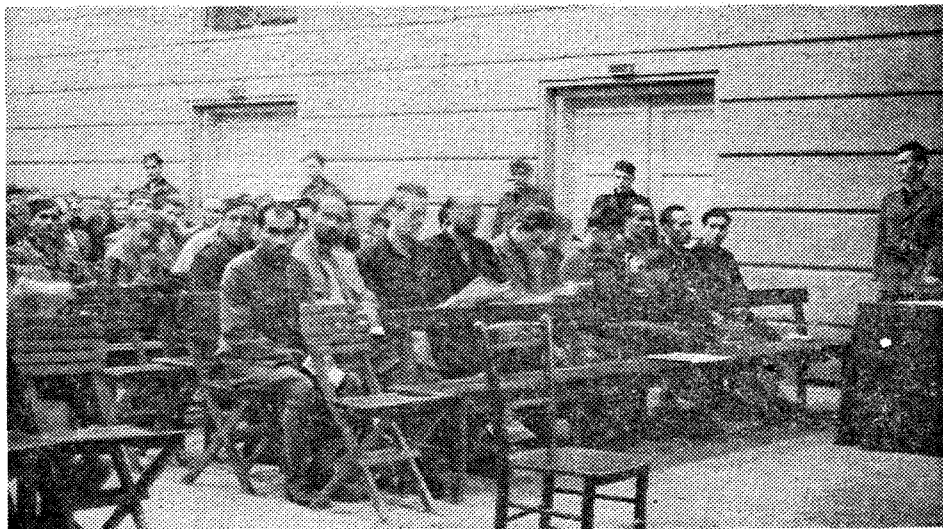
k 2) VOŠNAR PAVEL

priznava vsa dejanja pod a) do d); zagovarja se le s tem, da je moral slediti majorju Novaku, kateremu je kot aktivni jugoslovanski oficir moral biti poslušen. V tem pogledu pravi dobesedno sledeče: »Jaz sem bil 15 let aktivni oficir. Mi aktivni oficirji smo kot konj imeli poklopce, šli smo naprej ne gledajoč ne na levo ne na desno in rekli: razumem«. Ta zagovor, četudi je sam po sebi verjeten, pa ga ne more opravičiti iz istih razlogov, ki so navedeni pod 1) glede obtoženca Sterniša.

Dejanje pod e) t.j., da bi brutalno postopal proti partizanki Majdi in jo ustrelil, obtoženi odločno zanika ter zatrjuje, da tistega dne sploh ni bil v vasiči Belo, kjer je bilo dejanje izvršeno, temveč drugod (na cesti proti Dvoru).

Po pričah tovarišev Jančarja Rudolfa, Mraka Franca in Leskovca Antona je dokazano, da tega dejanja ni izvršil nihče drug kakor prav obtoženi Vošnar. Tako je izpovedal Jančar Rudolf, da je bila partizanka njegova sestra Jančar Lizika, ki se je s pričo nahajala v partizanih v Dolomitih. Za časa hajke meseca marca 1943 se je Majda zatekla na Belo, kjer so jo zajeli belogardisti. Po poizvedovanju o njeni usodi je Jančar Rudolf od kmetov Urbana Velkavrha in drugih izvedel sledeče podrobnosti: Belogardisti so odpeljali Majdo v hišo kmeta Lenarta, kjer jo je v Lenartovi navzočnosti zasliševal obtoženi Vošnar, skušal iz nje izveliči podatke o partizanih, kar pa mu ni uspelo. Nato jo je oklofutal, streljal parkrat mimo njene glave in ker ni mogel iz nje ničesar izsiliti jo je končno ustrelil v glavo. Takrat je stopil v hišo italijanski vojak in vprašal: »Morta?« (Ali je mrtva?), kar je Vošnar potrdil. Nato so jo zakopali pri kozolcu. Velkavrh je še Rudolfu Jančarju izročil dve fotografiji, ki sta padli obtožencu Vošnarju iz rok in katere je imela poprej pri sebi Majda. Ti dve fotografiji je pričal Jančar izročil sodišču in potrdil, da ste fotografiji njegove umorjene sestre Jančar Lizike.

(Se nadaljuje)

Obtoženci s kočevskega procesa

Zastava, ki ni nikoli plapolala pred bataljonom

Verjetno ena izmed najlepših zastav, kar jih je ohranjenih iz NOB, je zastava 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča. Pot zastave je dolga in sega od Ljubljane prek Kočevskega Roga v Rim, kjer jo še danes hranijo v muzeju sardinskih grenadirjev.

V Ljubljani smo poiskali še vse tri žive izdelovalce proletarskega prapora. Po- vem naj, da so vsi še kako ponosni, da je ta zastava, ki je po mnenju mnogih najlepša zastava naše revolucije, delo njihovih rok: arh. Vlasto Kopač je naredil načrt za zastavo in prapor, Alojz Zmuc je skupaj z bratom izdelal drog in konico, Milena Zor- Ježek pa je zastavo sešila. Vse tri smo ob- skali na domovih.

O zastavi lahko veliko povem

Stopnice do stanovanja arh. Vlasta Ko- pača so prav tako zavite, kot je zavita pot prapora Prvega slovenskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča. Ne- koliko zadah sem ustavil v tretjem nadstropju hiše, v kateri je svoje dni živel baron Žiga Zois — sedaj Breg 22. Sra- mežljivo sem pritisnil na zvonec. Oglasilo se je pasje lajanje. Arh. Kopač ima namreč 14 mesecev starega setra, ki pa je nekoliko poreden, vsaj tako mi je razložil Kopač sam. Na kratko sem mu povedal, po kaj sem prišel:

»Ja, kar noter. O praporu in zastavi vam lahko veliko povem.«

Stopila sva v njegovo delovno sobo. Vla- sto Kopač je še vedno arhitekt in tudi nje- gova soba je opremljena v tem slogu. Po stenah visijo razni predmeti, med katerimi ne manjka spominov iz okupirane Ljublja- ne. Pogovor nama je stekel kar sam od sebe.

»Kot študent sem delal pri profesorju arh. Jožetu Plečniku. Od tam so me »po- tegnili« v centralno tehniko CK KPS. Pre- bivali smo po bunkerjih. Nad tiskarno To- neta Tomšiča (sedanjo, seveda) sem imel bunker. Edini obrabi, ki sem jih videl, so bili obrabi kurirjev, ki so prinašali in od- našali vse, od ponarejenih dokumentov do čekov. Pa še ti obrabi so se včasih prika- zali zelo poredkoma. Tudi po dva tedna sem bil popolnoma sam med štirimi stena- mi in za risalno mizo.«

Segel sem mu v besedo, da bi kaj več izvedel o samem praporu. Kopačevo delo med okupacijo sem poznal že od prej, iz raznih knjig. Verjetno je bil najboljši »spe- cialista« za ponarejanje bančnih čekov. Ve- liko ilegalcev se je preživljalo prav z denar- jem, ki so ga dvignili s temi čeki v banki.

»Tedanji šef centralne tehnike Milan Škerlavaj-Petrač mi je po nalogu Edvarda Kardelja zaupal izdelavo načrtov za zasta- vo. Dela sem se lotil takoj, ker je morala biti zastava končana v zelo kratkem času. S takimi rečmi sem imel izkušnje že od prej, delo mi ni povzročalo večjih težav. Prečuta noč s svinčnikom in ravnilom v roki — in prapor je bil na papirju.«

Od risbe do izdelka pa je dolga pot. Ta

pot je bila v okupirani Ljubljani še težja, ker so Italijani leta 1942 že kar dobro po- znali razmere v mestu. Ilegalci pa so mora- li poleg italijanskih policajev in karabinjer- jev paziti tudi na domače izdajalce, ki jih ni manjkalo.

»Za Plečnika sta že prej delala pasarske izdelke brata Zmuc, ki sta imela delavnico na tedanji Tyrševi cesti (sedaj Titova 25). Privolila sta, da bosta izdelala drog s koni- co. Dela sta se lotila sama in delala le ob nedeljah. Nekako sredi poletja je bil drog gotov.

Sedaj je bilo potrebno prenesti drog mimo vseh italijanskih patrol iz mesta. Barbka Menih, zdaj poročena Lukman, moja žena Zora Šerbak in jaz smo prapor razstavili in ga v aktovkah prenesli k An- geli Dolharjevi v sedanjo Beethovno uli- co. Angela je imela tam svojo modno de- lavnico.«

Tu je nekoliko obstal in se zamislil. »Angelo so proti koncu vojne umorili na Turjaku skupaj z Vitom Kraigherjem.«

Zopet je nastal premor. Z zanimanjem sem si ogledoval načrt droga in konice. Narejen je bil iz železne cevi s premerom 22 mm, ki je bila prelakirana s črno bar- vo. Drog je bil 185 centimetrov dolg, na vrhu je bil proletarski zrak (srp in kladivo). Na njem je bilo še osem obročkov, na dveh je bila privezana zastava.

»Kam je potoval prapor potem, sem iz- vedel šele po vojni. Branko Ivanuš, ki je bil takrat v službi pri železnici (verjetno prav zaradi tega, da je imel izhod iz me- sta) je spravil drog z zastavo do Podlipo- glava, kjer so jo prevzeli partizanski ku- rirji. Zastava je nato romala v Kočevski Rog. Tam so jo celo razvili pred 3. bata- ljonom Tomšičeve, če se ne motim.

Proletarski udarni bataljon je že 16. ju- lija 1942 prerasel v brigado z enakim ime- nom in zastavo so spravili v bunker glav- nega poveljstva, ker se je 11. avgusta 1942 Tomšičeva iz proletarske preimenovala v narodnoosvobodilno udarno brigado. Zače- čela se je roška ofenziva in Italijani so zastavo našli v bunkerju. Prinesli so jo v Ljubljano. Razstavili so jo v neki izločki kot past za tiste, ki so jo naredili.

Lahko si mislite, da so se mi tresle hla- če. Veste, skoraj vsak arhitekt ima svoje prijeme, po katerih ga je moč kaj hitro spoznati. Nekateri kolegi in celo Plečnik sam so »pogruntili«, da je to moje delo. Plečnik je dejal: »Načrt za prapor je nare- dil Kopač, konico pa je izdelal Zmuc...« To je zaupno povedal zanesljivemu kolegu, okupatorji in belogardisti pa za to niso iz- vedeli. Slovenski dom je celo zapisal, da sta drog s konico in zastava delo sovjet- skih mojstrov.

Tajni policisti so oprezovali, kdo se bo ustavil pred izločko. Na sosednjem dvorišču je bila pripravljena cela četa Italijanov za primer, če bi vosevci zastavo poizkušali oteti. VOS je res imel v načrtu, da zastavo reši, Zdenka Kidrič pa jih je na koncu le prepričala, da bi akcija zahtevala preveč žrtev. Tako je zastava romala v Rim, kjer

Sardinski grenadirji so konec avgusta 1942 zaplenili v bunkerju pri Pugledu na Kočevskem med drugim tudi zastavo, namenjeno 1. slovenskemu proletar- skemu bataljonu Toneta Tomšiča.

jo hranijo v muzeju sardinskih grenadir- jev...«

Še enkrat bi naredil isto

Mojstra Alojza Zmuca, ki je skupaj z bratom izdelal drog s konico, sem našel v njegovi delavnici na Gerbičevi cesti. Sedel je za pisalno lizo in nekaj »brskala« po načrtih. V kratkem sem mu razložil po kaj sem prišel. Pogledal me je nekam začu- deno:

»Ja, kaj naj vam povem. Saj je že vse zapisano v knjigah.«

Vztrajal sem. Mojster se sicer ne spomi- nja več natančno, koliko je bilo v praporu dragih kamnov, a še vseeno mu že sama misel na lepi prapor privleče nasmeh na usta.

»Garala pa sva, garala. Ne vem sicer, koliko nedelj sva porabila, a dela je bilo veliko. Za drog sva uporabila železno cev, ki sva jo prelakirala s črno barvo. Za zgor- nji del sva vzela posebno vrsto tombaka —

OBVESTILO

Borce Cankarjevega bataljona, ki je v letu 1942 deloval pod Stolom vabimo, da se udeležijo tovariškega srečanja, ki bo v soboto, 9. sep- tembra 1972, od 16. ure naprej v karavli pri Valvazorju pod Stolom. Možen je dostop tudi z avtomobili.

Dne 10. septembra pa se bomo udeležili slavlja planincev v Završ- nici. To slavlje bo posvečeno tudi 30-letnici Gorenjskega odreda, v ka- terega sestavu je bil Cankarjev ba- taljon.

Občinski odbor ZZB NOV
Jesenice

to je zlitina bakra, cinka in niklja. Glavo droga sva na koncu še pozlatila. Za poseb- ne okraske na glavi sva porabila poldrage kamne, ki sva jih dobila... ne vem od kje. Nekdo jih je prinesel od arh. Jožeta Pleč- nika, ki jih je, vsaj tako so mi povedali po vojni, nabavil nekje na Češkem.«

To je bilo v glavnem vse, kar je hotel mojster povedati. Povprašal sem ga še, če je videl zastavo v rimskem muzeju.

»Ne, nisem. Nekako se mi pa dozdeva, da bomo zastavo zopet dobili nazaj. Svi- njarija je, da je še vedno v Rimu. Raje se pobrigajte za to, ne pa da pišete o zastavi, ki je že skoraj 30 let onstran meje.«

Zanimal me je še občutek, ko sta z bra- tom na skrivaj ropotala v delavnici.

»Prav lahko nama ni bilo pri srcu, ven- dar bi še enkrat naredil isto, seveda, če bi bilo treba.«

Najteže je bilo z Italijani

Ostala je le še izdelovalka zastave Mi- lena Ježek-Zor. Dan se je že nekoliko nagi- bal v zaton, ko sem pozvonil na njena vrata v Belokranjski ulici. Odprl mi je pri- jazni mladenič, ki je pri njej na stanova- nju.

»Dober dan. Je Milena Ježek doma?«

»Sem, ja. Kar noter!«

Stopil sem v lično opremljeno dnevno sobo. Milena je sedela na stolu.

»O, to je pa že daleč. Povedala vam bom tisto, kar se še spomnim. Veste, leta opravijo svoje, še posebno, če je človek del teh let preživel v okupirani Ljubljani.«

Milena Ježek je imela v okupiranem me- stu delavnico, kjer je izdelovala umetne rože. Delavnica je bila v Franciškanski uli- ci. Ilegalcem je bila dobro znana.

»Svilo in zlato niti so mi prinesli. Kdo?« Imen se ne spomnim več, sicer pa niti ne vem, če sem kdaj vedela zanje. V okupira- nem mestu je bilo pač tako: čim manj si vedel, tem manj si lahko izdal.

Moja delavnica je bila preurejena iz

nekdanjega hleva. V njej sem imela dva prostora: v enem sem delala, v drugem pa stanovala. Pri delu za partizane in OF so me motili italijanski vojaki, ki so hodili v gostilno Šestico prav prek mojega dvorišča. Da bi bila nesreča še večja, sem imela lepo hčer, ki so jo vojaki kar obletavali. Ni minil dan, da se ne bi oglašil vsaj en »rokomavh« in povprašal, ali sem kaj izgu- bila, kaj našla. Zraven so pa vsi po vrsti kukali, kje bodo videli hčer.«

Milena sedaj nosi očala. Verjetno ji je poklic naredil svoje. Zaradi očal ne more brati časopisov. Brez mladega fanta bi bila skoraj odrezana od sveta, ker jo je še druga bolezen skoraj priklenila na poste- ljo. Ostali so ji le krajši sprehodi po Sav- skem naselju.

»Koliko rdeče svile in zlatih trakov po- trebujem, sem jim povedala sama. Kje so dobili svilo in trakove ne vem. Z zastavo je bilo veliko dela. Delala sem podnevi in ponoči. Na spanje skoraj nisem imela časa misliti. Ne vem, če sem v treh tednih — toliko časa sem delala zastavo — spala na dan kaj več kot dve uri.

Kakšno delo je to bilo, si lahko mislite, če vam povem, da sem delala pri slepeči luči s temnimi očali, ker se je zlato tako bleščalo, da bi brez očal izgubila vid. Zla- te nitke, ki so bile že skoraj žica, so bile narezane na dolžino štirih milimetrov. S temi kaveljčki sem potem morala napisati na svilo »Smrt fašizmu — svoboda narodom« ter izvesti srp in kladivo na eno stran, na drugo stran pa »Prvi slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča.«

Zanimalo me je, kako se te zlate klju- kice vstavljajo v blago. Prijazna Milena mi je kaj hitro razložila, da je to nekaj podobnega kot nizanje biserov. Ni pozabila povedati, da je tak način vezanja samo njen.

»Ko je bila zastava gotova, so jo slika- li, seveda našli. Hčerka Milena Zor-Simčič jo je s kolegico Mišo odnesla v železniško ambulanto. Kaj je bilo z zastavo potem, ne vem. Vem le to, da je sedaj v Rimu v ne- kem muzeju. Pa tudi Miše nisem videla nikoli več.«

Ko je že omenila sliko, me je zanimalo, kakšna je ta slika. Milena mi je povedala, da slike ni nikoli videla. Pravi pa, da je tako še boljše, ker bi jo lahko celo ustre- lili zaradi nje.

»Še nekaj sem se spomnila. Šivala sem srp, ko je vstopil mlad italijanski vojak. Sledilo je običajno vprašanje, če sem kaj izgubila ali kaj našla. Potem je pogledal na moje delo. Vprašal me je, kaj delam. Odgovorila sem mu, da delam neke okra- ske za cerkev. Čudno, v tistem trenutku sem bila murna; ne vprašajte pa, kaj je bilo potem, ko je vojak odšel!«

Tudi zastavo Tomšičeve brigade, ki je sedaj v muzeju NOB v Ljubljani, je delala Milena. Pravi, da je za to drugo zastavo porabila nekoliko več časa kot za prvo. Na koncu pogovora mi je še omenila, da je zelo presenečena, ker se stari sodelavci, ki v okupirani Ljubljani niso vedeli, da delajo skupaj, sedaj po vojni, ko je vsem znano, kdo je komu pomagal, nikoli ne snidejo, da bi obudili spomine.

SILVO MATELIČ, ml.

KONGRES O PROTETIKI

FMAC — Svetovna federacija bivših borcev pripravlja 1. mednarodni kon- gres o protetični tehniki in funkcionalni rehabilitaciji. Priprave zanj se bližajo koncu, kajti sklican naj bi bil v marcu 1973 na Dunaju. Predloge za referate na tem kongresu so organizatorji sprejeli od 200 strokovnjakov 23 dežel iz vseh delov sveta. Podroben program kon- gresa bo sprejel mednarodni odbor znanstvenikov, ki se sestane 11. in 12. septembra. Program bodo poslali vsem zainteresiranim deželam in udeležencem tega mednarodnega zbora.

fotografija z vprašajem

V današnji številki našega lista prinašamo še zadnjo nepojasnjeno foto- grafijo o partizanskem šolstvu. Zanima nas, kje je bila ta partizanska šola, ime in priimek učitelja in učencev, ki jih boste prepoznali, kdo je foto- grafiral in druge zanimivosti o delovanju te šole.

KOMUNALNO STANOVANJSKO PODJETJE — ILIRSKA BISTRICA

opravlja in vzdržuje stanovanjski fond.

Nudi stanovanjske, komunalne in obrtne storitve, ter opečne izdelke.

I N D E

zavod za rehabilitacijo invalidov

KOPER, Šmarska 3

predeluje plastične mase. S svojimi kvalitetnimi izdelki se priporoča cenjenim potrošnikom in trgovski mreži.

RIŽANSKI VODOVOD

KOPER, Novogoriška 6 a

oskrbuje obalno področje s pitno vodo —

skrbi za izgradnjo in vzdrževanje vodovodnega omrežja

GRADITELJI — PRISKRBITE SI PRAVOČASNO GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 23-06; KOMERCIJALA 20-965
OBRATI: VIČ 22-833; BROJ 20-966; OPEKA 22-842; IN. INDOP 51-814
TEKČI RAČUN PRI NOB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interesente, da bodo imele na razpolago vse opečne izdelke preko cele zime

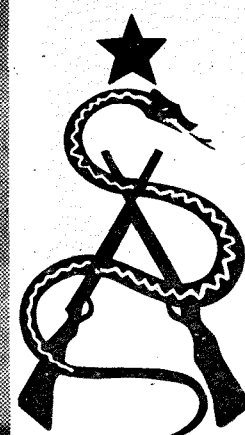
V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo

Vse informacije daje prodajni oddelek v Ljubljani, Cesta na Vrhovce, telefon štev. 61-965 in 61-805 ter zastopniki

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon štev. 23-138
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telef. štev. 771-358
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10.

Solidne cene — hitra dobava.

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

NOB

dr. Metod Špindler

Rodil se je 5. avgusta 1906 v Celju v napredni in narodno zavedni družini. Promoviral je leta 1933 v Zagrebu. Bil je zdravnik v Juršincih pri Ptuj. Tu se je po vdoru Nemcev takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje in prav on je bil tudi organizator osvobodilne fronte v Juršincih. Ves čas je podpiral partizane. Kurirja, ki je nosil na Pohorje zdravila partizanom, so Nemci ujeli. Izpovedal jim je, da je zdravila dobil od dr. Špindlerja. Nemci so nato dr. Špindlerja zaprli konec avgusta 1941. Najprej je bil zaprt v ptujskih zaporih in na gradu Borlu, nazadnje pa v Mariboru. Tu so ga 30. oktobra 1941 skupaj z bratom Bogdanom na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru ustrelili kot talca.

diferencirana
uporabnost
baterij

ZMAJ

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

super

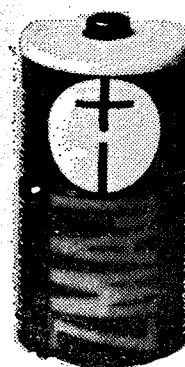
zlata — za zahtevne aparate

extra

srebrna — za navadne aparate

normal

črna — za razsvetljavo

POKOL NA OCEANU

Ko se je spet zavedel, ves pretepen, so ga Nemci polivali s pivom na obrazu. Bil je zvezan na pesku, blizu ognja nad njim pa so v polkrogu stali nemški admirali in njegova posadka.

»Upam, da nam ne boste zamerili, da smo vas polivali s pivom,« se je rogala admirali. »Vode namreč nimamo. Kdo ste pravzaprav? Na sebi imate srajco in hlače ameriškega pomorskega častnika. Kaj delate na tem otoku?«

Clarcu se je nekako posrečilo sesti. Najprej je opazil, da sta dve izmed štirih žensk še zelo mladi in nenavadno lepi dekleti. Drugi dve starejši sta bili precej manj privlačni, kot pa se mu je zdelo ob prvem srečanju na morju.

»Bil sem član posadke ladje, ki ste jo včeraj torpedirali,« je iskreno povedal Jim Clarc. »Vaši mitraljezi me niso zadeli, ko so po potopitvi ladje česali po morski gladini. Kaže, da so bolj slabi strelci.«

»Očitno se mora vsakdo prej ali slej pokoriti za svoje grehe,« je hladno pripomnil admiral. »Mornar, ki ste ga pravkar ubili, je bil namreč eden izmed strelcev na podmornici. Dovolite, da se vam zdaj še jaz predstavim; admiral Karl Janz. Po nemških mornariških zakonih imam vso pravico, da vam sodim tu, na kraju samem, kjer ste zagrešili hudodelstvo. Torej: obsojam vas na smrt z obešenjem! Za uboj člana nemških oboroženih sil, ko je opravljal svojo dolžnost! Imate deset minut časa, da zmolite očenaš, ali pa se priporočite hudiču!«

8

»Jaz pa bi rajši poskrbel za svoje telo kot pa za dušo,« je dejal Clarc. »Ali bi mi hoteli izpolniti zadnjo željo — me pogostiti s temi vašimi tako dišečimi klobasami?«

Admiral, velik kot gorila, se je stresel od krohot. »Saj res! Skoraj bi pozabil na to smešno ameriško navado! Na smrt obsojeni ima pravico, da se pred smrtjo pošteno nabaše! Sijajna tradicija! Nič nimam proti! Izvolite, nažrite se!«

Ena izmed nemških lepotic je postregla Jimu z zvrhanim krožnikom pečenih klobas. Jim jih je s slastjo začel hrustati. Mimogrede je škilil po nemških mornarjih, ki so pripravljali zamj vešala. Med jedjo je posegel po čutarici, obešeni čez pleča, in hlastno napravil krepke požirke vode. Prijetno ga je osvežilo. Nemci so boljščali vanj. Nenadno se je eden izmed oficirjev obrnil na admiral: »Le kje je fant na tem pustem otoku našel vodo? To je vendar nemogoče!«

Admiral je od presenečenja zamižal. »Ali ste to vodo prinesli z ladje?« je vprašal Clarca.

Clarc je odkimal.

»Torej ste jo našli tu? Na otoku?«

Clarc se je skrivnostno nasmehnil. »Kajpak!« je odgovoril izzivalno. »Edini vem, kje je studenec!«

Admiralu so vzdrhtele ustnice. »Izgubili smo, na žalost, zaloge vode, ko smo naselili na to prekleto sipino! Če nam hočete pokazati izvir, bi vam to utegnili podaljšati življenje!«

»Seveda! Pokazal vam ga bom, ko ne boste imeli več piva! Dotlej pa bomo morda postali kar dobri prijatelji, če boste ostali mož beseda!«

ODKOD TAKSNA POSADKA

Kmalu potem so mornarji prinesli iz podmornice verigo in lisice ter Jima vklenili. Niti ganiti se ni mogel več, kaj šele, da bi koga mahnil in poskušal uiti.

9

Tako so minevali dnevi. Clarc je posedal na soncu, pa spet v senci, kamor so ga pač posadili. Zdel je tako in mirno opazoval mornarje, ki so skušali popraviti podmornico, da bi lahko odplula. Ena izmed deklet, rdečelaska Magda, ki mu je po obsodbi postregla s klobasami, mu je prinašala jedi. Admirali in njegova družba, zlasti civilisti, so včasih govorili angleško. Clarc je znal tudi nemško. Iz drobcev pogovorov, ki jih je slišal, si je sčasoma ustvaril podobo o nenavadni podmorniški posadki.

Bilo je januarja 1945. V ardenskih gozdovih se je skrhal nemška ofenziva, zadnje upanje nacističnih zagrzencev. Tako so celo največji optimisti med njimi spoznali, da se bliža konec »tretjemu rajhu«. Številni nacisti so že zdavnaj sklenili, da se bodo skušali rešiti z begom v Južno Ameriko, kjer so imeli pajdase. Tudi admiral Janz je bil eden izmed tistih previdnih nacistov. Ze zdavnaj si je zamislil, kako bo pobegnil s podmornico. Svoj načrt je zaupal dvema dobrima strokovnjakoma za rakete. Dva gestapovca, častnika, pa sta poskrbela za potrebne dokumente in se dobro založila za beg z raznimi dragocenostmi. Janz je med številnimi svojimi mornarji izbral osem najboljših in zanesljivih za svojo posadko na podmornici. Gestapovca sta zahtevala, da se beguncem pridruži tudi njuni ljubici. Prav tako pa sta strokovnjaka spremljali njuni ženi. Tako se je zbrala čudna družba na podmornici okrog Janza. V blagajni v poveljniški kabini pa so hranili kup zlata, draguljev in kakšnih deset milijonov dolarjev.

NAKLONJENOST RDEČELASE LEPOTICE

Jim je ob neki priložnosti ogovoril Magdo. Mislil je, da je bila ljubica enega izmed gestapovcev. Presenetilo ga je, ko je zvedel, da je bila žena enega izmed znanstvenikov.

KOMUNALNO PODJETJE PIRAN, JLA 4

opravlja vse komunalne usluge:
kanalizacija, prodaja pokopaliških rekvizitov.

OBRATNO PODJETJE »ENOTNOST« IZOLA

- šivanje po meri
- ženska in otroška konfekcija
- pralnica
- razna manjša popravila, popravila vodovodnih instalacij in v gradbeništvu

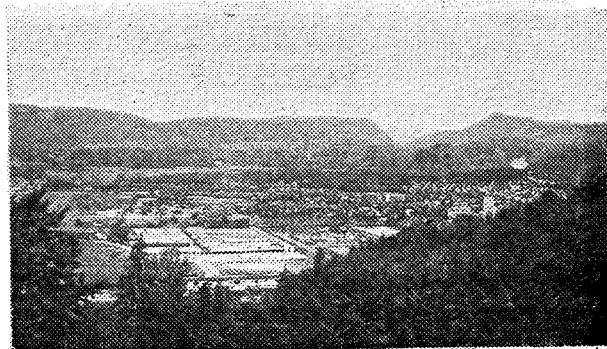
gorenje

JE NAŠLO POT DO LJUDI,
LJUDJE SO NAŠLI SREČO.

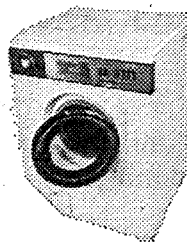
Iz velikih proizvodnih hal Gorenja prihajajo vedno novi stroji, čedalje bolj izpopolnjeni. Tehnika gre tudi na tujem področju svojo pot.

Pri vseh gospodinjstvih aparatih Gorenja velja skupno pravilo: lepota, kakovost, ekonomičnost...

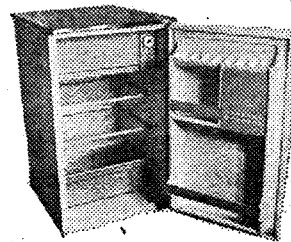
Delo s stroji Gorenja je pesem. To je lepa in prikladna pesem, ki osvaja čedalje več src, čedalje več gospodinjstev pri nas in v tujini.

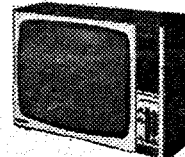
Štedilnik GORENJE
tip EP 548
Cena 1337 din

Pralni stroj GORENJE
tip BIO-S
Cena 3341 din

Hladilnik GORENJE tip H 715, 135 lt.
Cena 1276 din

TV - Gorenje avtomatično 909
Cena 3780 din

LEPOTA * KVALITETA * EKONOMIČNOST * ZADOVOLJSTVO

PODJETJE DOMINVEST
NOVO MESTO
PREŠERNOV TRG 8

– opravlja s stanovanji
in poslovnimi prostori;

– oddaja in komunalno ureja
stavbna zemljišča;

– izdeluje urbanistično
in lokacijsko dokumentacijo;

– izdeluje načrte
za stanovanjske, poslovne,
industrijske in druge objekte;

– izvaja gradbeni nadzor.

10

»Med potovanjem sva se sprla z možem,« mu je zaupala. »Zahteval je, naj grem v posteljo z admiralom, češ da je to le nepomembna formalnost. Pridobila pa bi si admiralovo naklonjenost in precejšnje ugodnosti na tej nevarni plovbi. Ogorčeno sem odklonila. Mož se je potem sicer hotel pobotati, a ga poslej smrtno sovražim!«

»Jaz pa vas na njegovem mestu za nič na svetu ne bi hotel deliti ne z bogom ne s hudičem,« ji je polaskal Jim. Magda je to znala ceniti. Oba pa sta bila v nevarnem položaju. Magda mu je skrivaj stisnila roko. Zvečer potem pa je dobil tudi boljše večerjo in nekaj požirkov vina.

Clarc je začel kovati načrt. Dovolj je bil hraber, da se ni bal tveganja. Če bi se mogel rešiti verige in lisic, bi se nekako dokopal do podmornice. Planil bi na palubo, pograbil strojnico in brž obračunal s prekletimi švabi... Ko pa je vse natančneje hladno preudaril, je podvomil, ali bi mogel bliskovito pokončati vso zalego, tako da bi drugi, kolikor bi jih ostalo, zlahka opravili z njim. Ne bi tudi hotel kar tako pobiti žensk, toda računal bi ne izbral med žrtvami.

Vendar se je končno odločil, da bo tvegati. Skušal bo pregovoriti Magdo, naj bi ga rešila okovov. Z njo pa je računal tudi, da bi pred usodnim trenutkom odvedla ženske na varno v podmornico. Ni se smel dolgo obotavljati, saj bi ga admiral utegnil prehiteti — obesiti...

AMERICAN »POPRAVLJA« PODMORNICE

Ze naslednje jutro se je Clarcu nasmehnila sreča. Admiral ga je poklical v podmornico. Vprašal ga je, kaj je po poklicu.

»Inženir,« je odgovoril Clarc. »Bil sem na poti v Argentino z ladjo, ki ste jo torpedirali. Poslali so me tja kot svetovalca v neko ladjedelnico.«

11

Admiral se je razveselil. »Dragi moj, zakaj pa mi tega niste že prej povedali? Sama božja previdnost vas je poslala k nam! Veste, nekaj je narobe z motorji v tej prekleti škafli! Naša učenjakarja pa se ne razumeta na vsem svetu na prav nič drugega kakor na tiste svoje rakete. No, fant, če mi boste pomagali, vam dajem častno besedo nemškega častnika, da vas bom nagradil — z življenjem!«

Clarc se je boleče živo spominjal pokola po torpediranju ladje, kako strašna usoda je doletela njegove tovariše. Vedel je, da admiralu ne sme niti najmanj zaupati. Toda igro je sprejel.

»Prav!« je privolil. »Toda vi ste mi že obljubili življenje, če vam pokažem studenec! Za popravilo podmornice bi mi torej morali ponuditi še kaj drugega!«

»Res je,« je priznal admiral. »Dal vam bom, kar boste zahtevali! Le pomagajte nam, da odriremo s tega prekletega otoka!«

»Predvsem me rešite teh verig, saj sem že ves otečen!« je zahteval Clarc. »Saj vendar vidite, da sem edini sovražnik na tem otoku, in da ne morem prav nič storiti!«

»Nič nimam proti vašemu predlogu,« je pripomnil admiral. »Vendar vas opominjam, da vas bom lastnoročno upihnil, brž ko boste napravili najmanjši sumljiv gib! Zdaj pa na delo!«

Clarc je do konca dneva prebil v podmornici in pregledoval številne naprave. Zavedal se je, da ima zelo težavno nalogo in da bo potreboval najbrž kar nekaj tednov, preden bo odkril napako in podmornico popravil.

LJUBEZENSKA ZGODBA Z MAGDO

Tako je bil Clarc končno tudi ponoči prost okovov. Za prenočišče so mu dodelili zasilno kolibo iz

12

zabojev za pivo. Sredi noči se je k njemu priplazila Magda. Začela se je romanca...

Cez nekaj dni je Clarc odkril napako v motorju. Pridobil si je admiralovo občudovanje, skorajda prijateljstvo. Admiralu je pobeg v Južno Ameriko pomenil več kot življenje. Toda Clarc se je zavedel, da mora biti poslej še mnogo bolj previden. Zato je prosil Magdo, naj se ga ogiblje, saj je kazalo, da je njen mož nekaj zaslutil. Vedel pa je tudi, da je admiral ukazal vsem, naj nadzirajo prav vsak njegov gib. Ni se smel slepiti, brž ko bi bila podmornica popravljena, bi ga admiral kratkoma poslal tja, kjer ni muh.

Nekoga jutra je Clarc opazil v daljavi znamenje prihajajočega orkana. Nemški mornarji v tistih krajih še niso pluli, zato je Clarc domneval, da niso vedeli, kaj se pripravlja. To je bilo treba izkoristiti.

»Ves motor bomo morali razstaviti,« je Clarc povedal admiralu. »Ne pojde drugače! Ukažite mornarjem, naj na obali razgrnejo ponjave! Sestavni deli se ne smejo umazati!«

Opoldne je ležalo na obali na stotine delov motorja. Pihalo je čedalje močnejše. Ko so obedovali, je bil vihar že tako močan, da je vrgel mornarja s palube v morje. Med Nemci je nastal preplah. Pohiteli so v podmornico v zavetje. Orkan je divjal dobro uro. Ko se je poglobil, so Nemci prilezli spet na obalo. Čakalo jih je neprijetno presenečenje. Orkan je raznesel sestavne dele motorja po otoku, manjše pa je tudi zasul s peskom. Admiral je bil ves zaripel od besa in obupa. »Prekleti yankee, zdaj pa imamo! To je tvoje maslo! Moral si vedeti, kaj se bo zgodilo! Hudič, ubil te bom!«

Clarc pa je mirno odgovoril. »Kar brez skrbi! Saj bomo zbrali prav vse dele! Kar zdaj manjka, so nedvomno manjši deli, zasuti plitvo v pesku!«

Enajsti na olimpiadi v Berlinu

Srečal sem ga v visoki stolpnici, s kolesarsko kapico na glavi in časopisom v rokah. Bilo je kakor na dlani, da bo prebral najprej vesti iz Münchna — iz XX. Olimpiade. Ni dvoma, da se bo prav v teh dneh pogosto zamislil v čas pred šestindesetimi leti, ko se je — tridesetletni mladenič — nagnjen čez zakrivljenim krmilom dirkalnega kolesa, pognal iz olimpijskega stadiona v Berlinu, na sto kilometrov dolgo pot.

Ze med potjo, do njegovega novega stanovanja mi pove, da se je rodil v Železnikih na Gorenjskem. V njihovi družini so bili vsi kovači, zaposleni v Kropi. Celo stara mama je vihtela kladivo. Mladost pa je FRANC GARTNER preživel pri stricu v Šmartnem pri Litiji. In tam je lepega dne srečal Smrekarjevega Pavleta, trgovskega potnika, ki pa je bil nekoč imeniten kolesar in odličan športnik.

»Kaj se boš pehal po posestvu,« mu je govoril Pavle. »Pridi k nam v Bizovik. Bova že našla nekaj, s čimer si boš lahko služil kruh.« To je bilo leta 1930. Ni bilo treba dosti besed, da se je France navdušil za kolesarski šport. Nekaj mesecev trdega dela pri bizoviški zadrugi, kjer so napeljavali vodovod pa je imel prihranjene tri stotake, s katerimi si je kupil kolo. Tako je začel France na kolesu, iz dneva v dan, požirati prašne kilometre makadamskih cest. Prav dobro se spominja prve dirke v Ponovi vasi pri Grosupljah, kjer se je lahko za nagrado, ker je dosegel prvo mesto, na svečanem kosilu do siteda najedel.

In zdaj sva v majhnem, toda nad vse prijetnem stanovanju. Nad mizo v sobi se v stekleni vitrini košatijo številni pokali in druga športna priznanja. Med njimi pa tiči, ujeta v temen okvir, fotografija olimpijske France Gartnerja iz leta 1936.

»Precej kolesarskih društev smo imeli takrat,« pripoveduje. »... Sava, Ilirija, Vrhnika, Zarja iz Kašlja, društvo na Jesenicah, društvo Ljubljani, katerega član sem bil in še številna druga. Seveda je razumljivo, da smo trenirali v popolnoma drugačnih razmerah kot današnji tekmovalci. Ni bilo redko, da sem se dopoldne pognal na kolesu v Zagreb, se popoldne vrnil in odšel zvečer v ljubljansko plinarno, kjer sem bil kurjač. Nikoli me ni bilo mogoče videti pod milim nebom brez kolesa. Mnogokrat sem se zapeljal v Trst, takorekoč samo na uro gledat. Vozil sem v glavnem na nem-

Franc Gartner

ških kolesih Diamant. Prav tako kolo sem si prislužil s prvim mestom na dirki po Podutiku pri Ljubljani in z njim sem odšel, leta 1936, tudi na Olimpiado. Spominjam se, da smo do tega leta vozili še z lesenimi obroči in seveda brez prestav.

Na vseh treh izbirnih tekmah (leta 1934 okrog Pohorja, naslednje leto iz Zagreba do Kostanjevice) je bil France Gartner med prvimi. Končno je postal tudi član jugoslovanske kolesarske olimpijske ekipe, v kateri so bili razen njega še: Prosenik — Slovenec, ki je živel v Zagrebu, Valant in Feninger.

»V Berlin smo odpotovali z vlakom,« obuja spomine France. »Saj si niti nisimo natančno predstavljali, kako je na olimpiadi, čeprav smo se že takrat zavedali, da je biti član olimpijske ekipe velika čast. Na zunanje vse skupaj ni bilo dosti drugače, kot so olimpiade danes. Organizatorji so za vse poskrbeli. Menda pa so tudi pričakovali, da bomo Jugoslovani pozdravljali z dvignjeno desnico. Svečani otvoritvi sem lahko prisostvoval samo kot gledalec, ker sem moral svojo olimpijsko obleko prepustiti nekemu hrvaškemu funkcionarju. Ves

čas sem imel solzne oči, ko sem gledal v našo zastavo, ki jo je nosil inženir Stepišnik. V zraku je bilo vendarle čutiti neko prisiljeno vzdušje.

Kolesarilo je stoštirideset kolesarjev iz štiriinšestdeset držav. Vozili smo s povprečno hitrostjo štirideset kilometrov in sicer, ves čas v glavnem po tlakovanem cestišču. Kolega Prosenik je pripeljal na cilj devet, med tem, ko sem bil jaz enajsti. Na cilj sem pripeljal v skupini štirindvajsetih kolesarjev, dve sekundi za zmagovalcem. Brez dvoma je bil to velik jugoslovanski uspeh, še toliko večji, ker je imela naša ekipa slabša kolesa. Bili pa smo tudi edini brez lastnega mehanika. Za našo ekipo pa je bilo veliko presenečenje, ko so mi poslali predstavniki tovarne Diamant, v olimpijsko vas svoje kolo. Reklame tudi takrat ni manjkalo.

Vtisi, takšni in drugačni, so ostali še dolgo po tem, ko so na olimpijskem stadionu v Berlinu zadnjič zadonele fanfare. France Gartner je še vedno vrtil pedala na kolesih. Leta 1940 je sodeloval na dirki od Beograda do Skopja in nazaj. Z drugim mestom si je pridobil sumpatije mnogih ljubiteljev kolesarskega športa, zlato uro od ministra za mornarico in red sv. Save od od kralja Petra... in potem samo še nekaj tednov...

Hitler je čez noč pozabil na olimpijske ideje, ki naj bi v miru povezovala vse narode sveta. Svet se je pogreznil v drugo svetovno vojno.

Kmalu po ustanovitvi OF leta 1941, je postal njen član tudi Franc Gartner. V začetku poletja istega leta so ga v blokadi zajeli, odpeljali v belgijsko vojašnico in pozneje z drugim transportom internirancev (prvega so na Verdu napadli partizani) 7. julija, v Trevisio, pozneje v Padovo in 28. oktobra na Rab, kjer je ostal do julija meseca 1943.

»Mislim, da mi je povsod nekaj malega koristilo dejstvo, da sem bil »sportivo« kot pravijo Italijani. Tudi takrat, ko je žena, ki je sicer rojena na Opčinah, naredila prošnjo za mojo izpustitev in v kateri je navedla, da sel bil športnik — kolesar.

Spet sem prišel v ljubljansko plinarno, kjer je takrat močno primanjkovalo delovne sile. Leta 1944 sem postal vulkanizer. Po vojni sem delal pri Avtoprometu, notranji upravi, zdaj pa sem trenutno vratar pri časopisnem podjetju Delo. Toda...

Toda, s srcem je še vedno pri kolesarjih. Ko se pogovarja o možnostih naših v Münchnu, pravi: »Brez pravih možnosti so. Klubi se med seboj preveč grdo gledajo. Kot da bi drug drugemu radi jame skupali!«

Dobro vem, da ima France Gartner veliko zaslug, da se je po vojni naš kolesarski šport ponovno postavil na noge. Prišli pa so časi, ko je postal France mnogim skoraj v nadlego.

»Nekoč se je delalo s srcem in voljo, danes se dela precejkrat z denarjem,« potoži. »Vendarle pa, če bi bil spet mlad, bi se odločil za isto kot leta 1930.«

Zdaj, leta 1972, se še vedno vozi s kolesom: zjutraj v službo, popoldne ali zvečer pa domov. Seveda sede na dirkalno kolo, ki pa nima več lesenih obrobov, pritrjenih na masivno ogrodje.

»Teče kakor švicarska ura,« se zasmeje in mi pove, da bo šel v nedeljo na Zbilje ali pa proti Kamniškim planinam. Mislim, da ga razumem. Kadar je na svojem kolesu, se počuti kakor takrat, pred šestindesetimi leti, ko je startal iz olimpijskega stadiona v Berlinu.

SILVO TERŠEK

dobro je, če veste

TRDA VODA, KI VSEBUJE APNENEK, JE BOLJ ZDRAVA KAKOR PA »ZMEHCANA«. V biološko-fizikalnem inštitutu v Oberjesingenu (ZR Nemčija) so ugotovili, da pomanjkanje rudnin v hrani povzroča razna obolenja. Uvedli pa so tudi zelo preprosto ugotavljanje, ali organizem vsebuje dovolj rudnin, ki jih sicer človeško telo prevzema iz hrane in vode v neznatnih količinah, tako da je mogoče ugotoviti samo njihove sledove (zato jih imenujejo mikroelementi). Kdor hoče, da ga preiščejo, dá po dvakrat nekaj kapljic krvi. Preiskava krvi pokaže, ali telo vsebuje dovolj mikroelementov, to se pravi, ali je prehrana pravilna ali ne. Če v organizmu primanjkuje rudnin, nastopajo razne motnje in obolenja, npr. vrtohlavica, nespečnost, nepravilen (prehiter) srčni utrip, migrena, utrujenost. Zlasti zanimiva je ugotovitev, da pomanjkanje rudnin lahko povzroči mehka pitna voda in da je trda voda bolj zdrava. Za mestne vodovode marsikje mehčajo vodo, ker se zaradi preobilnega apnenca sicer kvartirijo vodovodne napeljave in se zlasti v kotlih ter boilerjih nabira kotlovec (kamen). Raziskovalci pa so ugotovili, da so ljudje v krajih s trdo vodo bolj zdravi.

LANI SO V NAŠI DRŽAVI PRIDOBILI 2.961.000 TON NAFTE, kar sicer ni dovolj za velike in hitro naraščajoče potrebe, v primeri z letom 1939, ko je stara Jugoslavija načrpala le 1100 ton, pa je to vse-kakor velik napredek. Hkrati je zelo narasla predelava nafte, saj mnogo nafte tudi uvažamo. Tako so leta 1939 jugoslovanske čistilnice (rafinerije) predelale le 96.000 ton nafte, lani pa celo 8.586.000 ton. Lani smo uvozili 4.907.000 ton nafte. Nekaterih domačih naftnih izdelkov (derivatov) še ni dovolj. Tako je bilo treba lani uvoziti (razen nafte) 829.000 ton kurilnega (gospodinskega) olja, čeprav so ga naše rafinerije dale na trg 2.930.000 ton. Poraba kurilnega olja je v naši državi narasla še hitreje kakor pa bencina. Družbeni razvojni načrt določa, da morajo domači naftni vrelci leta 1975 dati 4.500.000 ton nafte, rafinerije nafte pa morajo predelati najmanj 12 milijonov ton surovin. Hkrati moramo pridobiti do 3 milijarde kubičnih metrov zemeljskega plina. To zahteva izredno hitra motorizacija, zlasti naraščanje števila avtomobilov. V desetletju 1951 do 1961 je naraslo število potniških avtomobilov od 6900 na 75.600, v zadnjem desetletju pa že na 827.000.

SPORTNIKI BODO MORALI UZIVATI VEČ VITAMINA E, če bodo hoteli dosegati večje uspehe. Ta vitamin je veljal, da pospešuje plodnost (preprečuje jalovost pri ljudeh), nedavno pa so dognali, da zlasti krepi mišice. Športniki, zlasti atleti, ki morajo premagovati izredne telesne napore, potrebujejo nujno primerne odmerke vitamina E v hrani. To se je potrdilo s poskusi na olimpiadi leta 1968 v Mehiki. Nadaljnja raziskovanja so potrdila, da je vitamin E zares učinkovit. Letos, ko je olimpiada v Münchnu, v nekaterih deželah skrbno raziskujejo učinkovitost tega vitamina.

MILADOLETNI PRESTOPNIKI DOBRO IZKORISTJO ČAS V ZAPORU v ZR Nemčiji. Solajo jih namreč za delo z elektronskimi računalniki. Računalniški poklic je dandanes zelo cenjen in čedalje več delovnih moči potrebujejo zanj. Dosedanje izkušnje kažejo, da se mladi ljudje hitreje izučijo dela z računalniki in da so navadno za to stroko zelo navdušeni. V Nemčiji zdaj nekatera podjetja prevzemajo mladoletnike, ki so se delno izučili dela z računalniki v zaporu, da izpopolnijo svoje znanje še v pisarnah.

V ZDA SO KONČNO ZACELI UVAJATI DESETINSKE MERSE ENOTE, ki so v veljavi po vsem svetu, razen v deželah Združenega (britanskega) kraljestva. Američani so spoznali, da ne morejo vztrajati pri starinskih merskih enotah, saj to bolj ali manj ovira njihovo zunanjo trgovino, ki se razpreda po vsem svetu (poslej tudi na Kitajskem). Zakonske predpise o prehodu na desetinske merske enote bodo obravnavali in sprejemali po novembrskih predsedniških volitvah.

Kdo je bil Dragoljub Milovanović?

Letos mineva padeset let, odkar se je na Stolu ponesrečil Dragoljub Milovanović, sekretar SKOJ. V spomin na ta žalostni dogodek bo 10. septembra v Završnici IV. zvezni tabor planincev. Udeležiti se ga bodo številni planinci iz vseh republik in seveda množica prebivalcev.

Dragoljub Milovanović se je rodil leta 1902 v Beogradu v revni družini. Starše, brate in sestre je pobrala tuberkuloza. Dragoljuba pa so Avstrijci med prvo svetovno vojno, ko so zasedli Beograd, odpeljali v taborišče Heinrichsgrün. Tam je prišel v stik s člani socialdemokratske stranke in se od njih marsičesa naučil. Na pobudo Rdečega križa so ga kot mladoletnika spustili iz taborišča, da se je vrnil v Beograd, kjer pa so ga uvrstili v delavsko četo. V njej so bili sami revni fantje. Med njimi so bili nekateri, ki so znali na pamet, kar je napisal srbski revolucionar Dimitrije Tucović. Tudi Dragoljub se je kmalu navzel njegovih idej. Po prvi svetovni vojni je med prvimi stopil v vrste tedaj nastajajoče komunistične partije, ko mu je bilo šele 16 let.

Milovanović je kmalu postal eden najdelavnejših sindikalnih delavcev. Postal je tajnik sindikalne podružnice gradbenih delavcev in sekretar mestnega odbora komunalnih delavcev. Leta 1921 pa ga so izvolili za sekretarja SKOJ.

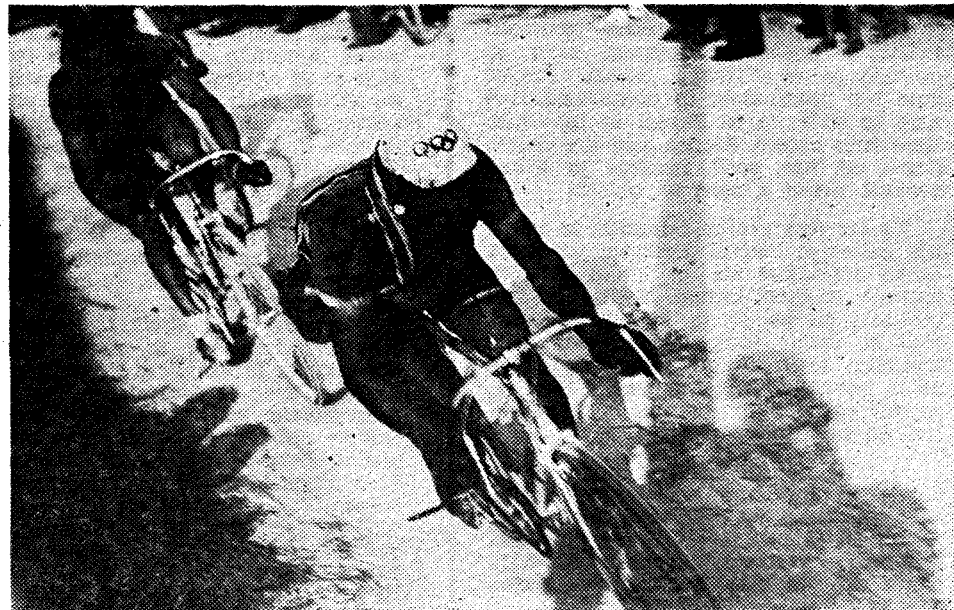
Priskrbel je razmnoževalni stroj. S svojimi sodelavci je v skritem prostoru mestne kanalizacije razmnoževal letake. Policija ni mogla odkriti razmnoževalcev teh letakov. Milovanović je tudi vneto sodeloval pri listu »Organizovani radnika«. Marljivo se je izobraževal. Naučil se je nemščine in ruščine, da je lahko uporabljal napredno, marksistično literaturo. Zelo si je prizadeval, da bi se organiziralo kar največ napredne mladine v športne in delavske organizacije. Kot ilegalce je veliko potoval po državi, odhajal pa je tudi v tujino. Kot delegat se je udeležil tudi dvakrat sej CK KPJ na Dunaju. Obakrat je prešel mejo na Karavankah. Pripeljal se je v Žirovnico, od tam pa se je napotil proti Stolu. Mejo je prestopil med Velikim in Malim Stolom. Pot je nadaljeval do Celovške koče, nato pa na postajo v Bistrici pri Rožu, od koder se je odpeljal na Dunaj.

Med zadnjim potovanjem se je mudil

več dni na Dunaju. Dobil je sporočilo, da bo iz Berlina prispel sekretar mladinske internacionale in da bi ga počakal na Dunaju. Počakati pa je moral tudi na vodnika za vrnitev v domovino. Po štirinajstih dneh so poklicali vodnika v Beograd, da bi povedal, kaj je z Milovanovićem. Vodnik pa ni vedel nič drugega, kakor da se je Milovanović zadržal še nekaj časa na Dunaju. Po nekaj dneh pa so iz časopisja zvedeli, da se je Milovanović ponesrečil na Stolu. Milovanovića je na Stolu našel lovec. Okrog ponesrečenca so ležale nemške in ruske knjige. Orožniki so menili, da se je ponesrečil neznan planinec.

Dragoljuba Milovanovića so pokopali na pokopališču v Breznici. V Završnici so po vojni odkrili spominsko ploščo, ki spominja na Milovanovićevo zadnjo pot.

BRANKO BLENKUS

Na olimpiadi v Berlinu leta 1936 je sodelovalo stoštirideset kolesarjev iz štiriinšestdesetih držav, med njimi tudi Franc Gartner.

Postavili so nas pred zid

To je zgodba o dobronamerni partizanski materi, ki je v vojnem času z materinsko ljubeznijo skrbela za naše borce. Kuhala jim je, jim prala perilo ter krpala obleko, če ne drugače pa jim je ponoči zakurila tudi krušno peč, da so se lahko na njej sušili, pozimi pa tudi pogreli. Pri tem pa je morala skrbeti tudi za njihovo varnost, da jih ne bi pri tem zalotili sovražniki, kar bi se utegnulo zanje in za njo slabo končati.

To je Antonija Vedrih iz Kota nad Oplotnico. Rodila se je prav na novega

Antonija Vedrih, partizanska mama. s Pohorja

leta dan leta 1895. Delo na kmetiji, skrb za številno družino, vse to je na njenem obrazu pustilo številne sledove. Njen obraz je zguban, toda njeno srce še vedno bije v veliki materinski ljubezni. Čeprav so bili vojni časi hudi, se vseeno rada spominja tistih časov, zlasti nekaterih dogodkov. Zlasti pa »svojih fantov, ki so prihajali k njej iz temnih pohorskih gozdov.

Pri Vedrihovi je bila namreč po okolici že kar precej znana postojanka, kar so začeli slutiti tudi Nemci. Zaradi tega so pogosto prihajali tja, vohljali za partizani in domačim grozili s smrtjo, ječo, požigom. Toda namena niso nikoli dosegli.

Antonija je rodila pet otrok, od katerih žive še trije. Eden izmed njih je Stanko, ki doma gospodari, druga dva pa sta Milka in Franc. Vsi so bili partizanski kurirji in vsi se spominjajo še posebno borcev 1. pohorskega bataljona, ki je padel na Osankarici. O tem bataljonu Antonija še zdaj ne govori rada, kajti spomini na fante, ki so tako tragično končali, so zanje še vedno boleči. Molk pa je tudi zlato. Zatorej še zdaj nerada kaj zaupa neznanim ljudem. Tudi nam ne bi najbrž kaj dosti povedala, če ne bi bil z nami znani partizan Milan Ivanuša-Vencelj iz Oplot-

nice. Prav prek Vedrihovi je leta 1943 dobil zvezo s partizani. Pri partizanih je hudo zbolel in Vedrihova mama ga je zdravila z različnimi domačimi zdravili ter zanj tako kot za številne druge ranjene in bolne partizane skrbela z materinsko ljubeznijo.

Vprašal sem Vedrihovo, kdaj so prišli k njim prvi partizani.

»O, tega se dobro spominjam,« je dejala. »Bilo je avgusta 1942, ko je nekoga dne o mraku prišlo k nam šest ali sedem fantov, oboroženih. Ko so stopili v kuhinjo, so nas pozdravili s »Smrt fašizmu«. Prvič smo se jih malo ustrašili. Na kapah so imeli peterokrke zvezde, oblečeni pa so bili v različne dele uniform. Povedali so nam, da se bojujejo proti Nemcem za svobodo, da nas bodo še večkrat obiskali in da o tem, da so prišli k nam, ne smemo nikomur povedati. Najmanj pa Nemcem, kajti za vsakogar, ki bi jih izdal, imajo v svojih puškah kroglo. Razumljivo je, da smo o partizanskem obisku molčali kot grob.«

Malce se je oddahnila kot da bi pre-mišljevala, če bi nam povedala. Morda pa tudi, da bi si priklicala v spomin enega izmed najhujših dogodkov:

Nato je spet nadaljevala:

»Bilo je zadnjo nedeljo v oktobru 1942. Pravkar smo sedli k mizi da bi obedovali, ko stopita v hišo dva partizana. To sta bila Franc in Gašper. Sledili so jima Nemci, s katerimi sta se srečala in spopadla nekje v okolici Keb-lja. Ko so Nemci nekako ugotovili, kam sta se partizana umaknila, so obkolili našo hišo in začeli streljati. Še zdaj se vidijo po zidovih sledovi svinčenk, čeprav smo po vojni hišo nekoliko popravljali. Streljala pa sta tudi oba partizana in enega Nemca celo ranila. V zmedu, ki je zaradi tega nastala med preganjalci, je Franc ušel iz hiše in se skril v hlev. Med Nemci so bili tudi slovenski izdajalci in Gašper, ki je bil še v hiši, jih je slišal, kako se pogovarjajo, da bodo domačijo zažgali, prebivalce pa vse postrelili. Zato jim je zakričal skozi okno, naj ne bodo takšne svinje, če so Slovenci. Trenutek zatem je tudi Gašper skočil iz hiše ter mimo presenečenih Nemcev skočil za skladow-nico drv. od tam pa je stekel na bližnjo njivo. Za njim je zadržal rafal, ki je Gašperja dobesedno prerešetal. Še zdaj mi je za njim hudo, tako dober fant je bil.

Nas pa so Nemci postavili pri hlevu pred zid. Res so nas nameravali postreliti, domačijo pa zažgati, toda to se na srečo ni zgodilo. Najbrž zaradi tega, ker se jim je mudilo. Ranjeni »kame-rad« je namreč močno krvavel. Na nji-vi pa je ležal tudi mrtvi Gašper. Pri vsem tem pa so pozabili tudi na partizana Franca, ki je skrit v hlevu z grozo prisluškoval ter opazoval, kaj se godi okoli njega.

Ko so Nemci odšli, je prišel v hišo. Rekel nam je, da bi ubil kakega Nemca ne glede na to, če bi s tem pogubil tudi sebe, če bi nas začeli streljati.

Nihče, tudi hudo lačni partizan Franc, se potem ni dotaknil sicer že ohlajenega nedeljskega kosila. Preveč smo bili presenečeni in pretreseni. Bali smo se tudi, da se Nemci ne bi vrnili. Zato smo prosili Franca, naj gre nemudoma od nas proč. Pozneje je Franc večkrat prišel k nam na obisk.

To sta dva kratka odlomka iz življenja Antonije Vedrih. Drugače pa ve za toliko dogodkov, da bi lahko iz njih napisali zajetno knjigo. Veliko je tudi pozabila ali pa ji je spomin zbledel. Zeli si samo tega, da se nepopisno trpljenje z grozotami vojne nikoli več ne bi povrnilo. Tolazi se tudi s tem, da najbrž vojne nikoli ne bo čakala, če-tudi bi se začela.

»Ljudje naj bi živeli v miru,« je še dejala predno smo odšli. Sin Stanko, ki je pestoval najmlajšega, pa je še dodal, da bi bili veseli, če bi jih zlasti nekdanji partizani večkrat obiskali. Vrata njihove hiše bodo zanje vedno odprta.

FRANJO HOVNİK

V Hrastnik so prišli Nemci. To je bil žalosten dan. Ljudje so se zapirli vsak v svoj dom in čakali, kaj bo.

Nemci so se takoj znašli in zagospodarili. Najprej so hoteli spoznati ljudi. Ze naprej so bili obveščeni o komunistih in pričeli so jih iskati. Najprej so hoteli nje ustra-hovati, potem bodo prišli drugi na vrsto.

Najti so hoteli tudi neko komunistko — mater, ki je imela leto dni staro hčerkico. Vedela je, da bo z deklico morala bežati pred Nemci. Bilo ji je težko zaradi Marjetke — tako je bilo otroku ime. Niti shodila še ni prav. Čisto ne-bogljena je še bila. Naučila se je šele klicati: »Mama!« in veselila se je koščka belega kruha in toplega mleka. Igrala se je konjičkom in z medvedkom. Medvedek je moral z njo vsak večer v posteljo, da je spal pri njej. Mama se je nikoli ni

še vedno rada svojega medvedka.

Na vsa ta vprašanja je Anuška Marjetkini mami odgovarjala.

Neko jutro, v gosti megli hiti Anuška kot ponavadi k Marjetki in ji nese mleko, a na stopnicah jo domači ustavijo.

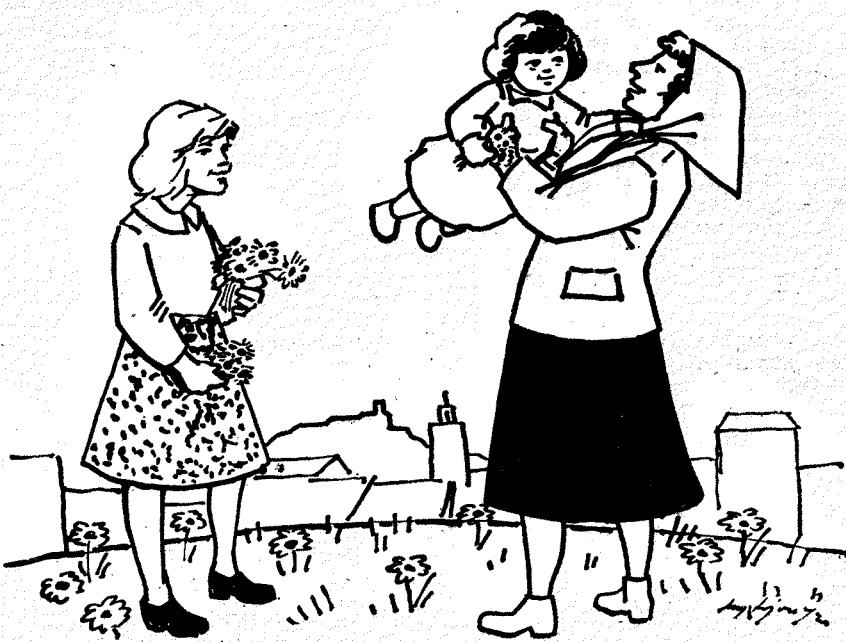
Italijani so ponoči iskali Marjetkino mamo. Zvedeli so za Marjetko in verjeli so, da bodo ob otroku našli tudi mater. Ker je niso našli, so se z Marjetko zaklenili v sobo in jo spraševali o mami.

Dveletna Marjetka pa se je čr-nih vojakov bala, jokala je in jim ni vedela nič povedati. Utrujena od joka in strahu jim je pozno ponoči zaspala.

Zjutraj so vojaki odšli.

Mama je morala Marjetki poiskati nov domok.

Zbežala je z njo v Moste, a v Mostah Marjetke niso upali sprejeti. Bežala je z otrokom v naročju

ELA PEROCI:

MATERINO SLOVO

mogla nagledati, ko se je v spanju smešljala in objemala medvedka.

Zdaj pa sta stali pri oknu. Marjetka je hotela okno odpreti, da bi boljše videla na cesto, mama pa je razmišljala in čakala na sporočilo. Kam naj gre z otrokom?

Sporočilo je prišlo: »Odpelji se v Ljubljano, tam te nekaj česa ne bo nihče iskal.«

Proti večeru se je odpeljala. Pri-nesla je otroka v Ljubljano, a morala se je skrivati. Pri neki družini na Titovi cesti so ji ponudili pre-nočišče, na drugi konec Ljubljane, k neki družini, je hodila h kosilu.

Marjetke ni smela imeti pri sebi, da bi se ji kaj ne pripetilo, da bi je Italijani z Marjetko vred ne ujeli in zaprli. Marjetka je morala biti na varnem in na toplem, imeti je morala dobro hrano, da bo rasla, da bo ostala zdrava.

Marjetko je sprejela tretja dru-žina in mama je ni smela priti obiskat, da bi kdo česa ne zasumil.

Tam, kjer je Marjetkina mama prenočevala, so imeli hčerko Anuško in Anuška je hodila vsak dan gledat, kako je z Marjetko. Marjetkina mama je ob večerih težko čakala, da bi zvedela, ali je hčerki-ca še na varnem, ali je zdrava, ali rada je, ali dobro spi, ali se kaj spo-minja svoje mame, ali jo kdaj kliče in kaj vse že zna povedati. Ali ima

nazaj na Titovo cesto. Na nikogar drugega ni mogla v tej stiski misli-ti, kot na Anuško in Anuška je de-klico v resnici sprejela. Mama pa je morala iz Ljubljane.

Težko se je ločila od svoje edine hčerkice.

»Samo enkrat naj jo še vidim!« si je želela. »Naj se še malo po-igram z njo, rada bi jo še slišala, kako se smeji, kako me kliče, kako čeblija v ljubki otroški govorici, rada bi jo še enkrat pobožala po skodranih laseh. Anuška, prinesi mi jo,« je prosila mama.

Na zelenem travniku sta se Marjetka in mama poslovili.

Nabrale so tri šopke marjetic, enega za mamo, enega za Marjetko in enega za Anuško. Marjetka in Anuška sta dali doma rože v vodo in sta želeli, da bi dolgo ne ovene-le. Vse leto sta potem po travnikih nabirali marjetice in sta mislili na mamo, ki je v gozdu pri parti-zanih.

Ko je travnik pokrnil sneg, sta težko čakali pomladi, da bi zopet ozelenel. In ko so marjetice vzcvetele, sta verjeli, da se bo mama vrnila. Vsak dan sta jo hodili na travnik čakati.

berilo za mlade

IBT
15

Pripoved nekega moža

Ponosne in nasmejane, od sonca ožarjene silijo visoko v nebo čudovite gorenjske planine. Ob pogledu nanje in na čarobno kroglo zlata tam gori, ki se koplje v oblakih, pozabiš na vse. To je svet, ki te očara in izbriše iz tebe vso žalost.

Svež zrak, travniki, leseni plotovi, ozke stezice in žuboreči potoček... Mala gorenjska vas med Zapužami in Begunjami. Sedim na lesenem plotu in se prav po otročje pozibavam na njem, ne da bi pomislila, da se lahko zlomi. Nenadoma me iz razmišljanja zdrami prijazen pozdrav. Pogledam in pred menoj stoji starček, upognjenih ramen, a vedrega obraza.

»Naključje me je privedlo sem,« mu povem. Potem nestrpnost pogledam na uro in tja proti veliki hiši. Na tihem, prej hudomušno kot resno, se jezim na očka. Šele zdaj ugotovim, da ga čakam že dobro uro. Da bi izkoristila čas, pri-

»Ali ste bili tam?« nadaljujem.

»Bil, bil,« reče.

Sledi molk. Njegove oči še vedno zro v daljavo, tja proti zaporom. Kaj mi res ne bo ničesar povedal? se v v strahu vprašam in že pripravljam načrt, kako bi kaj zvedela. Pogled mu še vedno beži prek zelenega hribočka, mimo bistrega potočka... Vse je tiho, le pri sosedu se junači in jezi na verigo priklenjen pes.

»Kako je bilo tam?«

»Tega ne znam povedati. Samo ti sti to ve, ki je bil tam. Vsak dan so jih streljali... včasih kar tam, včasih pa so jih odpeljali... in potem je strašno pokalo. Ne, ne da se povedati! skoraj zaječi mož in zazdi se mi, da mu je žal začetega pogovora.

»Vas je bilo strah?«

»Sprva je bilo strašno, trepetali smo in se tresli. Tudi jokali smo, ko so nam pobijali tovariše, prijatelje, sotrpe. Potlej smo se vsega navadili. Človeško srce otopi od gorja in strahu. Seveda se ni lahko sprijazniti z dejstvom, da te bodo postavili pred cev in da boš padel kot požagano drevo. Potem je zavest, da bo naš tako tlačeni človek nekoč stopil v nov dan, izsušila solze. Sprva so mrljice dajali v ne-kakšne krste, potlej pa jih je bilo to-

liko, da tega niso več zmogli. Pokopavali so jih kot živali, ne kot ljudi.«

»Zakaj so vas zaprli?«

Ata se nasmehe in takoj spoznam, da sem postavila pravzaprav neumno vprašanje. Takrat je le malokdo vedel, zakaj so ga zaprli.

»Koliko let imate?«

Da se izteka štirinosemdeseto, je rekel. Brž ga pohvalim, da mu tolikšno rešto let ne bi prisodila. »Samo vid me zapuša in težko berem časopise.« Da pa gore, ki so okrog in okrog, dobro vidi, je rekel. Ker jih pozna, dobro pozna. Pa tudi to je res, kot je dejal, da šele trpljenje utrdi človeka. In to, da rodi trdno grčo, saj se je mož prebijal na frontah in kar devet let služil vojaški suknji. »Še pred zadnjo vojno!« je poudaril.

Vsemu je kljuboval mož, katerega priimka in imena si nisem zabeležila. Danes se smehlja vnukom in vnukinjam, mladini in današnjemu življenju. Morda mu kali mir le ropot strojev z bližnje tovarne. Toda mož se ne huduje. Ponosen in vesel je, da je danes tod okoli lahko dobiti kruh. »Kaj bi govorili le o mučilnicah in zaporih v Begunjah... v sreči raste nov rod, a vendar ne pozabi tistih, ki so za to življenje žrtvovali svoja življenja!«

ALENKA TRONTELJ

»S SMEHOM GOVORITI RESNICO«

Hinko Smrekar

Na osnovni šoli v Šiški je na steno pritrjena plošča z napisom »Osnovna šola Hinka Smrekarja«. Vsakokrat, ko sem prebrala ta napis, sem se vprašala, kakšen je bil pravzaprav človek, katerega ime nosi naša šola. Stopila sem k profesorici slovenščine in od nje izvedela tole:

Risar in karikaturist Hinko Smrekar se je rodil 13. julija 1883 v Ljubljani v družini postreščka. Njegovi starši so se že pred njegovim rojstvom preselili z dežele v Ljubljano, kar je pustilo sledove tudi v njegovem ustvarjanju. Menjavali so stanovanja, ki so bila vsa vlažna in temna. Stanovali so tudi v Križevniški ulici. »Bilo je tam mnogo tistih nepovabljenih črnih gostov — ščurkov, ki so se mi tako pristudili, da sem kasneje v gimnaziji v šolski knjigi nalašč zlepil tista dva lista, kjer je bila ta nesnaga upodobljena. Začeli smo nanje živahen lov... Vse zaman!« je zapisal Hinko Smrekar.

Hinko je že zelo zgodaj pokazal zanimanje za risanje. Upodabljal je povsod, kjer se je dalo. Mama je bila huda, ker je bilo vse porisano, in mu je zato čestokrat navila ušesa. To je bil Hinkov prvi honorar. Drugega je zaslužil v gimnaziji, ko je karikiriral profesorja. Takrat je morala njegova mama plačati denarno kazen, on pa je v redovalnico dobil znižan red v vedenju. Smrekar je uspešno končal maturo in se odpravil na Dunaj študirat pravo, a se je posvetil umetnosti. Postal je akademski slikar. Na Dunaju in kasneje tudi v Münchnu je živel v revščini, brez štipendije, stradal je in se zato kmalu vrnil domov.

Hinko Smrekar je vse življenje skromno živel. Kot umetnik se je uveljavil, ko je pred novim letom 1918 ilustriral Levstikovega »Martina Krpana«. Ilustriral je še »Ptičke brez gnezda« Frana Milčinskega, »Andersenove pravljice« in druga dela. Bil je prijatelj Ivana Cankarja, kateremu je opremil skoraj vse knjige. Bil je torej med prvimi ilustratorji naših knjig, listov in revij. Znanje so tudi njegove upodobitve Zupančiča, Tavčarja, Aškercja. »Je naš najboljši karikaturist — nekaj njegovih portretnih karikatur spada med dokumente naše kulturne preteklosti. Izdal in zasnoval je cikle satiričnih listov, kjer je z izredno domiselnostjo, žolcem in ironijo obsojal slovenski filistrstvo in samoljubno rodoljubarstvo doline šentflorjanske, domače in svetovne politične mahinacije in militarizem in že tudi nasilje italijanskih okupatorjev.« piše o njem Slovenski bibliografski leksikon.

Ko se je začela vojna, ni prenehal z ustvarjanjem. Bil je nasprotnik zatiranja in nasilja, kar je izražal tudi v svojih delih. Leta 1942 ga je prišla italijanska patrulja in pri njem našla ilegalni Radio-vestnik OF. Brez obravnave so ga obsodili na smrt in 1. oktobra 1942 ustrelili v ljubljanski gramozni jami.

Hinko Smrekar je umrl, ostala pa so njegova dela in njegovo geslo: »S smehom govoriti resnico«.

ANAMARIJA TAVŽELJ

Stric - partizan

Od takrat, ko je pri nas divjala vojna, je pretekla že vrsta let. Sovražnik se je hotel polastiti naše zemlje, toda zavedno ljudstvo se je uprlo. Med uporniki je bila tudi mladina, nosilka vrste akcij proti okupatorju.

Mnogi so mi že pripovedovali o vojni. Najbolj so se mi vtisnile v spomin stričeve besede. Lahko sem si ga predstavljala, kakšen je bil in kako je misli. Mojih let je bil takrat, star komaj šestnajst let.

Preden se je začela vojna, se je stric šolal v Ljubljani. Ko je sovražnik zasedel našo domovino, se je stric za-

čel upirati. Najprej je trosil letake in pisal po zidovih. Kmalu so ga začeli sumiti in moral se je skrivati. Kljub temu so ga ujeli in odpeljali v zapor. Hudo je bilo sedeti za rešetkami, posebno ob misli, da njegovi tovariši še vedno izzivajo sovražnika. Po nekaj tednih so ga zaradi pomanjkanja dokazov izpustili.

Stric je takoj zapustil Ljubljano in se odpravil domov. Čeprav ga je mati želela zadržati vsaj za nekaj dni, je še isti dan odšel na Trško goro, kjer so ga sprejeli k partizanom. Dal je prisego in dobil puško. Ob teh besedah sem opazila, kako so se mu zablistale oči. »Takrat ni dobil vsak puške, samo hrabri so jo!« je rekel.

Tisti dan, ko je odšel na Trško goro, je mama v skrbeh čakala nanj. Ko je odhajal od doma, ji ni povedal, kam gre. Proti večeru je morala k partizanom na Trško goro nesti pismo. »Stoj!« je zaskrbelo, ko je hitela po cesti. Zdrznila se je in obstala. Šele potem je spoznala sina s puško na rami. Stopal je ponosno in z dvignjeno glavo. Sam jo je peljal h komandantu. Potem sta se hitro poslovila, kajti še isti večer je odšel v boj proti Italijanom.

Posebno dobro se spominja bitke v Ajdovcu. Bil je ranjen v nogo. S poslednjimi močmi se je priplazil do nekega grmovja, kjer ga je čez tri dni našel tovariš. Takrat — bilo je to 1942 — je bil stric prvič ranjen. Do leta 1943 je bil še trikrat ranjen, a najhujše na Pogancih. Po bitki je štirinajst dni ležal nezavesten v bolnišnici in komaj so ga rešili.

Taka so bila mlada leta mojega strica. »Prav je, da je vaše življenje lepše, samo želim, da bi znali varovati in spoštovati svojo domovino,« mi je še rekel.

MOJCA DJAIP

IRENA BATISTA

Obisk na razstavi

V Vidmu ob Ščavnici je med 5. in 17. avgustom 1972 gostovalo v likovni koloniji »Od Gubca do Lacka« dvanaest likovnih samorastnikov in en akademski kipar. V dvanaestih dneh, kolikor je srečanje trajalo, so ustvarjali na temo kmečkih uporov.

Prijazna in urejena vas, rojstni kraj Kreftov, je likovnikom nudila vse udobnosti, oni pa so hiteli, saj je bilo delo naporno in časa malo. Čeprav so se zbrali z vseh strani Slovenije, so se zblížali in spoprijateljili. Srečanja kot so povedali, pa ne bodo nikoli pozabili.

Za oblikovanje so izbrali les, le Vekoslav Batista je upodabljal v kosti. Ivan Kreft, mentor in mecen likovne kolonije »Od Gubca do Lacka«, je skrbel za vse potrebno in tudi spodbudnih besed ter pohval mu ni za nikogar zmanjkalo. V kratkem času so uspeli končati, kar so si zamislili, saj je bila tema dovolj široka in privlačna. Jovanovič in Tavčar sta izdoblila vojaka, tudi Lipovec, Košir in Molk so ustva-

rili večje plastike; nastalo je nekaj manjših figur, kompozicij in reliefov...

Otvoritev razstave teh del z neoporečno umetniško vrednostjo je bila v nedeljo, 28. avgusta. Udeležili so se je predstavniki kulturnega in družbenopolitičnega življenja okoliških občin in celo iz Ljubljane so prišli. Po govoru tovariša Iavna Krefta, je razstavo odprl Vladimir Kreft, predsednik občinskega odbora za proslavo obletnice kmečkih uporov. Toda to ni vse: glavna proslava te obletnice bo s številnimi kulturnimi prireditvami v Vidmu v dneh 4., 5. in 6. maja 1973. Pred tem pa nameravajo vsi likovni ustvarjalci prve kolonije obogatiti proslavo 500-letnice slovenskih kmečkih uporov in štiristote obletnice Gubčevega upora s ponovnim srečanjem. Takrat bodo ustvarjali ob Blaškem jezeru... Kolonija »Od Gubca do Lacka« je bila torej več kot uspešna in upajmo, da bo drugo srečanje prav takšno.

kramljanje

Draga Milena!

Po dolgem molku se spet oglašam. Mojo pozornost je pritegnila kiparska kolonija v Vidmu ob Ščavnici. Nekaj dni sem preživela med umetniki-samorastniki iz vse Slovenije, ki ustvarjajo na temo kmečkih uporov. Dela, ki so jih ustvarili med petim in sedemnajstim avgustom, so razstavljeni v domu Matije Gubca. Otvoritev razstave je bila včeraj ob pol dvanaesti uri. Ob tej priložnosti vam pošiljam sestavek in upam, da boste znali mojo, ne najbolj čitljivo pisavo razbrati.

Prejmite iskrene pozdrave!

Irena Batista
Marksova pot 5a
66000 Koper

Draga Irena!

Z roko napisani prispevki me prav nič ne motijo, saj jih pridno prebiram že nekaj let. Tako priščen in iskren obraz imajo, da bi jih kar pogrešala. Če bi pisemcu priložila še fotografijo katerega izmed kiparjev-samorastnikov oziroma razstavljenih del, pa bi tudi ne godrnjala.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Že precej časa je minilo od dne, ko sem vas obiskala. Oprostite mi ji nemarnosti: nisem se vam zahvalila za prijeten pogovor in tudi za lepo knjigo ne. Ko pišem te vrstice, čutim, da mi pero laže drsi po papirju. Zdaj vas poznam in vem, komu bo to pismo prišlo v roke... Zahvaljujem se vam tudi za objavo prispevka o Dori Rusjan-Benetovi, ki živi v Sečovljah kot upokojena učiteljica, in zapisa o prvi tankov-

ski brigadi, ki je zasedel kar vso stran »TV 15 za mladino«.

Ko sem bila pred meseci pri vas, ste mi obljubili, da boste objavili moj prispevek o Hinku Smrekarju. Od tedaj je minilo precej četrkov, toda v »TV 15« ni ne duha ne sluha o mojem sestavku.

Lep pozdrav!

Anamarija Tavželj
Marksova 10
66330 Piran

Draga Anamarija!

Prispevek »S smehom govoriti resnico« sem nameravala objaviti ob obletnici rojstva Hinka Smrekarja, pa so letos mladi tako pridno hodili po partizanskih poteh, da nisem in nisem našla prostora zanj. Ob koncu še vprašanje, na katerega pričakujem odgovor: Zakaj posvečaš pisanju vse manj časa?

Lepo pozdravljena!

MILENA

POKOJNINE USKLADITI Z RASTJO OSEBNIH DOHODKOV

V javni razpravi o novem sistemu invalidsko pokojninskega zavarovanja zahtevajo, da bi pokojnine uskladili z rastjo osebnih dohodkov zaposlenih.

Ta zahteva ni nova, saj je že konferenca ZKS na svoji tretji seji v razpravah o neupravičenih socialnih razlikah v naši družbi, sodila, da bi morali zaradi zastajanja starih pokojnin in okrepitev socialne varnosti upokojencev uveljaviti tak sistem usklajevanja pokojnin, ki ne bo ohranjal le njihove realne vrednosti, temveč tudi nespremenjeno razmerje pokojnin s povečevanjem osebnih dohodkov oziroma življenjsko ravniyo zaposlenih.

Komunist — 18. VIII. 1972

OSEBNI DOHODKI TEKSTILCEV TUDI LETOS NAJNIZJI

Tekstilna industrija je ena od tistih panog, ki zaposluje največ delavcev — skupaj 250 tisoč. Od tega jih je 1570 strokovnjakov z visokošolsko izobrazbo.

Lani so izdelali okoli 390 milijonov kvadratnih metrov bombažnih tkanin, 59 milijonov kvadratnih metrov volnenih tkanin, nad 100 milijonov parov nogavic, 98 milijonov kvadratnih metrov perila, 59 milijonov kvadratnih metrov oblek in blizu 18 tisoč ton trikotarja.

Toda tekstilci tudi letos niso prišli s mesta na koncu tabele osebnih dohodkov. Politika — 19. VIII. 1972

KDO JE TEGA KRIV?

Ekonomistom je že dolgo znano, da predpisovanje odkupnih cen kmetijskih pridelkov in živine našemu gospodarstvu bolj škodi kot koristi. Strokovnjaki so izračunali, da znaša za primer vrednost opuščenega proizvodnje samo v jugoslovanski živinoreji v zadnjih 20 letih več kot 6 milijard dolarjev. Kljub sistemskim nepravilnostim, ki so resno prizadele kmetijstvo, pa bi bil lahko dohodek vodinskih proizvajalcev hrane danes drugačen, če bi bili bolje organizirani. Jugoslovanski izvoz znaša samo 61 dolarjev na hektar površine, če pa bi znašal 100 dolarjev na ha, ali 18 odstotkov danskega, bi bilo na jugoslovanskem deviznem računu okrog 800 milijonov dolarjev več.

Komunist — 11. VIII. 1972

V INDUSTRIJI POLOVICA NEZGOD

Leta 1971 se je v Sloveniji pripetilo 49.924 nesreč pri delu. V te nesreče štejejo tudi one, ki so se zgodile na poti na delo ali na poti s dela domov. Od tega se je delavcem, ki so zaposleni v industriji pripetilo 25.915 nesreč pri delu, kar je 52 odstotkov vseh nesreč, ki so se lani pripetile v Sloveniji pri delu. Od tega se je zgodilo največ nesreč v kovinski industriji, in sicer 8080.

V tem času se je zgodilo v gradbeništvu 6287 nesreč pri delu, v obrti 3.940, od tega 547 nesreč v zasebni obrti, zaposlenim v prometu 3.512 nesreč, zaposlenim v trgovini 3.356, v kmetijstvu 2.005, zaposlenim v gozdarstvu 1.208 itd.

Delo — 12. VIII. 1972

ZAKAJ TAKO?

Podatki kontrole, ki ni zajela vseh, kažejo, da na Hrvaškem nad 260 podjetij ni prijavilo svojih dolgov v višini okoli 1,1 milijarde dinarjev. Med takimi so v analizi SDK navedene: Tvorica papirja in celuloze iz Plaškega (19,8 milijona dinarjev), »Elektrodalmacija« iz Splita (19,8 milijona), »Kroaciainvest« — Zagreb (15,8 milijona), »Gavrilo« iz Petrinja (15,7 milijona), »Dalma« iz Splita s 14,8 milijona in druge. Za kakih nadaljnjih deset pa je ugotovljeno, da sploh niso prijavila svojih dolgov, čeprav znašajo 5 ali tudi več milijonov dinarjev.

Borba — 9. VIII. 1972

Tole je portret vietnamskega vojskovodje, ki pripravlja načrte za ofenzive v Južnem Vietnamu. »Kdeči Napoleon« je poučeval zgodovino na hanojskem liceju. Leta 1939 se je, da bi ušel ječi, zatekel na Kitajsko, dve leti kasneje se je vrnil v domovino in organiziral revolucionarno vojsko. Leta 1954 je premagal Francoze pri Dien Bien Fuju.

Njegovo kratko ime, Giap, bo za vselej povezano s slavno zmago pri Dien Bien Fuju, tonkinški vasi na meji z Laosom, ki jo Vietnamci imenujejo Muong Thanh in ki so jo leta 1954 z orožjem iztrgali Francozom. Se dandanašnji pravi neka njihova pesem: »Naš dolgi pohod / se tiho nadaljuje od Muong Thanh / Bolj prodoren kot sonce na griču, / bolj plodovit kot dež na rižišču / se skriva kot ognjenik pod snegom«. In prav s tem zadnjim stihom (»ognjenik pod snegom«) lahko označimo njega, Giapa, vojaka izobraženca, ki je, potem ko je iz nič ustvaril sodobno vojsko in postavil na glavo klasično učenje zahodnih vojaških teoretikov, zaključil pri Dien Bien Fuju francoski kolonializem v Indokini.

Giap je vojaško ime; pomeni »oklep«, tako kot Ho Si Minh pomeni »tisti, ki prinaša luč«. V resnici se Giap imenuje Vo Nguyen. Njegov priimek je v Severnem Anamu najbolj razširjen, ker izhaja iz ene izmed dveh velikih družin, ki sta pred stoletji, v času dinastije Lê, tekmo-

ko rekoč na morju in slana voda jim je razpokala dlani. Ze Giapovi predniki so se pod vodstvom Le Loia v 15. stoletju uprli Kitajcem; potem so se dolgo časa trdovratno upirali zatiranju centralne oblasti in se, s pičlo srečo, borili zoper vladavino Trinhov; ob koncu 19. stoletja in v letih, ko se je rodil Vo Nguyen, sta dve vstaji pod vodstvom mandarinov sprožili gibanje, za boj proti kolonialni oblasti. Na tem področju so judje živeli tako na gosto, da so imele nekatere družine komaj po 500 kvadratnih metrov velika riževa polja, vendar pa je bila njihova revščina, ki je zašla že v pregovore, nenehoma združena s pradačno in nikdar udušeno bojevitostjo.

Vo Nguyen se spominja, da so Severni Anam običajno s posmehom označevali za »deželo lesenih rib«: ondodni kmetje so bili tako zelo revni, da niso imeli, kadar so jedli v gostilni, dovolj denarja, da bi si naročili malo ribe, s katero bi začinili »nuoc-man«, tradicionalno rižovo jed, in so zato imeli navado nositi s sabo v žepu iz lesa urezano ribo, ki so jo skrivoma vtaknili v krožnik, da bi se tako pokazali za enake z drugimi gosti.

Njegovi življenjepisci pravijo, da izhaja Giap za skromne kmečke družine. V resnici je ob iztekanju prejšnjega stoletja indokitajski kmet zavzemal drugo stopnico izmed petih družbenih razredov (pred njim so bili samo še mandarin, za njim pa obrtniki,

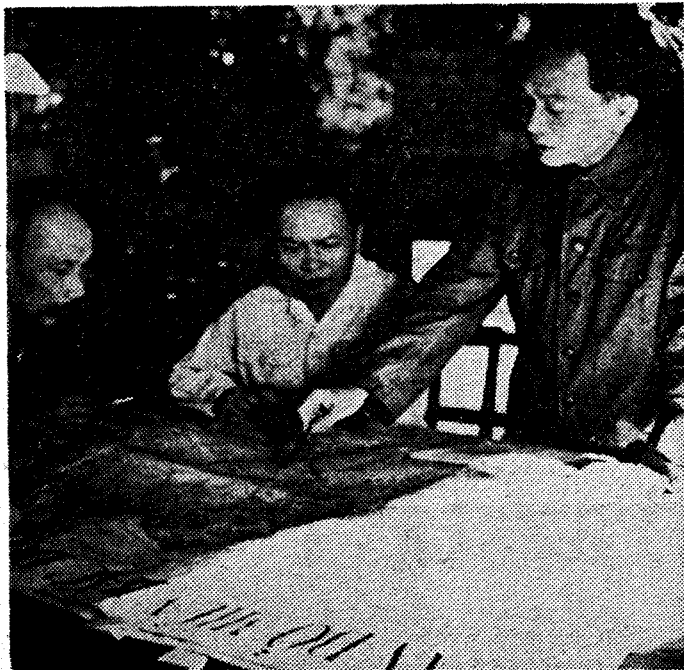
celo s čumnato, kjer so pred oltarjem, posvečenim prednikom, nenehno gorele tri lučke.

Očetova vzgoja se je za Giapa začela kasno, tam pri osmin, devetih letih. Mali Vo Nguyen je namreč prišel na svet zelo slaboten, morda prezgodaj, in vsi v vasi so mislili, da ne bo živel dolgo. Njegovo otroštvo je bilo podobno drugim: igre med kočami,

Jana
sodoben ženski tednik

ribolov, kopanje v ribnikih, sprehodi s starši po prašni cesti do Quang Trija, prva dela na riževih poljih z vozički, ki so ječali pod težo bremena, pritiskajočega na vsaki strani na eno veliko kolo. Predvsem pa je njegove ure zaposlovalo učenje. Četudi Giap o tem molči, kot molči o mnogih drugih obdobjih svojega življenja, lahko vendarle domnevamo, da je Nu Nguyen govoril svojemu sinu o vstajan, ki so izbruhnile v zadnjih letih, kmalu po vzpostavitvi francoskega protektorata leta 1893 in katerih tresljaje je bilo leta 1918 še živo čutiti, opisoval pa mu je tudi legendarne podvige kralja Le Loia, ki je leta 1500 začel »osvobodilno vojno« proti kitajskemu okupatorju.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Sestanek politbiroja leta 1954. General Giap (desno) stoji razlaga Ho Si Minhu (levo) načrt napada na Dien Bien Phu, kjer so Francozi doživeli svoj najhujši in odločilni poraz. Giap je gverilsko ime in pomeni »oklep«, njegovo pravo ime pa je Vo Nguyen.

vali med sabo za oblast nad deželo: družina Nguyen, »gospodarji Juga«, je vladala v Hueju, družina Trinh, »gospodarji Severa«, pa v Hanoju.

Giap se je rodil v vasi An-xa v pokrajini Quang Binh, v središču opustele delte reke Thanh Hoa, domovine Ho Si Minha. Tod se zdi, da je tista Indokina, ki jo neka ljudska pesem opisuje kot »deželo zelenih voda in sinjih gor«, izginila. Nad otožnimi in enoličnimi ravninami drse divje goste in morje se pojavlja povsod med rižišči in gozdiči; na obronkih polj, koder rastejo murve, koruza in sladkorni trs, čemijo vasi s slamnatimi kočami, ograjene in zavarovane s bambusovimi plotovi. Poleti pihajo iz Laosa suhi in vroči veter, pozimi često dežuje in pomlad prinaša s sabo poplave in viharje.

Področje, kjer je Giap zagledal luč sveta, je gotovo vplivalo na njegovo intelektualno in politično oblikovanje. V delti, kjer se je Giap rodil na večer 1. septembra 1909 (to je uradni datum rojstva, kot ga danes posreduje Hanoi, vendar pa nekateri trdijo, da se je Vo Nguyen rodil leto kasneje, in spot drugi, da se je rodil leta 1912), živijo ponosni in neutrudljivi kmetje: ne da bi bili mornarji, živijo ta-

trgovci in vojaki) in so ga prav posebno upštevali, je slovesno zatrjeval cesar »Častiti moramo tistega, ki kuje rezilo pluga, ne pa tistega, ki ostri rezilo meča«; je slovesno zatrjeval cesar in vsako leto začel sezono kmečkih del, s tem, ko je s plugom zarezal prvo brazdo na kakšnem polju blizu svoje palače v Hueju.

Giapov oče, Nu Nguyen, rojen leta 1870, je bil bivši posestnik, ki je izgubil vse svoje imetje v času draginje leta 1896 in se nato lotil na lastno pest pridelovanja riža. Doma je bil iz bližnje pokrajine Ha Tinh, učil se je za pisarja in postal to, kar označujejo Francozi za »petit lettré«, mali izobraženec. Bil je strog, pošten in pameten človek in sam je učil Giapa, ki je ostal njegov edinec, nacionalni jezik, »quoc ngu«, ter pismenke kitajske pisave — vsaka od teh pismenk predstavlja konkretno ali abstraktno misel — pri tem pa hkrati razlagal, kot je bila navada, pomen vsake besede.

Njegova mati, Thei Linh Thoa, dosti mlajša od moža (rojena je bila leta 1888), je znala presti konopljo in lan in je imela najbolj prostorno hišo v An-xaju: štirioglato slannato kočjo z notranjim dvoriščem, z riževimi kašči, kuninjo, dvema spalnicama in

POSEBNE VOJAŠKE URE

Po vsem svetu so znane švicarske ure, ki jih izdelujejo v razmeroma številnih tovarnah. Ena izmed teh je tudi »Doxa«.

V tej tovarni tako kot v drugih delajo ne samo mojstri in kvalificirani delavci, ampak tudi inženirji in tehniki, strokovnjaki za urarstvo. Skupina inženirjev in tehnikov iz tovarne »Doxa« je pred kratkim po večletnih poskusih konstruirala posebno uro za vojake.

Ta ura se navija sama od sebe, številčnica pa uma tudi koledar. Mehanizem je zavarovan proti je drski eksploziji in neprodušen za vodo, prah itd. Kajpak je ohišje iz take snovi, da ne odbija svetlobe, kar bi utegnilo biti za vojaka usodno. Samo pomislimo, kako lahko »zajček« izda skrivališče.

Razumljivo je tudi, da so številke in kazalci, prebarvani s fosforescenčno barvo, tako da vojak lahko ugotovi čas podnevi, ponoči in celo pod vodo. Razen tega je v uri tudi merilni instrument za jedrsko sevanje. Da bi vojak lahko označil začetek ali konec akcije, služi posebna oznaka, ki jo lahko vrtil po obodu. Steklo na številčnici je tako trdo, da ga ni moč opraskati ali razbiti, ter popolnoma ravno, tako da ne povzroča izkrivljanja števil.

Zaradi vseh oblik je ura, ki se imenuje »Doxa army« ena izmed najbolj točnih in odpornih ur na svetu.

MEDNARODNO SODELOVANJE ZZB NOV JUGOSLAVIJE V PRIHODNIH MESECIH

Sredi septembra bo delegacija naše zveze na povabilo organizacij borcev Romunije obiskala to sosednjo priateljsko deželo. Predstavniki ZZB NOV se bodo udeležili proslave dneva rtev nacizma v DR Nemčiji. Skupina udeležencev odporniškega gibanja iz Budimpešte bo v kratkem obiskala nekatera mesta v Srbiji in Vojvodini. Delegacija Zveze protifašističnih borcev ČSSR bo vrnila obisk ZZB NOV. Skupina

bivših jugoslovanskih udeležencev oktorske revolucije bo na povabilo sovjetskega komiteja vojnih veteranov obiskala Sovjetsko zvezo, a skupina naših borcev bo obiskala nekatera mesta na Poljskem, kjer se bo srečala s svojimi vojnimi tovariši Poljaki, ki so se borili v enotah NOV v Jugoslaviji.

Pričakujejo tudi, da pride v prihodnjih mesecih k nam na obisk predsednik zahodnonemške organizacije udeležencev odporniškega gibanja (ZDWW), pa tudi delegacija VdK, prav tako iz DR Nemčije. Naš gost bo tudi norveški prijatelj Helmer Bonnevie, ki, čeprav težak invalid, sodeluje pri izvajanju raznih programov v korist obeh dežel.

„bien-être“
eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS